Alphonse Daudet

Tartarin din Tarascón

CUPRINS:

Prefața – Cealaltă față a lucrurilor.5

Prima parte La Tarascon 1. Grădina baobabului.43 2. Privire generală asupra drăguțului oraş Tarascon. Vânătorii de şepci.47 3. Nu! Nu! Nu! Urmare a privirii generale asupra drăguțului oraş Tarascon.52 4. Ei! 56 5. Când Tartarin se ducea la club.60 6. Cei doi Tartarin. 64 7. Europenii la Şanhai. Comerțul select. Tătarii. Să fie Tartarin din Tarascon un impostor? Mirajul.68 8. Menajeria Mitaine. Un leu din Atlas la Tarascon. Nemaipomenita şi solemna întâlnire.72 9. Ciudatele urmări ale mirajului.77 10. Înaintea plecării.82 11. Lovituri de sabie, domnilor, lovituri de sabie! Niciodată însă împunsături de ac! 85 12. Despre ceea ce s-a spus în căsuța baobabului. 89 13. Plecarea.92 14. Portul Marsilia. Îmbarcarea! Îmbarcarea! 97

Partea a Il-a La turcaleți 1. Traversarea. Cele cinci poziții ale fesului.

Seara zilei a treia. Îndurare. 105 2. La arme! La arme! 109 3. Invocarea lui Cervantes. Debarcarea. Unde sunt „turcaleții”? Nu sunt. Dezamăgire.113 4. Prima pândă. 116 5. Poc! Pac! 121 6. Sosirea femelei. Luptă nemaipomenită.

La „întâlnirea iepurilor”.125 7. O poveste cu un omnibuz, o maură şi un şirag de flori de iasomie.129 8. Lei ai Atlasului, dormiți! 133 9. Prințul Gregory de Muntenegru.136 10. Spune-mi numele tatălui

Alphonse Daudet

Tartarin din Tarascón

CUPRINS:

Prefaţa – Cealaltă faţă a lucrurilor.5
Prima parte La Tarascon 1. Grădina baobabului.43 2. Privire generală asupra drăguţului oraş Tarascon. Vânătorii de şepci.47 3. Nu! Nu! Nu! Urmare a privirii generale asupra drăguţului oraş Tarascon.52 4. Ei! 56 5. Când Tartarin se ducea la club.60 6. Cei doi Tartarin. 64 7. Europenii la Şanhai. Comerţul select. Tătarii. Să fie Tartarin din Tarascon un impostor? Mirajul.68 8. Menajeria Mitaine. Un leu din Atlas la Tarascon. Nemaipomenita şi solemna întâlnire.72 9. Ciudatele urmări ale mirajului.77 10. Înaintea plecării.82 11. Lovituri de sabie, domnilor, lovituri de sabie! Niciodată însă împunsături de ac! 85 12. Despre ceea ce s-a spus în căsuţa baobabului. 89 13. Plecarea.92 14. Portul Marsilia. Îmbarcarea! Îmbarcarea! 97
Partea a Il-a La turcaleţi 1. Traversarea. Cele cinci poziţii ale fesului.
Seara zilei a treia. Îndurare. 105 2. La arme! La arme! 109 3. Invocarea lui Cervantes. Debarcarea. Unde sunt „turcaleţii”? Nu sunt. Dezamăgire.113 4. Prima pândă. 116 5. Poc! Pac! 121 6. Sosirea femelei. Luptă nemaipomenită.
La „întâlnirea iepurilor”.125 7. O poveste cu un omnibuz, o maură şi un şirag de flori de iasomie.129 8. Lei ai Atlasului, dormiţi! 133 9. Prinţul Gregory de Muntenegru.136 10. Spune-mi numele tatălui tău, iar eu îţi voi spune numele acestei flori. 142 11. Sidi Tart'ri ben Tart'ri.147 12. Ni se scrie din Tarascon.152

Partea a III-a La lei acasă 1. Diligenţele strămutate.159 2. Iată că se iveşte un domn mărunţel.165 3. O mănăstire cu lei.170 4. Caravana la drum. 175 5. Pânda de seară într-o pădure de oleandru. 181 6. În sfârşit! 188 7. Catastrofe peste catastrofe.194 8. Tarascon! Tarascon! 199

Prefaţă.

Cealaltă faţă a lucrurilor în primul deceniu al celei de a doua jumătăţi a secolului trecut, un debutant îşi încerca şansa în câmpul literelor franceze cu un volum de versuri intitulat Les Amoureuses. Era ca şi necunoscut, deoarece un nume ca Alphonse Daudet nu confirma, nici nu anunţa o certitudine viitoare pentru literatura din Hexagon. Faptul este explicabil nu numai pentru că ilustrul provensal necunoscut, instalat în Paris la 1 noiembrie 1857 (unde avea să lege trainice prietenii cu Goncourt, Flaubert, Hugo, Zola, Manet, Renoir, Turgheniev) nu avea măcar instrucţia medie terminată şi nu publicase în vreo revistă literară sau culturală importantă, ci şi pentru că însăşi creaţia literară din ţara lui Rabelais, Voltaire, Hugo şi Lamartine cunoştea o epocă de răscruce, cu orientări programatice şi direcţii estetice diverse, marcate de succese, eşecuri, ezitări şi atitudini de frondă, care vor determina marile izbânzi artistice din Franţa veacului trecut şi (parţial) din primele decenii ale secolului nostru.

Locuind mult timp la Paris ca modest funcţionar şi având ocazia să-l cunoască pe Mistral – bardul Provenţei şi prieten al lui Alecsandri – Daudet a rămas statornic legat de sudul miraculos al Franţei şi, îndeosebi, de spiritul celor din Midi, fapt ce va avea urmări benefice pentru creaţia sa ulterioară, în care întâlnim personaje, cadre geografice, moravuri şi atitudini specifice pentru o zonă particularizată (cu determinări mentale şi afective) pe care însuşi Mistral o numea cu mândrie „la Provence ensoleillée”.

Volumul de debut, ca şi cele următoare: La dernicre idole (1861) – piesă de teatru, L'oeil blanc (1865), L'arlesienne (1868), Le petit chose (1868) nu-l impun criticii şi publicului larg, chiar dacă unele piese de teatru au cunoscut un notabil succes. Abia Lettres de mon moulin (1869), cuprinzând originale povestiri impregnate de sensibilitate, autenticitate şi savuroasă naraţiune având ca plan adiacent lirismul, îi aduc celebritatea (dar nu de la început) şi-l impun între contemporani. Şi să nu uităm că până la moartea lui Daudet (16 decembrie 1897) proza franceză a cunoscut nume de rezonanţă nu numai pentru spaţiul european, ci şi în cadrul literaturii universale: fraţii Goncourt, Flaubert, Maupassant, Balzac, Zola.

Deşi multă vreme Daudet a fost atras irezistibil de teatru (mai cunoscute fiind, uneori în colaborare,

La lutte pour la vie, L'obstacle, La Menteuse, la care trebuie să adăugăm un interesant volum de eseuri şi comentarii teatrale: Entre les frises et la rampe), scriitorul rămâne în istoria literaturii franceze ca prozator, chiar dacă lucrările sunt inegale ca valoare sau manieră stilistică. E vorba de romane „citadine” care „radiografiază” atmosfera diversă, compozită şi modernă a Parisului de acum 80-90 de ani, precum Jack (1876), Le Nabab (1878), Numa Roumestan (1881), L'évangéliste (1883), Sapho (1884) – tradus şi în româneşte, L'Immortel (1888) – pentru care a fost respins de la Academia Franceză, Rose et Ninette (1892) şi Le trésor d'Arlatan (1896). De altfel, multe dintre aceste opere poartă un subtitlu semnificativ, dat chiar de către autor: „moeurs parisiennes”.

Celebru a devenit însă Daudet datorită unei alte lucrări care reprezintă în timp un simbol al umorului literar francez: Tartarin din Tarascon, scriere originală din toate punctele de vedere, tradusă în aproape toate limbile din Europa. Înţelegem de ce orice istorie a literaturii franceze (apărută în Franţa sau în alte ţări) face loc comentariilor adecvate privitoare la această capodoperă, care nu lipseşte

nici din antologiile reprezentative pentru umorul în literatură.

Copilăria la Nâmes (unde s-a născut, ca al treilea fiu, la 13 mai 1840) şi în alte localităţi din Sud, ca şi desele popasuri la Lyon, Alčs ţi Fontvieille (unde se află şi celebra sa moară, în stare de funcţionare în anii 1975-1978, când am vizitat-o) au statornicit trainice legături sufleteşti cu sudul Franţei, înlesnind autorului cunoaşterea locurilor, a oamenilor şi a mentalităţii acestora.

Atât din propriile mărturisiri, cât şi din relatările fiului său Léon (el însuşi scriitor), putem constata că Daudet „scria" în minte viitorul roman, nehotărât fiind, când l-a aşternut pe hârtie, doar în privinţa titlului. Statutul fizic şi moral al personajului principal ca şi înlănţuirea interioară a episoadelor îi vor fi fost sugerate, cu siguranţă, de legăturile cu lumea Provenţei, dar şi de excursiile sale în Algeria, pe atunci colonie franceză. Prima vizită a avut loc, împreună cu vărul său Reynaud (considerat în unanimitate ca prototipul lui Tartarin), începând cu 19 decembrie 1861, reluată fiind în anul următor când itinerariul a cuprins Alger, Milianah, Blidah, Orléansville şi cheile de la Chiffa, toponime pe care le întâlnim şi în roman, din care a apărut un prim fragment în Le Figaro (18 iunie 1863) cu titlul Chapatin le tueur de lions. În volum, prima parte a cărţii a apărut peste cinci ani cu titlul Barbarin de Tarascon. În 1870, între 7 februarie şi 19 martie, ziarul Le Figaro a tipărit în foileton toate cele trei părţi ale cărţii lui Daudet, cu un titlu care făcea cunoscută concepţia autorului despre caracterul dual al personajului principal: Don Quichotte provençal ou les aventures de l'illustre Barbarin de Tarascón. Cu titlul actual, cartea a apărut în 1878, pentru ca în 1885 Calmann-Lčvy să publice „un pandant" intitulat Tartarin sur les Alpes. Împreună sau separat, cele două cărţi au cunoscut foarte multe ediţii succesive, în toate colecţiile existente, ultima fiind cea apărută la Paris, EDDL, colecţia „Grands classiques", în 1996.

Chiar dacă etichetarea cărţii ca roman (majoritatea specialiştilor împărtăşesc acest punct de vedere) ar putea determina unele dubii subiective, deşi întâlnim personaje, acţiune, un fir epic atent supravegheat şi realităţi socio culturale, cert este că literatura franceză, şi implicit cea europeană s-au îmbogăţit cu o lucrare de referinţă, originală prin concepţie şi construcţie epică, prin structură narativă, limbaj şi cu un umor sănătos, cuceritor, într-adevăr „ŕ la française”. În acest fel, Alphonse Daudet ne apare ca un continuator, într-un anume fel, al tradiţiei umorului francez, marcată la începuturi de Rabelais, dar şi ca un novator în anumite privinţe. Această din urmă situaţie provine şi din mediul geografic şi social prezentat (sudul Franţei, Tarascon, Marsilia, Algeria), dar şi din „portretul” personajului principal şi zâmbetul uriaş (însoţit de straşnice hohote de râs!) şi complice cu care autorul îl descoperă pe Tartarin, dar mai ales din formula narativă originală, mizând pe un limbaj frust şi pitoresc din care nu lipsesc elementele provensale de efect şi structurile colocviale, care generează, la fiecare lectură, emoţie, delectare, umor şi reflecţie.

În mod sigur, prin această carte, ca şi prin altele, Daudet deschide „triunghiul de aur” al literaturii provensale din ultimii 150 de ani, care a impus scriitori de primă mărime în Franţa: Daudet-Jean Giono-Marcel Pagnol, marcând, în ansamblu şi fiecare separat, în planul unei geografii şi sociologii literare, o dimensiune şi o certitudine în literatura din ţara lui Balzac.

Este neîndoios că scriitorul a pornit de la cunoaşterea oamenilor şi a locurilor, folosindu-se de aspecte autobiografice şi de circumstanţe contextuale din prima perioadă a vieţii sale. Se observă lesne, spre exemplu, că „ghidul” privitor la Tarascon şi împrejurimi, prezentarea vechiului port al Marsiliei (un excelent tablou de epocă!) şi a unor cartiere din Alger corespund, în mare măsură, stării de fapt a acelui timp istoric. Chiar şi relatarea călătoriei lui

Tartarin, prin traversarea Mediteranei, reia, uneori până la amănunte, episoade din voiajul repetat al autorului, care, foarte bolnav, a fost nevoit să „migreze” la Champrosay (aici a şi murit), Nisa, Fontvieille, în Corsica, ba chiar să pornească (mânat de curiozitate şi hotărât să descopere adevă rul istoric şi cultural al unei colonii franceze din nordul Africii), împreună cu vărul său Reynaud, într-o aventuroasă călătorie, chiar la bordul pachebotului Zouave. Sigur, aceste drumuri şi popasuri au constituit „documentarea” necesară pentru viitoarea carte (structuri sociale, statut moral şi religios, obiceiuri, tradiţii şi mentalităţi). Dar, dacă situăm pe primul plan incidenţa biografică în realizarea scrierii, nu trebuie să eludăm „creaţia şi analiza” (ca să reluăm termenii lui Ibrăileanu) în succesiunea întâmplărilor, în dimensionarea personajelor şi în farmecul inegalabil al „spunerii”. Cert, Daudet este un povestitor şi un umorist, un observator realist şi un moralist (chiar şi trimiterile livreşti sau referinţele la viaţa politică din Franţa şi Algeria vremii sale probează, în mod evident, acest lucru).

Genevičve van den Bogaert riscă, în legătură cu sursele cărţii lui Daudet, şi identificarea prototipului real al lui Taratarin în persoana vărului amintit, un florar de lângă Nâmes, „bolnav” de vânătoare, care, la data plecării în Algeria, avea aceeaşi vârstă ca şi Tartarin (unii exegeţi pun sub semnul întrebării această identificare). E sigur că el l-a determinat pe Alphonse să accepte călătoria în nordul Africii (tot el a şi „sponzorizat-o”!), mai ales că şi el era mare amator de vânătoare şi călătorii, lector devotat al cărţilor de aventuri şi excesiv de curios în cunoaşterea exoticului Orient şi a lumii arabe.

Cei doi veri au urmat itinerarul lui Tartarin: Marsilia – Alger – oraşul vechi şi cartierele mărginaşe, poposind, bineînţeles, în cafenele şi restaurante şi admirând nu atât arhitectura monumentelor şi exotismul peisajului, cât mai ales „fauna” umană din hoteluri, pieţe, bazar şi din port,

descoperind nu cu puţină surprindere o varietate etnică, lingvistică, religioasă, vestimentară şi etnografică, consecinţă a voinţei lui Dumnezeu, dar şi rezultat al jocurilor istoriei mai vechi sau mai noi. Astfel de aspecte, ca şi popasurile de la Milianah, Blidah, Orléansville şi pe platoul de la Chéliff „s-au topit” în substanţa viitorului roman. Dar până la elaborarea lui, Daudet a publicat câteva scurte povestiri (de fapt, capitole de carte) pe care unii critici le-au numit „oeuvres algériennes”. Astfel de elemente polarizează „biografia” orăşelului Tarascon, de pe malul stâng al Ronului, dar şi aventurile „nemaipomenite” sau „prodigioase” ale unui provensal gras, rotofei, calm, visător şi naiv (dar ţinând la „ambâţul” său!), care pleacă entuziasmat şi „înarmat” cu o tolbă de vise vână-toreşti în Algeria, unde speră (ba chiar era convins!) să facă minuni de vitejie, care să-i confirme încrederea şi prestigiul în faţa concetăţenilor săi, dar de unde, vai, se întoarce învins, vânând doar un leu bătrân şi orb, care era folosit de cerşetori (ghinionul vânătorului, în mod sigur!). Deoarece numele de Barbarin era purtat de persoane reale, scriitorul a fost nevoit să schimbe titlul Barbarin de Tarascón cu Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascón.

Aceste câteva „surse” biografice nu trebuie să ne ducă la concluzia că lucrarea lui Daudet e un memorial de călătorie sau un jurnal autobiografic, semn că autorul era prizonierul unei realităţi pe care o cunoştea foarte bine şi de care se simţea legat cu toată fiinţa sa, deoarece el însuşi considera cartea ca „un beau sujet de gaieté” (frumos prilej de veselie; poveste hazoasă). Ce-i drept, râsul, veselia, hazul (uneori şi batjocura camuflată) izbucnesc spumos, entuziast şi (mai rar!) coroziv, în fiecare capitol, fie că e vorba de isprăvile propriu-zise ale lui Tartarin (una mai boacănă decât alta!), fie că facem cunoştinţă cu psihologii ciudate şi specimene de comportament uman. Ca orice om inteligent şi cu haz (am constatat, sur place, că există din belşug în Provence!), Daudet râde (pe faţă sau în complicitate cu

cititorul) de sine, de Tartarin şi „nemaipomenitele” lui aventuri, şi de atâtea slăbiciuni şi păcate ale omului, mereu legate toate de cele ale altora – prieteni, cunoştinţe ocazionale, com-pagnoni sau însoţitori, profitori, mincinoşi, curioşi, naivi ca şi el, ipocriţi sau tembeli cu suflet sec sau minte răvăşită, stăpâniţi de interese, vicii şi patimi sau „umbriţi” de aripa (norocoasă sau tragică) a destinului. Nu sunt oare aceste împrejurări dimen siunea şi secundele eternităţii care compun tragi-comedia numită viaţă? Scriitorul o ştie prea bine, dar ne lasă pe noi s-o afirmăm în cunoştinţă de cauză.

La urma urmei, nu e nimic deosebit sau senzaţional în viaţa cotidiană a unui orăşel de provincie (când l-am vizitat de mai multe ori, am constatat că nu se schimbase aproape deloc) şi a unui paşnic burghez „îngropat” în tabieturi şi mici orgolii, „mânuit” de stereotipii şi nici în visul său ardent (rezultat al lecturilor specializate, desigur!) de a vâna lei în Africa, transformat (cu concursul lui Dumnezeu sau al diavolului?), după triste sau hazlii peripeţii, în ruina unui castel de iluzii şi într-o hilară şi tardivă (dar, în sfârşit, lucidă) trezire la realitate.

Transfigurarea planului realităţii într-o construcţie epică originală justifică o performanţă şi o competenţă estetică, justificând locul pe care această operă îl are în istoria literaturii franceze. Nu ne surprinde, prin urmare, faptul că după insuccesul (ca să nu spunem eşecul) unor opere anterioare ca Lettres de mon moulin şi L'arlesienne (transpusă şi muzical), noua lucrare nu impune numai un rapsod (în cel mai bun înţeles al termenului) al Provenţei, ci şi un scriitor naţional. Drept urmare, gloria lui Daudet este întreagă şi certă, oraşul Tarascon şi-o revendică şi el, iar numele eroului principal (nume de familie sau de botez?) devine unul comun, cu varii conotaţii semantice şi cu derivate neaşteptate, legate de şiretenie, viclenie, naivitate, minciună, vorbărie, prudenţă, laşitate, de un fanfaron, un ambiţios şi (măcar câte o dată) de unul bun de pus pe rană.

Nu e mai puţin adevărat însă că la jumătatea secolului trecut în rândul francezilor domina spiritul de aventură şi legitimă curiozitate pentru vânătoarea în Africa şi pentru noile colonii africane ale Franţei, interes stimulat, pe de o parte, de marile descoperiri geografice, iar pe de altă parte, de o întreagă literatură de aventuri, şocantă sau fantezistă în bună parte, în care imaginaţia autorilor şoca chiar pe cititorul instruit, atât prin recuzita faptelor (tenebre, animale fioroase, oameni primitivi, obstacole naturale de nedescris, extreme meteorologice etc. Etc.), cât şi prin aspectele exotice, bizare sau „picante” din coloniile nord-africane sau din alte zone ale globului. Dar nu astfel de lecturi îl subjugau pe Daudet, ci două cărţi celebre şi nemuritoare: Robinson Crusoe şi Don Quijote (invocat de mai multe ori în propria-i lucrare). Sugestii privind aventurile năstruşnice şi jalnice – ca rezultat şi perspectivă – ale tarasconezului a găsit, cu siguranţă, Daudet şi în unele cărţi de călătorii, în vogă la acea vreme în Franţa şi care sunt citate de autor (ca şi Don Quijote!), cum sunt cele semnate de Cook, Cooper, Aimard şi, mai ales, Fromentin. Chiar din primele două capitole ale cărţii, cititorul rămâne surprins, când, în grădina baobabului, alături de atâtea lucruri obişnuite pentru un om obişnuit, modest (dar nu anonim!), comod, aproape leneş, altfel bun camarad cu „vânătorii de şepci”, conviv de nădejde lângă pahar şi „vocalist” îndrăgit al romanţelor preferate, facem cunoştinţă, mai întâi, cu o adevărată grădină exotică, tropicală (cei din Vaucluse sunt, de fapt, mari cultivatori de legume!), iar mai apoi cu un arsenal înspăimântător de arme dintre cele mai diverse de pe glob, aranjate în cabinetul său de lucru. Cum era posibil, prin urmare, ca prietenii şi cunoscuţii (până la urmă, întregul oraş!) să nu-l numească „marele, incomparabilul Tartarin”, să nu-l considere un adevărat genius loci şi să nu aştepte de la el izbânzi cinegetice fără egal?

Poate că una din intenţiile lui Daudet, scriind acest roman, a fost şi destrămarea acelui vis al Orientului, care bântuia imaginaţia multor francezi, convinşi fiind (chiar şi cei cu gust şi cu bun simţ!) că se află în lumea din O mie şi una de nopţi. Mulţi dintre contemporanii autorului aveau o imagine deformată sau chiar falsă cu privire la Orientul arab, reducându-l la piraţi, beduini, deşert, nisip, caravane, cămile, lei şi pantere (numaidecât!), care aşteaptă să fie vânate.

Nu e de mirare că, pornind de la o asemenea naivitate „culturală" sau ignoranţă (caracteristică şi azi francezilor, când e vorba de alte zone geografice sau destine istorice şi culturale), tot un francez – Clément Duvernois – a scris în 1863 o carte cu titlul Algeria pitorească. Or, Daudet, în partea a doua a romanului, demontează tocmai mecanismul unei asemenea false mentalităţi, căreia îi opune imaginea reală a Orientului şi a Algeriei, în speţă. În consecinţă, realitatea ia locul imaginaţiei, viaţa autentică micşorează efectele mirajului, iar oamenii, întâmplările şi locurile sunt ceea ce sunt, nu ceea ce par a fi. Evident, autorul a pornit de la intenţia mărturisită de a scrie „une histoire comique". În această ordine de idei, ar fi nedrept să nu menţionăm şi o lucrare de oarecare proporţii, care-şi propune cercetarea acestui raport între realitate şi imaginaţie, pe de o parte, şi între tradiţia literară preexistentă şi noutatea viziunii lui Daudet, referitoare la Algeria. E vorba de L'Algérie d'Alphonse Daudet de Léon Degoumois, apărută la Geneva în 1922, în care sunt luate în consideraţie izvoarele prozei lui Daudet, dar şi procedeele de imitaţie ale autorului provensal. În această lucrare facem cunoştinţă şi cu prima versiune a romanului (Le Figaro, 18 iunie 1863), intitulată Chapatin le tueur de lions şi aflăm că Daudet a scris şi câteva povestiri a căror acţiune se petrece în Algeria. Din acest punct de vedere, el trebuie încadrat într-o serie din care nu pot lipsi nume ca E. Fromentin, E. Feydeau,

J. Gérard şi Bobonnel (ultimii doi sunt pomeniţi şi în roman). Nu e mai puţin adevărat că acest univers mediteranean şi arab poate fi întâlnit şi în alte lucrări ale prozatorului: Les contes du lundi (1873), Robert Helmont (1874). De altfel, sursele „algeriene” ale romanului au fost menţionate de către Daudet însuşi în două cărţi de referinţă pentru crezul artistic şi destinul său literar: Histoire de mes livres (1883) şi Trente ans de Paris (1888). În Algeria, scriitorul a cunoscut, desigur, scene şi personaje autentice, aflate departe de convenţionalismul şi fantezismul altor scrieri de aceeaşi factură, îndreptăţind concluzia lui Jules Lemaâtre: „il ne raconte et ne décrit que ce qu'il a vu”. Ceea ce şi conferă multor pagini autenticitate, spontaneitate, savoare a relatării şi sinceritate în ton, cu toate că nu este deloc exclusă o influenţă a exotismului lui Fromentin. Spre deosebire de alte lucrări ulterioare, în Tartarin nu avem de a face cu un simplu jurnal de călătorie, ci cu o structură literară în proză, având, cu certitudine, la bază amintirile, impresiile, dar şi fantezia creatoare a lui Daudet.

Acest lucru reiese şi din echilibrul compoziţional, nu numai din schema subiectului. Prima parte ne face cunoştinţă cu micul oraş Tarascon şi cu personajul principal, ca prezenţă centrală a acestui cerc mic-burghez, el fiind anturat de câţiva com-pagnoni – orgolioşi, vanitoşi, suspicioşi şi vicleni ca şi el – reprezentând, fiecare, o proiecţie unghiulară a personalităţii lui Tartarin: armurierul Costecalde, farmacistul Bezuquet, pensionatul ofiţer de intendenţă Bravida, toţi înrobiţi unor ticuri verbale şi mentale, stăpâniţi de stereotipii în comportament şi „ruginiţi” în al lor modus vivendi, pentru că ei vegetează şi supravieţuiesc în loc să trăiască, limitaţi la monotone şi repetate activităţi zilnice (casă, club, cafenea, farmacie), expediţii cinegetice în împrejurimi (dar vânatul lipseşte cu desăvârşire!) şi vizite la circ, însoţite, toate, de „ingredientele” necesare: lichior, cafea, vin, bârfă, ironii, provocări, prânzuri copioase,

romanţe după gustul fiecăruia (numai Tartarin le ştia pe toate!) şi (numaidecât!) nelipsitele poveşti de vânătoare (pe care cei care le spun sunt cei dintâi care le cred!) şi nemaipomenite (în imaginaţia lor aprinsă) aventuri în Africa, în Orient şi chiar în China (unii sunt ca şi siguri că Tartarin a fost deja acolo!).

Însă ceea ce pare straniu este faptul că, vorbind atât de mult (cu invidie, teamă, bucurie, curiozitate, nonşalanţă şi chiar extaz) despre asemenea lucruri, ei cred că s-au petrecut sau se vor petrece cu adevărat după calapodul închipuirii lor, cu consecinţe dintre cele mai grave pentru fiecare în parte, dar şi pentru urbea lor. Patima vânătorii şi „nebunia" aventurilor extraordinare şi posibile (dar imanente!) plecarea lui Tartarin la turcaleţi duce la febrile dis cuţii care acaparează întreaga suflare a târgului şi lasă loc unor supoziţii, surprinzătoare şi pentru Tartarin. Din nefericire (pentru că va suporta consecinţe neprevăzute, ridicolul şi chiar zeflemisirea altora) sau din fericire (pentru că va înţelege, în sfârşit, adevărata faţă a lucrurilor şi „se va lecui" de a mai trăi în imaginaţie sau în situaţiile din cărţile exotice palpitante), cel dintâi care cade victimă acestei situaţii explozive şi, parţial, misterioase, este însuşi Tartarin, onorabil şi modest cetăţean care, în urma aventurilor „glorioase" din Algeria (de fapt, ele sunt, cum spune Daudet spre finalul cărţii, „catastrofe peste catastrofe"), capătă statutul unui erou încoronat al urbei, cu toate că până la îmbarcarea pe Zouave nu părăsise niciodată oraşul natal, urmând un itinerar standard: casă-club-cafenea-farmacie-malul Ronului.

Următoarele două părţi ale romanului, în care urmărim „grozăviile" şi aşa-zisul „triumf" cinegetic din Sahara, au drept cadru capitala Algeriei şi zonele învecinate, întreaga ţesătură tematică stând sub semnul unei opoziţii vizibile cu ochiul liber între ceea ce credea sau dorea eroul şi ceea ce îi oferă, dur, dar clar ca lumina zilei, mai ales în ultimele episoade, realităţile cu turcaleţi şi lei (care par „sublimi",

dar „lipsesc cu desăvârşire”, vorba lui Nenea Iancu). Totuşi, comicul situaţiilor se situează pe primul plan, generând un umor spumos, iar unele descrieri sau reflecţii pasagere (vin din înţelepciune, din experienţă sau din bun simţ?) despre lume şi viaţă sunt impregnate cu lirism, căldură sufletească şi poezie, într-o povestire simplă, colorată şi cuceritoare.

În toate cele trei părţi însă, predomină observaţia realistă, „radiografia” atentă a unor medii şi împrejurări bine cunoscute de scriitor (în Provenţa sau la Paris), un umanism manifest, care se învecinează cu umorul şi ironia, care alternează echilibrat şi cu efect. Canavaua întâmplărilor din carte are în centru pe Tartarin, gentil meridional, exuberant şi fanfaron, aspirând la fapte eroice de excepţie (în primul rând, vânătoarea de lei africani!), care devine, pas cu pas, pentru credulii săi tovarăşi (de pahar, de cântec şi de împuşcare a şepcilor aruncate în aer, în toate el fiind, fireşte, cel dintâi şi de neîntrecut! Un erou avant la lettre. Dacă minte cu ingenuitate sau cu infatuare, el se amăgeşte, desigur, pe sine, drept care periplul său cinegetic îl duce, vorba lui Caragiale, de la idee la ipohondrie şi la fandaxie. De aceea şi cei din Tarascon stăruie în aprecieri superlative, după plecarea sa şi mai ales după întoarcere, când este primit ca un brav şi neînfricat vânător de lei (convingerea lor eronată pornea de la faptul că Tartarin trimisese tarasconezilor blana leului orb, ceea ce a dus imediat la concluzia că în Algeria împuşcase 10 sau 20 de lei fioroşi, „o chisăliţă de lei”, subliniază maliţios Daudet!). Uitând ca orice bun creştin necazurile şi chiar ruşinea unor situaţii, Tartarin „cade” în vechea meteahnă şi începe o „straşnică” (evident, mincinoasă!) poveste despre lei şi nopţile de pândă din Algeria: „închipuiţi-vă că într-o seară, în plină Sahară.”. Închipuiţi-vă ce grozăvii, ce suspans şi ce emoţii au pus stăpânire pe cei din Tarascon, şi aşa zăpăciţi de triumful „extraordinar” al lui Tartarin!

În realitate, eroului i se potrivesc foarte bine cuvintele cu care F. Mistral, „naşul” său literar, îl caracteriza pe Daudet:

„om al iluziilor şi al deziluziilor”. Finalul expediţiei eroului „la turcaleţi” şi „la lei”, prilej mai degrabă de cunoaştere a unui „Orient ridicol”, înseamnă sfârşitul (fie şi aparent!) unui vis îndărătnic, efasarea imaginii de carton şi confetti a civilizaţiei nord-africane din vremea scrierii cărţii, într-un cuvânt, ruinarea pitorescului imaginar, pe baza unei experienţe personale, a unei aventuri în lumea reală a unor structuri, niveluri şi particularităţi general umane, observate şi comentate de o personalitate complexă şi un talent original.

Aşa cum indică şi titlul cărţii, toate elementele acţiunii gravitează în jurul lui Tartarin din Tarascon. El este „beneficiarul” aventurilor propriu-zise, prin care determină prietenie, ură, invidie şi comprehensiune (mai rar!), devenind nu numai „obiec tul” unei adulări (nejustificate, e drept!) a mulţimii, dar şi al bârfei şi denigrării. Tocmai această dublă postură permite cititorului să descifreze, de la un episod la altul, o trăsătură dominantă de caracter şi raporturile cu alte personaje, care, volens-nolens, recompun din linii şi accente plastice portretul moral al „marelui bărbat”.

Am fi surprinşi de întreaga înlănţuire a episoadelor, mai ales în ultimele două părţi, dacă, însuşi prozatorul nu ne-ar avertiza în capitolul 6 din La Tarascon că avem de a face, în fapt, cu două personaje într-unul singur (capitolul respectiv este intitulat chiar Cei doi Tartarin). Dacă, fizic, el este un grăsan rotofei, gurmand, băutor, vesel, bun de gură şi cu anumite ifose de şef de clan, adică e Sancho Panza, în schimb în sufletul său sălăşluieşte nebunul alchimiei unui vis, Don Quijote, din romanul lui Cervantes. Ca şi acesta, Tartarin se manifestă ca un exaltat nejudecat, perseverent şi excesiv de naiv, ba chiar lipsit de bun simţ în unele împrejurări, într-un cuvânt poltron şi pişicher, deşi plăcut în societate, cu accese de furie şi orgoliu, dar şi galant cu damele şi „damele”. Pe el, visul îl împiedică să vadă dimensiunea, semnificaţia sau congruenţa lucrurilor şi a

faptelor, adică cealaltă faţă a realităţii cotidiene. Dominat de spiritul aventuros, visând vânători grandioase, cu pericole şi dramatice peripeţii (ele există doar în mintea lui înfierbânt tată!), care să-i pună în valoare curajul, demnitatea, vitejia şi onoarea atât de necesare în unele circumstanţe (mai ales delicate, hilare sau de-a dreptul comice), Tartarin trăieşte, ca şi „fratele” său spaniol din La Mancha, mai mult în imaginaţie, toate posibilele aventuri extrase din persuasive lecturi din acest domeniu. În acel capitol constatăm latura dual㠠a eroului care spunea despre sine: „Simt că sunt doi oameni în mine”, prin opoziţia dintre Sancho şi Quijote: „Tartarin-Quijote, exaltat la culme:

— Acoperă-te de glorie, Tartarin!

Tartarin-Sancho, foarte liniştit:

— Tartarin, acoperă-te cu flaneaua! Tartarin-Quijote, din ce în ce mai înfierbântat:

— O, minunate puşti cu două focuri, pumnale tăioase, lasouri şi voi, mocasini!

Tartarin-Sancho, din ce în ce mai liniştit:

— O, minunante veste tricotate, dragi genun-chiere călduţe, o, drăgălaşe şepci cu urechi!

Tartarin-Quijote, cu totul pierdut:

— O secure! Daţi-mi o secure!

Tartarin-Sancho, chemând servitoarea:

— Jannette, adu cacao cu lapte!

Şi, în acel moment, Jannette aducea o excelentă cacao caldă sclipitoare, aromată, şi cu nişte fripturi în sânge stropite cu lichior de anason care îl fac să râdă pe Tartarin-Sancho, înăbuşind strigătele lui Tartarin-Quijote.”

Spre deosebire însă de spaniol, eroul din Pro-venţa se mai şi „trezeşte” din visul său (par la force des choses!), mai ales atunci când întâmplările neplăcute sau catastrofale cu urmări penibile sau ruşinoase îl aduc cu picioarele pe pământ. Dacă Don Quijote e nebunul genial al unui vis, Tartarin rămâne „alienatul” unei patimi hrănite de lecturi şi anturaj, care însă după „crize” are şi perioade de luciditate,

dovedindu-se perfect normal în situaţii noi. „Duşul” rece pentru el îl constituie mai întâi surpriza descoperirii Algerului ca un oraş oricare din Franţa (inclusiv cu viciile, tarele şi disfuncţiile sistemului social-economic), unde pofta de viaţă (vin, şampanie, muzică, femei frumoase, cafea, taclale, climă plăcută) îl determină să uite, cel puţin pentru o vreme, „măcelărirea” fioroşilor lei din Atlas. Asta înseamnă că el nu pluteşte în văzduhul visului ca Don Quijote, ci că pogoară pe pământ (dus de furtuna destinului!), la viaţă, care merită (la Tarascon sau oriunde!) şi trebuie trăită, bună sau rea ori numai dezagreabilă şi ciudată, cu bucurii şi necazuri, cu vise şi eşecuri, fiindcă e doar una. „Gour-mand et gourmé ŕ la fois”, ţiretul, naivul, iar uneori prudentul şi credulul Tartarin (şi ce lecţii primeşte în acest sens spre sfârşitul aventurii „algeriene”!), rămâne, funciarmente, în ciuda unor situaţii decre-pide, ceea ce francezii numesc atât de potrivit „un bon viveur”.

Această structură bipolară a personalităţii sale are drept urmare diverse consecinţe (de care cititorul râde copios!), pe care i le impun gesturile şi actele sale mai mult sau mai puţin controlate mental, prilej pentru scriitor de a ne prezenta şi alte personaje a căror biografie morală se intersectează cu cea a tarasconezului: căpitanul Barbassou, chefliu, indolent şi sarcastic, dar solidar atunci când situaţia o impune, falsul prinţ Gregory de Muntenegru, excroc, proxenet, cartofor şi parazit, fost puşcăriaş „uns cu toate alifiile”, care profită „gras” de pe urma lui Tartarin – înşelatul, învinsul, deziluzionat pentru pierderea banilor, bunurilor şi a viselor. Baia, o cocotă „amabilă” cu toţi bărbaţii, deşi era iubita muezinului din localitate, care, cu viclenie şi feminină dibăcie, ajunge iubită şi răsfăţată de Tartarin, mirându-se în clipe de sinceritate (răii şi ticăloşii au, rareori, şi aşa ceva!) cum de i-a trimis Dumnezeu sau Alah un asemenea neghiob legat la ochi şi surd de amândouă urechile. Înfocatele sale declaraţii de dragoste (orale sau scrise), ca şi cheltuielile nesăbuite (inclusiv

cumpărarea a mii de pipe!) îl fac de râsul lumii, încât mulţi ani mai târziu local nicii îşi amintesc în cascade de râs de Sidi Tart'ri ben Tart'ri (adică Tartarin) „care era foarte fericit” (ce-i drept, pe banii săi şi uitând cu desăvârşire, din motive „domestice”, de leii Atlasului) până când, după ultima ispravă, când a vânat doar un leu bătrân şi orb, dresat să cerşească, a cărui piele trimisă la Tarascon inflamase minţile şi „dăduse apă la moară” ziariştilor locali, pricepe (il vaut mieux plus tard que jamais!) „jocurile” ascunse ale unei realităţi complexe ca un mozaic, sensul vieţii, starea de spirit a celor cu care venise în contact şi înţe-leapta măsură a ceea ce e omenesc oriunde şi oricând: vis şi deziluzie, curaj şi teamă, speranţă şi minciună, iubire şi ură, solidaritate exemplară şi laşitate, frumos şi urât, etern şi trecător.

Acum e momentul eliberării sale din capcana viselor şi a iluziilor (pentru hidalgoul spaniol nu va sosi această clipă niciodată). Dimensiunea reală a oamenilor şi faptelor îi deschide ochii şi, înainte de a se îmbarca pentru Tarascon (cu ajutorul lui Barbassou, fiindcă era lefter, dezorientat şi vecin cu sinuciderea), descătuşat şi aproape lucid, îşi ia rămas bun de la Algeria, într-un bizar melanj lingvistic (arabă, franceză şi provensală), clamându-şi oful-blestem ca un final (şi el dorit!) al experienţei sale: „Mohamed este un farseur bătrân… Orientul, Coranul… Leii, maurele, toate acestea nu-s decât apă de ploaie! Nu mai sunt Turcaleţl Nu sunt decât excroci!… Trăiască Tarasconul!”. Se va întoarce în casa din grădina baobabului, reluându-şi ritmul unei existenţe cenuşii, printre plante exotice şi arme înspăimântătoare, fără să bănuiască faptul că cei din Tarascon îl considerau un erou (pielea leului era de vină!), poate chiar eroul de care aveau nevoie pentru iluziile legate de patima vânătorii (fără să bănuiască „isprăvile” şi tristeţea bravului bărbat, greu încercat, dar pe deplin „lămurit”), drept care, imediat după sosire, îşi aminteşte de succesele cinegetice inexistente, generând (prin talentul

său de actor) o flamboiantă atmosferă a poveştilor vânătoreşti de pretutindeni.

Intenţionând să distrugă mitul Orientului, care-l stăpânise şi pe el ca turist în Algeria, scriitorul Daudet, urmărind cele două coordonate care direc-ţionează înlănţuirea episoadelor şi atitudinea eroului principal – mentalitatea provensală şi trăirea imaginativă a unor aventuri neobişnuite, pe de o parte, şi cunoaşterea adevăratelor realităţi din nordul Africii (simbioză etnică, diversitate religioasă, moravuri străvechi sau imuabile, raportul civilizaţie-pri-mitivism ş.a.).

— Pe de altă parte, a avut în vedere, în mod cert, şi cele două modalităţi estetice explicite şi adecvate: umorul şi parodia.

După cum constată cititorul însuşi, comicul în Tartarin, e, în primul rând, de situaţii. Din acest punct de vedere, autorul grupează scene şi peisaje variate (bizare, penibile sau improbabile în viaţa cotidiană!), pe primul plan situându-se naivitatea eroului, înşelat şi trădat de toţi, el fiind singurul care nu înţelege asta. Sau se preface, pentru a-şi atinge doritul ţel? Mereu constatăm o flagrantă nepotrivire între ceea ce pare a fi şi ceea ce este cu adevărat, lăsând impresia că însuşi Tartarin ar trebui adesea să exclame minulescian: „Nu sunt ce par a fi!”. Pe alocuri, comicul se realizează şi cu ajutorul limbajului, agrementat cu vocabule provensale, cu expresii şi construcţii fixe sau tipice şi chiar cu elemente de argou (regretatul profesor Louis Michel de la Universitatea din Montpellier le-a consacrat o lucrare specială). Dar nu numai jocul cuvintelor şi al sintagmelor dă fluenţă discursului narativ, ci şi intercalarea (cât e necesară!) dialogului, conotaţia semantică specială, încât, dacă ştim să citim şi „printre rânduri” (adică subtextul!), descoperim intenţia estetică a prozatorului, susţinută de un conflict intern (stările sufleteşti ale personajului, oscilând între extaz şi deziluzie) şi de altul extern (raporturi cu alte

personaje, într-un spaţiu şi timp limitat). În plan artistic, umorul spumos, ironia (uneori amară!) şi efectele parodice sunt rezultanta actului său creator. Şi în această privinţă, Daudet este un original, ceea ce explică succesul constant al acestei opere, care, împreună cu Scrisori din moara mea, i-a consolidat gloria literară pentru ieri, azi şi mâine.

Dacă în proza lui Giono predomină un lirism ardent şi o atmosferă de mister care învăluie personaje complexe, „tari” (analogia cu Sadoveanu se impune!), dacă la Pagnol (mai ales în teatru, dar şi în proză) umorul e subtil şi se învecinează cu accente tragice prelungite într-o empatie pentru cei simpli sau nedreptăţiţi de soartă sau Dumnezeu, la Daudet fantezia, exuberanţa, veselia – în buna tradiţie a francezilor, şi în mod deosebit a celor din Midi (în Franţa, am auzit de nenumărate ori, la radio sau TV, ca un refren, cântecul „on a tout le temps pour s'amuser” – hazul nestăpânit dă pregnanţă personajelor sau scenelor şi confirmă talentul incontestabil al unui mare povestitor (fiindcă invenţia romanescă nu are suflu larg şi relevanţă epică în alte opere). Chiar autorul mărturisise prietenului Goncourt că a conceput lucrarea ca o „galejade” (farsă, batjocură, întâmplare hazlie, cu multe „înţepături”), care are în vedere o atmosferă provincială, desuetă şi penibilă, dominată de ambiţii mărunte, plictis, orgolii rănite şi descurajare. În această situaţie, râsul sănătos, exploziv sau stăpânit, pe seama oamenilor şi a întâmplărilor, apare ca un remediu şi o soluţie.

Parodia priveşte mai ales fanfaronada lui Tartarin şi peisajul social şi moral din Algeria. Ironia autorului nu e acidă sau corozivă, autorul râzând în complicitate cu cititorii, vroind parcă să spună la fiecare pagină: „Ei, aţi văzut? Asta e!”. În planul acţiunii, parodia este accentuată în scenele uciderii măgăruşului sau a leului orb (ce derâdere şi ruşine puteau fi mai mari pentru un personaj care trăia nişte succese vânătoreşti inexistente şi care înspăimântase pe toată lumea cu înfăţişarea şi arsenalul său

de arme?), ca şi în cele care privesc aventurile sale amoroase. Lovit de „un coup de foudre”, Tartarin îşi pierde capul (cât îl mai avea!) pentru o maură întâlnită în autobuz, pe care o credea o regină a frumuseţii (deşi ea purta văl) din Orient, iar mai târziu pentru cocheta Baâa, întruchipare (tot Tartarin spune asta, dar fără cuvinte, fiindcă e mut de admiraţie) a virtuţilor şi a visului său despre femeie şi iubire (cu toate nuanţele semantice pe care le implică termenul). Pierdut, dedat plăcerii şi abstras realităţii imediate, Tartarin trăieşte, pasional şi inconştient, povestea sa de iubire „turbată”, dar ŕ la maničre de… Baâa, până ce întâmplarea (care e ambasadorul destinului!) îi aduce lumina adevărului: domniţa visurilor sale era doar o „damă” din Marsilia, transplantată în Orient nu numai pentru plăceri şi distracţii, ci şi pentru un câştig material (fiindcă printre bărbaţi sunt destui fraieri!). Acest crunt adevăr îl determină (în sfârşit!) să priceapă „cum devine cazul” şi să-şi părăsească iubita, armele şi… Iluziile (n-a scris şi Balzac un roman intitulat Iluzii pierdute?).

După propriile mărturisiri şi după relatările fiului său (Alphonse Daudet, Paris, 1898) reiese că scriitorul intenţiona iniţial să scrie ceva absolut serios şi profund despre Algeria. Realităţile de la faţa locului i-au schimbat optica, orientând-o într-o direcţie parodică. Întâmplări, moravuri şi mentalităţi (din care nu lipsea un aspect predominant şi în zilele noastre – corupţia, în armată, justiţie şi administraţie!) acuzau, prin pana scriitorului, decăderea morală, schilodirea sufletească, pierderea vechilor principii şi spoiala unei civilizaţii importată din metropolă şi „altoită” pe trunchiul „bolnav” al unei colonii franceze din Orient. Purtat de „pasiunea sa leonină” nepotolită, eroul principal ocazionează povestitorului notaţii realiste privitoare la viaţa social-politică (punctată cu accente critice directe) şi culturală din zonele vizitate: Alger, Blidah, Milianah, Cheliff: hoteluri, restaurante, porturi, rezidenţe particulare, sate, mănăstiri, tribunale,

sate în deşert, sedii ale poliţiei, cazărmi. Puterea banului (zeul societăţii moderne!), poli-teţeavicleană şi absolut interesată a arabilor, sentimentul autorităţii militare franceze (ce „minuni” săvârşeşte Gregory datorită chipiului cu tricolor galic!) sunt observate cu ochi critic discret, uneori neutru sau aluziv. Dar ele ţin mai mult de „decor” şi de încadrarea personalităţii lui Tartarin în aventurile sale nesăbuite. Axa dominantă în structura romanului e reprezentată de raportul (trebuie s-o repetăm!) dintre un mit al iluziilor care determină naivitatea, pasiunea sau chiar monomania unor personaje şi decepţiile inevitabile (care vin totdeauna mai târziu!) aduse de realitate. Putem spune, deci, că şi aceste „felii de viaţă!” privită cu ochi critic nu atenuează comicul irezistibil pe alocuri şi constanta tonului vesel-duios.

Nici nu se putea altfel, dacă ne gândim că eroul principal (ca şi autorul) era un meridional „din cap până în picioare”, un prototip cu determinate trăsături de caracter, ironizate adesea de parizieni. Prin urmare, Tartarin e un bavard (vorbăreţ, flecar), mâncău, degustător de vinuri şi lichioruri, petrecăreţ, lăudăros, şugubăţ, naiv şi credul iremediabil mai ales când e vorba de cei din Provenţa, care, după cum ne asigură şi autorul, „vânează pentru plăcerea de a vâna”. Intrepid şi curajos, perseverent şi temător uneori, hotărât şi parolist alteori, eroul nostru e, în esenţă, unul din „turma lui Epicur”, bucurându-se de plăcerile (câte şi când le gustăm!) vieţii, în tovărăşia lui Bachus şi a urmaşelor Evei, nevoit fiind însă în anumite situaţii să se îndoiască sau să ocolească adevărul, fie şi din cauza (subtilă ironie!) mirajului. Râzând înţelegător sau cu blândeţe de eroul său (pe care, evident, îl simpatizează şi îl înţelege!), scriitorul găseşte uşor explicaţia unor devieri comportamentale: „Omul din Sud nu minte… El se păcăleşte de unul singur. El nu spune totdeauna adevărul, dar crede că l-a spus”. Aceasta e o constată psihologică a visătorilor deveniţi prizonieri ai propriei naivităţi. Aşa se şi

explică alunecarea uneori spre caricatură în realizarea portului lui Tartarin, care după atâtea eşecuri nu cade în tristeţe „iremediabilă” şi amărăciune, ci, cu francheţe, trece de la o stare la alta în aşa fel încât în ultima fază a cărţii reîncepe, mânat de dorinţă şi imaginaţie, relatarea personală a „eroicelor” întâmplări care, cu siguranţă, vor „pune gaz peste foc” între prieteni şi duşmani, ducându-ne din nou la fratele său de suferinţă, visare şi deziluzie, Don Quijote, şi el campion al eroismului gratuit şi setos de aventuri pe care le consideră unice, fără egal. Tocmai această grandomanie şi elanul cavaleresc gratuit îi fac pe cei doi să scape din „ghearele” realităţii, de unde rezultă şi latura comică a celor două cunoscute opere. Dar provensalul e totuşi fericit într-o oarecare măsură, chiar în situaţiile din finalul lucrării; el nu ajunge la disperare, ci, dimpotrivă, revine la o anume normalitate, căpătând în faţa concetăţenilor o aură eroică (tot pe bază de vorbă şi închipuire!). Urmarea e că cititorul, la sfârşitul lecturii, nu e stăpânit ca în Don Quijote de emoţie şi compasiune. Principala diferenţă constă în faptul că Tartarin are o natură duală, ceea ce nu e cazul cu eroul lui Cervantes. Şi el e atins de frumoasa nebunie a unui vis nobil, dar e însoţit permanent de opozantul oricărui ideal şi eroism, care e Sancho Panza. E clar că tocmai coexistenţa celor doi oameni într-un singur personaj reprezintă o sursă de nestăvilită veselie, conferind lui Tartarin (măcar în final) statutul unui lucid personaj parodic, care, deşi ridicol şi naiv, e totuşi simpatic şi brav.

Această atitudine din partea autorului şi farmecul scriiturii au atras elogii din partea criticii şi a unor confraţi. Cel mai autorizat rămâne, desigur, Anatole France, care vorbea de un „roman comic” pe linia lui Scarron şi sublinia că această operă a lui Daudet e o capodoperă: „Avea – scrie el despre autor – harul lacrimilor şi al râsului. Râsul său era muzical şi vioi”. Justificarea acestei aserţiuni e probată şi de prezenţa unor tablouri de natură sau de tensiunea lirică

luminoasă a unor pasaje (Tarascon, noaptea în deşert, la pândă, „dialogul” cu vechea diligenţă), cu ritmice cadenţe şi notaţii proaspete, care îl apropie, sigur, de cărţile cunoscute ale lui Fromentin: Un été dans le Sahara, 1857 şi Une année dans le Sahel, 1862, prin umor, duioşie, scene şi peisaje. Marele şi durabilul succes al cărţii lui Daudet vine, în mod cert, din măsură şi echilibru, din fineţe de spirit, subtilitate şi vivacitate, ca şi din autenticitatea personajului principal şi a limbii folosite, din simplitate şi hazul sănătos, alimentate de poezia şi „sufletul” tuturor lucrurilor.

Desigur, aşa cum a arătat J. Roure (Alphonse Daudet, 1982), la început tarasconezii nu s-au recunoscut în acţiunea cărţii, iar Tartarin nu era acceptat ca un tip reprezentativ pentru Provenţa. Poate şi pentru că „neînfricatul” personaj nu se opreşte nici când trebuie şi nici când este obligat, hotărât fiind, în naivitatea sa, să meargă mai departe. Ceea ce-l anturează (casă, haine, arme, prieteni, visuri, habitudini, forma mentis) îl determină să evadeze din cotidian şi real, parcă pentru a ne reaminti ceea ce afirma Rimbaud: „la vraie vie est ailleurs”, căci spre acel undeva, sau aiurea sau în alt loc se îndreaptă cărările destinului lui Tartarin. E o refulare, un vis romantic, o nevoie imperioasă de personalizare sau identificare sau un mod special de a-şi dovedi sie însuşi că vrea şi poate?

Surprizele, neprevăzutul şi mirarea cititorilor, de la un episod la altul, sunt însoţite totuşi de amărăciune şi compasiune. Ives Berger a găsit o formulă adecvată pentru specificitatea cărţii: „un joyeux roman triste”. Acelaşi comentator subliniază ca o trăsătură a stilului lui Daudet relaţia de opoziţie, de antinomie, ceea ce constituie o altă sursă a umorului din carte, începând chiar cu discrepanţa dintre fizicul şi mentalul comportamental al lui Tartarin. Dacă descrierea portului Marsilia, considerată de unii „superbă” e superioară net celei realizate de Pierre Loti, şi alte scene din viaţa pro vensală sunt la fel de realizate,

încât acelaşi critic menţionat anterior îşi încheie studiul cu o apreciere superlativă: „un livre qui fait d'Alphonse Daudet l'égal de Flaubert et de Zola, ses contemporains, ses amis”.

Louis Forestier, ultimul comentator al operei lui Daudet, e de părere că romanul prezintă şi alte elemente de originalitate. Cel dintâi rezidă în transpunerea unei realităţi trăite (Provenţa şi Algeria), cu vise şi nelinişti, într-o fantezie umorescă şi plină de vervă. Ar trebui adăugată culoarea locală, realizată până şi prin valorificarea lexicului dialectal. Prozatorul e un pictor (desigur, impresionist!) al moravurilor (şi năravurilor!) şi structurilor sociale, pentru a ne convinge că Algeria nu e o himeră livrescă, ci o punte între Franţa colonială, Provenţa şi Orient.

În ciuda unor rare accente ironice şi maliţioase, autorul nutreşte, totuşi, simpatie şi înţelegere pentru Tartarin, care rămâne un nucleu în trama povestirii, prezentat uneori cu tandreţe şi lirism bine temperat. Asta nu împiedică prezenţa caricaturii şi burlescului, mai ales când e vorba de personaje secundare, autorul pendulând între seriozitate şi bufonerie.

Oricum, ele se află pe un plan minor, fiindcă suntem îndreptăţiţi să spunem că singurul personaj din roman e, de facto, Tartarin (numit iniţial Chapatin şi Barbarin). Numele, înfăţişarea, comportamentul, într-un cuvânt personalitatea eroului centrează scenele, personajele secundare şi atitudinea prozatorului, pentru a pune în lumină calităţile şi defectele (multe şi omeneşti!) ale acestui erou-visător, care, în ciuda exagerărilor voite sau fortuite, rămâne credibil, simpatic şi şiret, chiar dacă e vanitos, intrepid, poltron, palavragiu, naiv şi înduioşător, ceea ce trezeşte în cititori reacţii diferite. E chiar capcana pe care le-a întins-o Daudet (conştient sau nu), pentru că şi ei iau visul drept realitate, construind o lume ideală şi imaginativă, situată sub semnul mirajului şi al prezumţiei. Dar personaje în roman pot fi considerate şi ei, vânătorii de lei, leul devenit o obsesie-simbol şi chiar naratorul însuşi, prezent în faţa noastră ca

actor şi spectator, judecător şi împricinat, şi mai ales cronicarul (voit imparţial!) aventurilor lui Tartarin, care va fi figura centrală şi în două cărţi ulterioare: Tartarin în Alpi (1885) şi Portul Tarascon (1890).

Jacques-Henry Bornecque, cel mai avizat cercetător al operei lui Daudet, consideră că acest roman se distinge prin trei elemente importante: comic, realism şi liric (chiar „subtilement poétique”!), incluzând două trăsături distincte, dar complementare: umorul şi duioşia.

Recunoscută târziu din partea criticii şi a altor scriitori de marcă, valoarea cărţii lui Daudet este azi unanim recunoscută, deoarece atmosfera, personajele şi tehnica ne reamintesc (chiar circumspecţi fiind) fraza iniţială din scrisoarea lui Flaubert adresată în martie 1872 lui Daudet: „C'est purement et simplement un chef-d'oeuvre!”. Pe baza experienţei personale şi a surselor livreşti care dominau gustul publicului francez în vremea sa, el ştia ab initio intenţia actului său creativ: cealaltăfaţă a lucrurilor.

La o sută de ani de la moartea originalului prozator care a devenit un clasic al literaturii franceze şi o dimensiune de referinţă într-o posibilă antologie a umorului în literatura europeană, Alphonse Daudet rămâne şi contemporanul nostru, avertizându-ne că nu trebuie să uităm să râdem şi nici vechiul (şi cât de actualul!) îndemn al latinilor: ridendo casti-gat mores! (râzând, îndreptăm moravurile).

Ilie Dan „în Franţa, fiecare este cât de puţin din Tarascon”

Prietenului meu, Gonzague Privat.

Grădina baobabului.

Prima mea vizită la Tartarin din Tarascon a rămas pentru mine o dată de neuitat; iată, chiar dacă sunt 12 sau 15 ani de-atunci, îmi amintesc totul de parcă ar fi fost ieri. Viteazul Tartarin locuia la intrarea în oraş, a treia casă pe partea stângă a drumului spre Avignon. O frumoasă vilă tarasconeză, micuţă, cu grădină în faţă şi cu balcon în spate, cu pereţi foarte albi şi jaluzele verzi; lângă poartă se

afla o droaie de ţânci savoiarzi1 jucând şotron sau dormitând la soare, cu capul pe cutiile lor de lustragii.

Pe din afară, casa nu avea o înfăţişare deosebită.

1. Le petit Savoyard este o figură foarte populară în literatura şi cântecele secolului al XlX-lea. Înainte de alipirea regiunii Savoie la Franţa, ei plecau din ţara lor lucrând ca lustragii sau comisionari (n.r.).

Pentru nimic în lume n-ai fi zis că eşti în faţa locuinţei unui erou. Dar când intrai înăuntru, Doamne Dumnezeule…!

De la pivniţă la pod, chiar şi grădina, totul avea un aer eroic!

He, he, nu erau în toată Europa măcar două grădini ca aceea a lui Tartarin. Nici un arbore din regiune, nici o floare din Franţa; numai plante exotice, arbori de gumă, tigve, bumbac, cocotieri, manghieri, bananieri, palmieri, un baobab, nopali, cactuşi şi smochini, de te credeai în mijlocul Africii, la zece mii de leghe de Tarascon. Bineînţeles, toate acestea nu erau în mărime naturală; astfel, cocotierii nu erau mai groşi ca sfeclele şi baobabul (un copac uriaş – arbor gigantea) se simţea în largul său într-un ghiveci de rozetă; dar ce-are a face! Pentru Tarascon acesta era foarte drăguţ, şi persoanele din oraş, care aveau duminica onoarea de a contempla baobabul, se-ntorceau acasă copleşite de admiraţie.

Gândiţi-vă ce emoţie a trebuit să încerc eu în acea zi, traversând această grădină de rai!… Ei, dar fu cu totul altceva când am pătruns în camera de lucru a eroului.

Acest cabinet, una dintre curiozităţile oraşului, se afla în fundul grădinii, deschizân du-se printr-o uşă cu geam transparent la acelaşi nivel cu baobabul.

Închipuiţi-vă, aşadar, o sală imensă căptuşită cu arme şi săbii de sus până jos, dar cu toate armele din toate ţările lumii: carabine, puşti ghintuite cu ţeava lungă, flinte, cuţite corsicane, cuţite catalane, cuţite-revolvere, cuţite-pum-nale, pumnale malaieze, săgeţi caraibiene, săgeţi de silex,

buzdugane, măciuci, bâte hoten-tote, lasouri mexicane, şi câte şi mai câte altele.

Pe deasupra, soarele încins făcea să sclipească oţelul spadelor şi paturile puştilor, parcă pentru a ţi se face pielea de găină… Totuşi, ceea ce te liniştea puţin era prezenţa ordinii şi a curăţeniei care domneau peste această iatagănărie. Supravegheat, curăţat şi etichetat, aici totul era aranjat ca într-o farmacie; din loc în loc, întâlneai un mic anunţ pe care se putea citi: „Săgeţi otrăvite, nu le atingeţi!”

Sau: „Arme încărcate, feriţi-vă!”

Fără aceste tăbliţe, niciodată n-aş fi îndrăznit să intru!

În mijlocul cabinetului era o măsuţă. Pe aceasta se afla o sticlă cu rom, o pungă cu tutun turcesc, Călătoriile Căpitanului Cook, romane de Cooper şi Gustave Aimard 1, povestiri de vânătoare: vânătoare de urşi, cu şoimi, vânătoare de elefanţi etc. În sfârşit, în faţa acestei măsuţe şedea un bărbat; între patruzeci şi patruzeci şi cinci de ani, era mic, pânte-cos, bondoc, roşcovan, numai în cămaşă, cu izmene de flanelă, cu barbă ţepoasă şi nişte ochi fulgerători; într-o mână ţinea o carte, cu cealaltă flutura în aer o pipă enormă cu căpă-cel de tinichea, şi, chiar citind nu ştiu ce istorisire extraordinară a unor vânători de frizuri frumoase, el făcea, împingând înainte buza de jos, o mutră înspăimântătoare care dădea figurii sale blajine de mic rentier tarasconez acelaşi caracter de ferocitate care domnea în toată casa lui.

Acest bărbat era Tartarin, viteazul, marele, neasemuitul Tartarin din Tarascon.

1. Cook (1728-1779) a fost un explorator celebru care a publicat istoria călătoriilor sale (Polinezia, Noua Caledonie, Noua Zeelandă). Fenimore Cooper (1789-1851) este autorul celebrei cărţi Ultimul mohican, iar Gustave Aimard (1818-1883) a scris povestiri despre piraţi şi despre pieile-roşii (n.r.).

Privire generală asupra drăguţului oraş Tarascon. Vânătorii de şepci în timpul despre care vreau să vă

vorbesc, Tartarin din Tarascon nu era încă Tartarin cel de azi, marele Tartarin din Tarascon, atât de faimos în tot sudul Franţei. Şi totuşi, chiar în acea perioadă, el trecea drept regele Tarasco-nului.

Să spunem de unde provenea această calitate regească. Aflaţi mai întâi că pe-acolo cu toţii merg la vânătoare, de la cel mai în vârstă până la cel mai mic. Vânătoarea este pasiunea celor din Tarascon, şi aceasta încă din timpurile străvechi, pe când tarasca1 dădea câte o sută de lovituri în mlaştinile oraşului şi când tarasconezii se porneau să lupte împotriva ei. După cum vedeţi, a trecut ceva vreme de atunci.

1. Tarasca – animal fabulos, balaur din legendele provensale (n.r.).

Prin urmare, în fiecare duminică dimineaţa, Tarasconul îşi lua armele şi ieşea dintre zidurile sale, cu rucsacul în spate, cu arma pe umăr, cu o droaie de câini, de dihori albi, de goarne şi cornuri de vânătoare. Era nemaipomenit de văzut aşa ceva!… Din nefericire, vânatul lipsea, dar lipsea cu desăvârşire.

Cât ar fi animalele de animale, vă gândiţi lesne că de la o vreme au început totuşi să se ferească!

La cinci leghe de Tarascon, vizuinile sunt goale, iar cuiburile – părăsite. Nu găseşti măcar o mierlă, o prepeliţă, nici cel mai mic vătui, nici măcar cea mai mică pasăre cu pene albe la târtiţă.

Şi totuşi, ce ispititoare sunt aceste dealuri tarasconeze, parfumate de mirt, de lavandă şi rozmarin; de asemenea, ademenitori sunt şi aceşti struguri tămâioşi ce se găsesc pe malul Ronului, mustind de zahăr, de-ţi vine să-i mănânci şi cu ochii!… Da, dar mai este un Tarascon în spate şi, în mica lume a vietăţilor cu blană sau cu pene, acesta e rău văzut. Chiar păsările călătoare l-au însemnat cu o cruce neagră pe foaia itinerariului lor, şi când raţele sălbatice coboară spre Camargue în triunghiuri alungite şi zăresc de departe clopotniţele oraşului, cel care e în fruntea lor începe să

strige cât poate de tare: „. Iată Tarasconul, iată Tarasconul!”, şi întregul stol face un ocol.

Pe scurt, în privinţa vânatului, nu mai rămâne nimic în regiune decât un amărât de iepure bătrân, care se încăpăţânează să trăiască acolo, după ce a scăpat ca prin minune vânătorilor tarasconeze din septembrie. Acest iepure este foarte cunoscut la Tarascon. I s-a dat şi un nume. Îl cheamă Fugărilă. Toată lumea ştie că-şi are culcuşul pe ogorul domnului Bompard – ceea ce, într-o parantează fie spus, a dublat şi chiar triplat preţul acestui pământ -dar iepurelui nu i s-a dat încă de urmă. Iar acum, nu mai sunt decât doi sau trei pătimaşi care se înverşunează împotriva lui.

Ceilalţi s-au lăsat păgubaşi, şi Fugărilă a trecut de multă vreme în rândul superstiţiilor locale, cu toate că tarasconezul e foarte puţin superstiţios din fire şi nu se dă în lături când zăreşte o mâţă neagră.

— Dar, cum vine asta? Îmi veţi spune; dacă vânatul este atât de rar la Tarascon, ei bine, ce fac vânătorii tarasconezi în fiecare duminică?

— Ce fac?

— Asta-i bună! Se duc la ţară, la două sau trei leghe de oraş, se adună câte cinci sau şase, se lungesc liniştiţi la umbra unei fântâni, a unui zid uitat sau a unui măslin, scot din tolba de vânătoare o bucată zdravănă de carne de vită fiartă înăbuşit, ceapă verde, un ditamai cârnaţul, câteva sardele, şi încep un prânz pe aşezate, stropit cu unul din acele minunate vinuri de Ron, care te fac să râzi şi să cânţi.

După care, când plinul este făcut, fiecare se ridică, fluieră câinii, încarcă puştile şi începe vânătoarea. Adică, fiecare din aceşti domni îşi ia şapca, o aruncă în aer cu toată forţa şi trage în ea cu gloanţe de 5, 6 sau 2 – după înţelegere.

Cel care nimereşte de cele mai multe ori în propria şapcă este proclamat rege al vânătorii, şi seara, plin de triumf, intră în oraş, cu şapca ciuruită de gloanţe în vârful puştii, însoţit de lătrături şi de larma trompetelor.

E de prisos să vă spun că se face un comerţ straşnic în oraş cu şepci de vânătoare. Sunt chiar câţiva ceaprazari care vând şepci găurite şi rupte dinainte, pentru folosul celor neîndemânatici; dar nu este cunoscut până acum decât farmacistul Bezuquet care le cumpără. Ce dezonoare!

Ca vânător de şepci, Tartarin din Tarascon era fără pereche. În toate duminicile, pleca dimineaţa cu o şapcă nouă; seara se întorcea cu o zdreanţă. În căsuţa baobabului, podul era plin cu astfel de trofee glorioase. Şi toţi tarasco-nezii îl recunoşteau ca maestrul lor şi, pentru că Tartarin cunoştea temeinic regulamentul vânătorilor, deoarece citise toate manualele pentru toate felurile de vânătoare posibile, de la cea de şapcă până la vânătoarea de tigri birmanezi, aceşti domni făcură din el un mare justiţiar cinegetic, luându-l drept arbitru în toate disputele lor.

În fiecare zi, de la orele trei la patru, la armurierul Costecalde se vedea un om burdu-hănos, grav, cu pipa între dinţi, tolănit pe un fotoliu verde de piele, în mijlocul prăvăliei pline de vânători de şepci, stând în picioare şi cion-dănindu-se. Era Tartarin din Tarascon, care împărţea dreptatea, un Nemrod, dublat de un Solomon.

Nu! Nu! Nu! Urmare a privirii generale asupra drăguţului oraş Tarascon.

La patima vânătorii, puternicul neam al tarasconezilor adaugă încă una: romanţele. Nici nu se poate crede câte romanţe „se consumă” în acest ţinut. Toate vechiturile sentimentale care îngălbenesc pe cele mai vechi cartoane se regăsesc la Tarascon în plină tinereţe şi strălucire. Aici se întâlnesc toate, dar absolut toate. Fiecare familie are una a sa, şi în oraş acest lucru se ştie. Se ştie, de exemplu, că romanţa farmacistului Bezuquet e: „Tu, steluţă albă, pe care o ador!”; cea a armurierului Costecalde: „Ai vrea să vii în poiană, la cabană?”; cea a perceptorului: „Dacă aş fi invizibil, nimeni nu m-ar vedea” (şansonetă comică).

Şi aşa mai departe, pentru întregul Tarascon. De două sau trei ori pe săptămână, lumea se adună la unii sau la alţii, ca să şi le cânte. De mirare este faptul că ele rămân totdeauna aceleaşi şi că, de atâta amar de vreme de când le tot cântă, aceşti tarasconezi cumsecade n-au avut niciodată dorinţa de a le schimba. Ele se moştenesc în familii, din tată în fiu, şi nimeni nu se atinge de nimic; e lucru sfânt, ce mai! Ele nici măcar nu se împrumută vreodată. Niciodată nu i-ar trece prin cap lui Costecalde să le cânte pe ale lui Bezuquet şi nici acestuia pe cele ale lui Costecalde. Şi totuşi, gândiţi-vă că trebuie să le cunoască de peste patruzeci de ani de când le cântă.

Nici vorbă! Fiecare şi-o păstrează pe a sa, şi toată lumea e mulţumită.

Ca şi pentru şepci, pentru romanţe primul în oraş este acelaşi Tartarin. Superioritatea sa asupra concetăţenilor consta în următoarele: Tartarin din Tarascon nu avea romanţa sa, una anume. El le avea pe toate.

Toate!

Numai că trebuia să faci pe dracu-n patru ca să le cânte. Revenindu-şi repede din succesul saloanelor, eroul tarasconez prefera să se scufunde în cărţile de vânătoare sau să-şi petreacă seara la club, în loc să-şi facă inimă albastră în faţa unui pian din Nâmes, între două lumânări din Tarascon. Aceste parade muzicale i se păreau nedemne de rangul său.

Câteodată, când se făcea muzică la farmacia Bezuquet, el intra ca din întâmplare în acel loc şi, după ce se lăsa insistent rugat, accepta să cânte marele duet din Robert diavolul, cu doamna Bezuquet, mama… Cine n-a ascultat aşa ceva, n-a ascultat niciodată nimic… Pentru mine, dacă aş trăi o sută de ani, mi-aş aminti toată viaţa de marele Tartarin apropiindu-se de pian cu paşi gravi, rezemându-se în coate şi, cu înfăţişarea necesară, sub reflexul verzui al borcanelor din vitrină, încercând să dea feţei sale blajine expresia satanică şi cumplită a lui Robert diavolul. Numai

ce-şi găsea poziţia, şi salonul fremăta imediat; se simţea că o să se petreacă ceva măreţ… Atunci, după un răgaz de tăcere, doamna Bezuquet-mama începea, acompaniindu-se: „Robert, eu te iubesc pe tine, Credinţa eu ţie ţi-am dăruit Şi groaza m-apasă îndoit (bis), Cer îndurare pentru tine Şi cer şi pentru mine”.

Cu vocea înceată, ea adăuga:„E rândul tău, Tartarin”, şi Tartarin din Tarascon, cu braţul întins, cu pumnul strâns, cu nările fremătând, striga de trei ori, cu o voce foarte puternică, ce se rostogolea ca un tunet, bubuind printre măruntaiele pianului: „Nu!… Nu!… Nu…!”, ceea ce orice meridional; cumsecade pronunţa „Nan!… Nan!… Nan…!”. Şi, fără nimic altceva, doamna Bezuquet-mama relua încă o dată: „Cer îndurare pentru tine Şi cer şi pentru mine”.

— Nan!… Nan!… Nan…!”, urla Tartarin de-a mai mare dragul, şi toată treaba se oprea aici… După cum vedeţi, nu dura mult, dar ieşea atât de bine, era atât de bine mimat şi aşa de dră-ceşte, că un val de groază năvălea în farmacie, mai ales când reîncepea cu „Nan!… Nan!… „ de patru-cinci ori la rând.

În acel moment, Tartarin îşi ştergea fruntea de sudoare, surâdea doamnelor, făcea cu ochiul domnilor şi, retrăgându-se în triumf, pleca să spună cu un aer nepăsător la club: „Vin de la familia Bezuquet, unde am cântat duetul din Robert diavolul”.

Şi cel mai interesant lucru e că el însuşi credea…!

4 Ei!

Iată căror diferite talente le datora Tartarin din Tarascon situaţia sa deosebită din oraş. Unde mai adaugi că acest om dat dracului ştiuse să-i cucerească pe toţi!

La Tarascon, armata era de partea lui Tarta-rin. Viteazul comandant Bravida, căpitan în rezervă de la intendenţă, spunea despre el: „Mare şmecher!”, şi credeţi-mă, acest comandant chiar că se pricepea la astfel de oameni, el, care îmbrăcase atâţia.

Magistratura era de partea lui Tartarin. De vreo două-trei ori, în plin tribunal, bătrânul preşedinte Ladeveze spusese despre el: „E un caracter!”.

În sfârşit, mulţimea era cu Tartarin. Spetele late, mersul, înfăţişarea sa ca a unui armăsar de soldat-trompetist care nu se teme de zgomot, această reputaţie de erou care îi venea nu se ştie de unde, mai multe monede de 10 centime şi de scatoalce dăruite lustragiilor aşezaţi în faţa porţii sale, toate acestea l-au transformat într-un fel de lord Seymour1 al locului, un rege slobod la gură al Tarasconului. Duminică seara, pe chei, când Tartarin se întorcea de la vânătoare cu şapca în vârful ţevii de la puşcă, bine închingat în vesta de barchet, hamalii de pe Ron se înclinau cu tot respectul şi, arătând dintr-o privire bicepşii uriaşi care se încolăceau pe braţele sale, îşi ziceau în şoaptă unii către alţii, cu admiraţie: „Ăsta, da, e voinic!… Are muşchi de criţă!”. Muşchi de criţă! Numai la Tarascon se pot auzi asemenea grozăvii!

Şi, cu toate acestea, în ciuda talentelor sale numeroase, cu muşchii de criţă, cu onorurile populaţiei şi cu stima atât de preţioasă a viteazului comandant Bravida, fost căpitan intendent, Tartarin nu era fericit. Viaţa în acest târg îl apăsa şi îl sufoca.

Marele bărbat din Tarascon se plictisea aici. Adevărul este că, pentru o fire eroică precum a sa, pentru un suflet aventuros şi nebunatic care nu visa decât bătălii, alergări prin Pampas, 1. Personaj celebru pentru excentricităţile sale fără număr (n.r.).

Vânători fără egal, nisipuri ale deşertului, uragane şi taifunuri, să faci în fiecare duminică un atac la şapcă şi în restul timpului să împarţi dreptatea la armurierul Costecalde, asta zău că nu se face… Bietul erou! Cu timpul ar fi avut de ce să moară de inimă rea.

În zadar, pentru a-şi lărgi orizontul şi a mai uita puţin de club şi de piaţă, se înconjura de baobabi şi vegetaţie africană; în zadar îngrămădea arme peste arme şi cuţite

malaieze peste pumnale malaieze; în zadar era el ghiftuit de lecturi romaneşti, încercând asemeni nemuritorului Don Quijote, să se smulgă din forţa visului său, din ghearele neiertătoarei realităţi… Vai, tot ceea ce făcea pentru a-şi potoli setea de aventuri nu ducea decât la mărirea ei. Vederea tuturor acestor arme îl întreţinea într-o stare continuă de furie şi aţâţare. Puştile ghintuite, săgeţile şi lasourile îi strigau: „Luptă! Luptă!”. Printre crengile baobabului vântul marilor călătorii sufla şi-i dădea sfaturi rele. Pe deasupra, îl dădeau gata Gustave Aimard şi Fenimore Cooper…

Eh, în după amiezile apăsătoare de vară, când se afla singur citind printre spadele sale, de câte ori nu sărise Tartarin răcnind; de câte ori nu zvârlise cartea din mână năpustindu-se spre perete, pentru a desprinde o panoplie!

Bietul om uita că se află la el acasă în Tarascon, cu un fular pe cap şi în izmene; el dădea viaţă lecturilor sale şi, înflăcărându-se la tunetul propriei voci, striga cât îl ţinea gura, învârtind deasupra capului un topor sau un satâr al pieilor roşii: „Şi acum, să vină ei!”.

— Ei? Care ei?

Tartarin însuşi nu ştia prea bine… Ei însemna tot ceea ce atacă, tot ceea ce luptă, muşcă, zgârie, te scalpează, ceea ce urlă, tot ceea ce rage… Ei erau indienii sioux, dansând în jurul stâlpului infamiei, de care era legat albul nenorocit.

Era ursul cenuşiu din Munţii Stâncoşi, care se leagănă şi se spală cu o limbă plină de sânge. Era şi tuaregul deşertului, piratul mala-iez, banditul din munţii Abruzzi. Ce mai vorbă, ei erau ei!… Adică războiul, călătoriile, aventura, gloria.

Dar, vai! În zadar îi chema şi provoca viteazul tarasconez… Ei nu veneau niciodată… Păcat! Dac-ar fi venit, ce să facă ei la Tarascon?

Totuşi, Tartarin îi aştepta mereu; mai ales seara când se ducea la club.

Cană Tartarin se ducea la club.

Cavalerul templier, pregătindu-se de asalt contra duşmanului care îl asediază, tigrul chinez în aşteptare pentru atac, războinicul comanş pornind pe cărarea războiului, aceştia erau nimica toată pe lângă Tartarin din Tarascon, înarmându-se din cap până în picioare pentru a se duce la club la orele nouă seara, o oră după ce gornistul suna stingerea.

— Gata de atac! Cum spun marinarii.

În mâna stângă, Tartarin luase un buzdugan cu ţinte de fier, în mâna dreaptă avea o sabie-baston; în buzunarul stâng, o măciucă; în cel drept, un pistol. La piept, între postav şi flanelă, avea un pumnal malaiez. Dar niciodată săgeţi otrăvite cu el; acestea sunt nişte arme necinstite…!

Înainte de a porni la drum, el exersa câteva momente, în liniştea umbroasă a odăii sale, fanda, ochea asupra peretelui şi îşi încorda muşchii; apoi îşi lua şperaclul şi traversa grădina, grav şi fără grabă.

— Englezeşte, domnilor, englezeşte, acesta-i adevăratul curaj. La capătul grădinii, deschidea poarta cea grea de fier. O deschidea brusc, cu violenţă, în aşa fel încât ea se lovea în afară, de zid. Dacă ei ar fi fost cumva în spate, vă închipuiţi că i-ar fi făcut praf!… Din nefericire, ei nu erau acolo.

Odată poarta deschisă, Tartarin ieşea, arunca o privire în dreapta şi în stânga, încuia poarta cu vioiciune de două ori, apoi, la drum!

Pe drumul spre Avignon nu trecea nici măcar o pisică. Porţi zăvorâte şi ferestre întunecate. Totul era învăluit de întuneric. Din loc în loc, câte un felinar care clipea prin ceaţa Ronului…

Semeţ şi calm, Tartarin din Tarascon se cufunda astfel în noapte, făcând să sune pintenii şi să sară din capătul de fier al bastonului scântei pe caldarâm… Bulevarde, străzi principale şi străduţe, peste tot el avea grijă să meargă drept pe mijlocul şoselei, excelentă măsură de prevedere şi care îţi permite să vezi apropiindu-se primejdia şi mai ales

să te fereşti de ceea ce, seara, cade câteodată de la ferestre pe străzile Tarasconului.

Văzându-l că dă dovadă de atâta prudenţă, să nu credeţi cumva că lui Tartarin îi era frică… Nici vorbă, el doar se purta cu mare luare aminte!

Cea mai bună dovadă că Tartarin nu cunoştea frica e că, în loc să se ducă la club pe strada principală, el alegea întotdeauna drumul cel mai lung şi cel mai întunecos, printr-o mulţime de străduţe murdare, la capătul cărora se vede Ronul strălucind orbitor. Bietul om spera mereu ca în aceste locuri periculoase, la o cotitură, ei să ţâşnească din umbră şi să-i sară în spate. He, he, ar fi fost ei bine primiţi, v-o spun eu… Dar, vai, printr-o batjocură a soartei, niciodată, în vecii vecilor, Tartarin din Tarascon nu avu norocul unor întâlniri neplăcute. Nici un câine, nici măcar un beţiv. Pe scurt, nimic!

Cu toate astea, uneori exista o alarmă falsă. Un zgomot de paşi sau voci înăbuşite.

— Atenţie! Îşi spunea Tartarin şi rămânea ţintuit locului, cercetând întunericul, luân-du-şi avânt zdravăn şi apăsându-şi urechea la pământ după moda indienilor… Paşii se apropiau. Vocile deveneau clare… Nici o îndoială! Ei soseau…, deci erau acolo. Într-o clipită, Tartarin, cu ochii injectaţi, gâfâind, îşi încorda puterile ca un jaguar şi se pregătea să ţâşnească, scoţând cumplite strigăte de luptă…, când, brusc, din mijlocul întunericului, el auzi vocile liniştite ale tarasconezilor care îi spuneau cu blândeţe:

— Ia te uită… E Tartarin… Pe curând, Tartarin!

La naiba! Era farmacistul Bezuquet cu familia care începuse să cânte la Costecalde romanţa sa.

— Seară bună, pe curând! Bombănea Tarta-rin turbat de mânie din cauza confuziei sale; şi, furios, cu bastonul în aer, se pierdea în noapte.

Ajuns în strada pe care se afla clubul, viteazul tarasconez aştepta încă un moment, plim-bându-se prin faţa porţii înainte de a intra. În sfârşit, obosit de aşteptare şi sigur că

ei nu se vor arăta, arunca o privire plină de dispreţ în întuneric şi murmura cu ciudă:

— Nimic!… Nimic, niciodată ni-mic!

Şi vajnicul bărbat intra acolo să joace cărţi cu comandantul.

Cei doi Tartarin.

Cu această neostoită sete de aventură, de emoţii puternice, de călătorie, de hoinăreli pe unde-şi înţărcase dracul copiii, cum naiba se face că Tartarin din Tarascon nu părăsise niciodată Tarasconul?

Şi totuşi, acesta este purul adevăr. Până la vârsta de patruzeci şi cinci de ani, viteazul tarasconez nu dormise măcar o singură dată în alt loc decât în oraşul său. El nu făcuse nici măcar acel faimos drum până la Marsilia, pe care orice provensal respectabil şi-l plăteşte la vârsta majoratului. Pe deasupra, el nu cunoştea nici măcar oraşul Beaucaire, deşi e foarte aproape de Tarascon, nu-i decât un pod de traversat. Din nefericire, fir-ar să fie, podul a fost luat adesea de rafalele de vânt, şi e atât de lung şi de şubred, iar Ronul e atât de lat în acel loc încât, e de-nţeles. Tartarin din Tarascon iubea straşnic pământul solid de sub picioare.

Trebuie însă mărturisit că în eroul nostru erau două firi deosebite. „Simt că sunt doi oameni în mine”, a zis nu ştiu care sfânt. S-ar fi putut spune pe drept despre Tartarin că purta în sinea lui sufletul lui Don Quijote, aceleaşi imbolduri de cavalerism, acelaşi ideal eroic, aceeaşi nebunie a visării şi a grandiosului; dar, din păcate, el nu avea trupul celebrului hidalgo, acel corp osos şi slab, mai mult o fantasmă decât un corp, pe care nu se închegase viaţa materială, capabil să petreacă douăzeci de nopţi fără să-şi desfacă platoşa şi patruzeci şi opt de ore numai cu un pumn de orez… Dimpotrivă, corpul lui Tartarin era al unui burduhănos, foarte greoi şi senzual, molâu şi smiorcăit, stăpânit de pofte burgheze şi obiceiuri casnice, era un

trunchi butucănos şi pânte-cos purtat de picioarele nemuritorului Sancho Panza.

Don Quijote şi Sancho Panza întrupaţi în acelaşi bărbat, pricepeţi cred ce amestec nenorocit înseamnă, ce ravagii şi ce de tulburări!… He, he, ce frumos dialog, demn de pana apostolilor, s-ar putea ţese între cei doi Tartarin – Tartarin-Quijote şi Tartarin-Sancho! Tartarin-Quijote tresălta la citirea istorisirilor lui Gustave Aimard şi striga: Plec!

Dar Tartarin-Sancho, gândindu-se la reumatism, zicea: Rămân.

Tartarin-Quijote, exaltat la culme:

— Acoperă-te de glorie, Tartarin!

Tartarin-Sancho, foarte liniştit:

— Tartarin, acoperă-te cu flaneaua!

Tartarin-Quijote, din ce în ce mai înfierbântat:

— O, minunate puşti cu două focuri, pumnale tăioase, lasouri şi voi, mocasini!

Tartarin-Sancho, din ce în ce mai liniştit:

— O, minunante veste tricotate, dragi genun-chiere călduţe, o, drăgălaşe şepci cu urechi!

Tartarin-Quijote, cu totul pierdut:

— O secure! Daţi-mi o secure! Tartarin-Sancho, chemând servitoarea:

— Jannette, adu cacao cu lapte!

Şi, în acel moment, Jannette aducea o excelentă cacao caldă sclipitoare, aromată, şi cu nişte fripturi în sânge stropite cu lichior de anason care îl fac să râdă pe Tartarin-Sancho, înăbuşind strigătele lui Tartarin-Quijote.

Şi uite aşa se face că Tartarin din Tarascon nu părăsise niciodată Tarasconul.

Europenii la Şanhai Comerţul select. Tătarii… Să fie Tartarin din Tarascon un impostor? Mirajul.

Şi totuşi, o dată Tartarin era cât pe-aci să plece într-o lungă călătorie.

Cei trei fraţi Garcio-Camus, nişte tarasco-nezi stabiliţi la Şanhai, i-au oferit postul de director al unei agenţii

comerciale de acolo. Asta da! Asta era viaţa care-i trebuia. Afaceri grase, o lume întreagă de comis-voiajori de condus, relaţii cu Rusia, Persia, Turcia, comerţ select, ce mai!

În gura lui Tartarin, poate că vorba asta „comerţ select” vi se pare o trufie fără margini...!

Casa Garcio-Camus avea între altele şi avantajul că primea în vizită din când în când nişte tătari. Atunci se închideau repede uşile. Toţi comis-voiajorii îşi luau armele, se înălţa drapelul consular şi, de la ferestre, poc! Poc! Se trăgea asupra tătarilor.

Cu cât entuziasm primi Tartarin-Quijote o asemenea propunere nici nu mai e nevoie s-o spun; din nefericire, Tartarin-Sancho nu prea auzea cu urechea pe partea aceea, şi, deoarece el era cel mai puternic, lucrurile nu s-au putut aranja. Dar se vorbea peste tot în oraş. Va pleca? Nu va pleca? Punem rămăşag? Că da, că ba. Oricum, fu un mare eveniment... Până la urmă, Tartarin nu plecă, dar toată această poveste îi aduse destulă faimă. Pentru cei din Tarascon era totuna dacă ai plecat de-a-bine-lea în Şanhai, sau dacă doar ai fost cât pe-aci să pleci într-acolo. Deoarece se vorbea atâta despre călătoria lui Tartarin, până la urmă oamenii au crezut că el chiar a fost acolo şi, de aceea, seara la club, diferiţi domni îi cereau informaţii cu privire la viaţa din Şanhai, la moravuri, opium şi la comerţul select.

Tartarin, foarte bine informat, dădea bucuros detaliile care i se cereau şi, cu timpul, viteazul bărbat nu mai era nici măcar el sigur că nu a fost la Şanhai. Povestind a suta oară descinderea tătarilor, se trezea spunând cu tonul cel mai firesc: „Atunci, împart arme comis-voiajorilor, înalţ steagul şi poc! Poc! De la ferestre asupra tătarilor”. Auzind acestea, tot clubul fremăta de uimire...

— Bine, bine, veţi spune, Tartarin al dumneavoastră nu era decât un straşnic mincinos.

— Nu, de o mie de ori nu! Tartarin nu era un mincinos...

— Totuşi, el ştia foarte bine că nu fusese la Şanhai!

— De, fără îndoială, el ştia. Numai că…” Numai că, ascultaţi cu atenţie cele care urmează. E timpul să ne înţelegem o dată pentru totdeauna cu privire la această faimă de mincinoşi pe care cei din Nord le-au făurit-o celor din Sud. Nu există mincinoşi în Sud, nu mai mulţi la Marsilia ca la Nâmes, la Toulouse, la Tarascon… Omul din Sud nu minte, el se păcăleşte de unul singur. El nu spune întotdeauna adevărul, dar crede că l-a spus… Minciuna lui nu e o minciună, e un fel de miraj…

Da, miraj!… Şi pentru a mă înţelege mai bine, duceţi-vă în Sud şi veţi vedea. Veţi vedea acest ţinut afurisit în care soarele transfigurează totul şi face ca orice lucru să fie mai mare ca în realitate. Veţi vedea aceste mici coline din Provenţa, nu mai înalte ca măgura Montmartre, dar care vă vor părea uriaşe, veţi vedea Casa pătrată din Nâmes – o mică bijuterie de etajeră – care vă va părea la fel de mare ca Notre-Dame. Veţi vedea… Ah, singurul minci nos din Sud, dacă este vreunul, e soarele. Tot ceea ce atinge el se măreşte peste măsură! Ce era Sparta în timpul splendorii sale? Un târguşor. Ce era Atena? Cel mult un judeţ pricăjit. Şi totuşi în istorie ele ne apar ca nişte cetăţi uriaşe. Iată ce face soarele.

Să ne mai mirăm că acelaşi soare, apunând peste Tarascon, a putut face dintr-un fost căpitan la intendenţă ca Bravida, viteazul comandant Bravida, dintr-un nap un baobab şi dintr-un om care doar ar fi trebuit să plece la Şanhai unul care într-adevăr a fost acolo?

Menajeria Mitaine. Un leu din Atlas la Tarascon. Nemaipomenita şi solemna întâlnire.

Şi acum, fiindcă l-am arătat pe Tartarin din Tarascon cum era în particular, înainte ca gloria să-i sărute fruntea şi să-l încununeze cu lauri, acum, după ce noi am povestit toată această viaţă eroică prinsă într-un mediu tihnit, cu bucuriile, durerile, visele şi speranţele sale, să ne grăbim pentru a ajunge la măreţele pagini ale istoriei şi la

evenimentul neobişnuit care avea să ducă la naşterea unui destin de neasemuit.

Era într-o seară, la armurierul Costecalde. Tartarin din Tarascon tocmai arăta unor amatori cum funcţionează o puşcă cu baionetă, pe atunci o noutate deosebită… Deodată, uşa se deschide şi un vânător de şepci se repede îngrozit în prăvălie, strigând: „Un leu!… Un leu…!”. Stupoare generală, groază, strigăte, îmbulzeală. Tartarin pune mâna pe baionetă, iar Costecalde aleargă să închidă poarta. Se face cerc în jurul vânătorului, toţi îl întreabă, îl zoresc, şi iată ce se află: menajeria Mitaine, întorcându-se de la târgul din Beaucaire, acceptase să facă un popas de câteva zile la Tarascon şi tocmai se instalase în Piaţa Castelului cu o sumedenie de şerpi boa, foci, crocodili şi cu un leu măreţ din Atlas.

Un leu din Atlas la Tarascon! Niciodată, de când lumea, nu se văzuse aşa ceva. Ei, acum să-i fi văzut pe bravii vânători de şepci cum se priveau care de care mai semeţ! Câtă strălucire pe feţele lor gălbejite şi ce strângeri de mână aveau loc, pe tăcutelea, prin toate colţurile prăvăliei lui Costecalde! Emoţia era atât de puternică şi de neaşteptată, încât nimeni nu scotea o vorbă…

Nici măcar Tartarin. Palid şi tremurând, având încă puşca cu cremene în mână, se gândea, stând în picioare lângă tejghea… Un leu din Atlas acolo, foarte aproape, la doi paşi! Un leu, tocmai acel animal întotdeauna luptător şi feroce, regele fiarelor, vânatul viselor sale, ceva asemănător actorului principal din acea trupă excelentă care juca scene atât de frumoase în imaginaţia sa…

Un leu, Doamne sfinte!… Şi încă din Atlas! Asta era peste putinţă de îndurat pentru marele Tartarin. Deodată un val de sânge îi năvăli în obraji.

Ochii săi ardeau ca para focului. Cu un gest repezit, aruncă puşca pe umăr şi, întorcându-se către viteazul comandant Bravida, vechiul căpitan de la intendenţă, îi spuse cu o voce de tunet: „Să mergem, s-o vedem şi pe asta,

comandante!” „He, he, he, păi… Dar puşca mea cu cremene pe care mi-aţi luat-o!”, îndrăzni cu timiditate Costecalde; dar Tartarin dăduse colţul străzii şi înapoia lui mergeau unul în spatele altuia foarte ţanţoşi toţi vânătorii de şepci.

Până când ajunseră ei, la menajerie se adunase multă lume. Tarascon, neam eroic altfel, dar lipsit prea multă vreme de spectacole senzaţionale, se năpustise asupra barăcii Mitaine şi o luase cu asalt.

De aceea, grăsana doamnă Mitaine era mai mult decât mulţumită… În costum de kabylez având mânecile suflecate până la cot, cu cercuri de fier la glezne, cu o cravaşă într-o mână, iar în cealaltă cu un pui de găină viu, chiar dacă era jumulit de pene, distinsa doamnă făcea onorurile casei pentru tarasconezi şi, deoarece 1. De la Kabyle, regiune muntoasă din Algeria (n.r.).

Şi ea avea muşchi de criţă, succesul său era aproape deopotrivă cu cel al spectatorilor.

Intrarea lui Tartarin cu puşca pe umăr înspăimântă pe toată lumea.

Toţi aceşti viteji tarasconezi, care se plimbau agale prin faţa cuştilor, fără arme, fără bănuială sau teamă, fără măcar să aibă nici cea mai mică idee despre primejdie, trăiră un moment de spaimă firească văzându-l pe marele Tartarin intrând în baracă cu arma lui cea straşnică. Şi aveai de ce să te temi, pentru că el, acest erou… Ce mai! Într-o clipită, partea din faţa cuştilor se goli. Copiii strigau de frică, mamele trăgeau cu ochii spre uşă. Farmacistul Bezuquet dădu înapoi, zicând că se duce să-şi caute puşca… Încetul cu încetul, totuşi, atitudinea lui Tartarin potoli neliniştea.

Calm, cu capul sus, iscusitul tarasconez înconjură grijuliu baraca, trecu fără să se oprească prin faţa scăldătoarei focilor, privi dispreţuitor lada lungă plină de tărâţe unde şarpele boa îşi mistuia puiul crud şi, în sfârşit, se aşeză în faţa cuştii leului…

Solemnă şi nemaipomenită întâlnire!

— Leul din Tarascon şi leul din Atlas, faţă în faţă. De o parte, Tartarin, în picioare, cu genunchii ţepeni şi cu braţele apăsate pe arma sa; de cealaltă parte, leul, şi încă unul uriaş, tolănit în paie, plictisit, clipind des, cu un bot enorm şi-o coamă ca un fel de perucă galbenă, aşezat fiind pe labele din faţă. Amândoi sunt calmi, se privesc!

Lucru neobişnuit! Fie că baioneta îl indispunea, fie că adulmecase un duşman al rasei sale, leul, care până atunci privise tarasco-nezii cu un aer de dispreţ suveran, râzându-le în nas tuturor, avu deodată o izbucnire de furie. Mai întâi, adulmecă, mârâi înfundat, îşi desfăcu ghearele, îşi întinse labele; apoi se ridică, îşi înălţă capul, îşi scutură coama, căscă o gură uriaşă şi slobozi un muget înspăimântător.

Un ţipăt de groază îi răspunse. Întreg Taras-conul, terorizat, se îndreptă spre uşi. Toţi -femei, copii, hamali, vânători de şepci, chiar şi viteazul comandant Bravida…

Singur, Tartarin din Tarascon rămase neclintit… Sta acolo, înfipt şi îndrăzneţ, în faţa cuştii, cu străfulgerări de mânie în ochi, şi cu acea mutră fioroasă pe care o cunoştea tot oraşul… După un timp, când vânătorii de şepci, puţin mai liniştiţi datorită atitudinii sale şi gratiilor solide, se apropiară de eroul lor, îl auziră cum murmura uitându-se la leu: „Ei, asta da vânătoare”…

În acea zi, Tartarin din Tarascon nu mai scoase o vorbă…

Ciudatele urmări ale mirajului în acea zi, Tartarin din Tarascon nu mai scoase o vorbă; dar, de fapt, nenorocitul de el zisese chiar prea mult…

A doua zi, nu se vorbea pe stradă decât despre viitoarea plecare a lui Tartarin în Algeria şi despre vânătoarea de lei. Îmi sunteţi martori, dragi cititori, că viteazul bărbat nu suflase o vorbă despre asta; dar, după cum ştiţi, mirajul…

Pe scurt, întreg Tarasconul nu vorbea decât despre această plecare. Pe bulevarde, la club, la Costecalde, oamenii îşi dădeau bineţe cam buimăciţi:

— Şi de altfel… Aţi aflat cel puţin vestea?

— Şi de altfel, ce? Cel puţin, poate e vorba de plecarea lui Tartarin?

Asta pentru că la Tarascon toate frazele încep cu şi de altfel, care se pronunţă alfel, şi sfârşesc cu cel puţin, care se pronunţă cel puţân.

Ei bine, în ziua aceea, mai mult decât în altele, cuvintele alfel şi cel puţân răsunau peste tot de dârdâiau ferestrele.

Cel mai surprins din oraş, aflând că va pleca în Africa, fu chiar Tartarin. Dar să vedeţi ce înseamnă trufia! În loc să spună pur şi simplu că nici prin gând nu-i da aşa ceva, că n-a avut niciodată măcar intenţia de a pleca, bietul Tartarin, prima oară când i s-a spus despre această călătorie, zise cam pe ocolite:

— He, he!... Poate... de!... Nu zic nu.

A doua oară, ceva mai împăcat cu ideea, răspunse:

— Probabil că da.

A treia oară, doar atât:

— E sigur!

În sfârşit, seara, la club şi la familia Coste-calde, înflăcărat de lichiorul de ouă, de urale şi de tot felul de lumini, îmbătat de succesul pe care l-a avut în oraş anunţarea plecării sale, nenorocitul de el declară că pur şi simplu e sătul de vânătoarea de şepci şi că pleacă în curând, pentru a urmări leii uriaşi din Atlas...

Un straşnic ura! Însoţi această declaraţie. Şi iar lichior de ouă, strângeri de mână, îmbrăţişări şi serenade sub flacăra torţelor până la miezul nopţii, în faţa căsuţei baobabului.

Dar Tartarin-Sancho nu era deloc mulţumit! Ideea de a se duce în Africa şi de a vâna lei îl înfiora de pe acum; şi, întorcându-se acasă, în timp ce serenada în onoarea sa răsună sub fereşti, îi făcu lui Tartarin-Quijote o scenă de nedescris, numindu-l ţicnit, fanfaron şi nebun de legat, arătându-i în de-amănuntul nenorocirile care-l aşteptau în viitoarea expediţie: naufragii, reumatisme, friguri galbene, dezinte-rie, ciumă neagră, ţânţari uriaşi, şi câte altele...

În zadar jurase Tartarin-Quijote să nu facă imprudenţe, să se învelească bine, să ia cu sine tot ce era necesar, că Tartarin-Sancho nu voia să audă nimic. Bietul de el se şi vedea hărtănit de lei, înghiţit de nisipurile deşertului ca răposatul Cambyse, iar celălalt Tartarin nu izbutea să-l potolească cât de puţin decât expli-cându-i că toate acestea n-or să se întâmple chiar mâine, că nu-l grăbea nimic şi că, la urma urmelor, nu erau încă plecaţi.

Într-adevăr, e limpede că nimeni nu se porneşte într-o astfel de expediţie fără a-şi lua unele măsuri de precauţie. Trebuie să ştii unde mergi, ce naiba! Doar nu pleci ca o pasăre…

Înainte de orice, tarasconezul vru să citească povestirile marilor călători prin Africa, istoriile lui Mungo-Park, Caillé, ale doctorului Livingstone şi ale lui Henri Duveyrier\par Citind, el observă că aceşti bravi călători cutezători, înainte de a-şi încălţa sandalele pentru depărtatele excursii, învăţau să îndure pentru mult timp foamea, setea, marşurile forţate, şi tot felul de privaţiuni. Tartarin voi să procedeze ca şi ei, şi chiar din acea zi nu se hrăni decât cu terci. Ceea ce se numeşte terci la Tarascon se compune din câteva felii de pâine muiate în apă caldă, cu un căţel de usturoi, puţin cimbru şi niţel dafin. Dieta era cam severă, şi vă imaginaţi cum se strâmba bietul Sancho…

La antrenamentul cu terci, Tartarin din Tarascon adăugă alte învăţături practice. Astfel, pentru a se obişnui cu marşurile lungi, se forţa să facă în fiecare dimineaţă înconjurul oraşului de şapte sau opt ori la rând, fie în pas alergător, fie în pas cadenţat, cu coatele strânse lângă corp şi cu două pietricele albe în gură, după obiceiul celor vechi.

Apoi, pentru a se obişnui cu răcoarea nopţilor, cu ceaţa şi cu roua, el cobora în fiecare 1. Celebri exploratori ai Africii (n.r.).

Seară în grădină şi rămânea acolo până la orele zece-unsprezece, singur cu puşca sa, la pândă în spatele baobabului…

În sfârşit, cât timp menajeria Mitaine rămase la Tarascon, vânătorii de şepci întârziaţi la Costecalde putură vedea în umbră, trecând prin Piaţa Castelului, un om ciudat plimbându-se în lung şi în lat în spatele barăcii.

Era Tartarin din Tarascon, care învăţa să asculte, fără să tremure, răgetul leului în noaptea întunecoasă.

Înaintea plecării în timp ce Tartarin se antrena în acest chip, folosind tot felul de mijloace care de care mai eroice, întreg Tarasconul era cu ochii pe el; nici că se ocupa cu altceva. Vânătoarea de şepci aproape că fusese dată uitării, iar romanţele aşteptau în zadar să fie cântate. În farmacia lui Bezuquet pianul dormita sub o husă verde, iar gândaci de cantaridă se uscau deasupra, cu burta în sus… Expediţia lui Tartarin oprise totul…

Într-adevăr, merita să vezi succesul tarasco-nezului prin saloane. Îl trăgeau care încotro, se băteau pentru el, şi-l împrumutau sau şi-l furau unul altuia. Nu era o cinste mai mare pentru doamne decât aceea de a merge la menajeria Mitaine la braţul lui Tartarin, care le explica în faţa cuştii leului cum trebuie procedat pentru a vâna aceste fiare uriaşe, unde trebuia ochit, de la câţi paşi, dacă accidentele erau numeroase, şi câte şi mai câte…

Tartarin dădea orice explicaţii doreai. Citise pe Jules Gérard1 şi cunoştea vânătoarea de lei ca în palmă, ca şi cum ar fi participat la ea. De aceea vorbea cu atâta însufleţire despre aceste lucruri.

Dar cel mai frumos era seara, în timpul cinei, la preţedintele Ladevčze sau la bravul comandant, vechiul căpitan al sectorului de îmbrăcăminte, când, după ce se aducea cafeaua, scaunele fiind apropiate, îl făceau să vorbească despre viitoarele sale partide de vânătoare…

Atunci, cu coatele pe masă, cu nasul în aroma de cafea Mocca, eroul povestea cu o voce gâtuită de emoţie pericolele care îl aşteptau acolo. Vorbea despre nopţile de pândă fără lună, despre mlaştinile urât mirositoare, despre râurile otrăvite din cauza frunzelor de oleandru, despre

zăpezi sau despre soare ucigător, scorpioni şi ploi de lăcuste; vorbea de asemenea despre obiceiurile leilor gigantici din Atlas: felul lor de a lupta, vigoarea lor fenomenală şi ferocitatea în timpul împerecherii…

Apoi, vrăjit de propria-i povestire, Tartarin se ridica de la masă, sărea în mijlocul sufrageriei, 1. Jules Gérard (1817-1864), supranumit ucigaşul de lei, a călătorit mult în Africa (n.r.).

Imitând răgetul leului, zgomotul unei carabine: pac! Pac! Şuierul unui cartuş explodat – pff, pfşş, gesticula, se înroşea şi răsturna scaunele…

În jurul mesei, toată lumea se îngălbenea. Bărbaţii se uitau unii la alţii, clătinând din cap, doamnele închideau ochii cu ţipete de spaimă, bătrânii îşi învârteau războinic deasupra capului lungile lor bastoane şi, în camera de alături, copiii culcaţi devreme, treziţi brusc de urlete şi împuşcături, dârdâiau de frică şi cereau să se aprindă lumina.

Tartarin încă stătea în aşteptarea prăzii.

Lovituri de sabie, domnilor, lovituri de sabie!… Niciodată însă împunsături de ac!

Dar oare chiar avea de gând să plece?… E o chestiune delicată la care cronicarul lui Tartarin va fi destul de încurcat să răspundă.

Totuşi, lucru cert e că menajeria Mitaine părăsise Tarasconul de peste trei luni, dar ucigaşul de lei nu se urnea… Iar pe deasupra, e posibil ca naivul erou, orbit de un nou miraj, să-şi imagineze cu bună credinţă că el chiar plecase în Algeria. Probabil că din cauza pati-mei cu care povestea despre viitoarele sale vânători, el îşi imagina că le-a făcut chiar, tot aşa de sincer cum îşi imaginase că înălţase drapelul consular şi că trăsese (poc! Poc!) asupra tătarilor la Şanhai.

Din păcate, dacă de această dată Tartarin din Tarascon fu victima unui miraj, în schimb tarasconezii nu fură. Când, după trei luni de aşteptare, şi-au dat seama că vânătorul nu pregătise măcar un cufăr, începură să murmure.

— Va fi ca şi cu Şanhai, spunea Costecalde zâmbind în colţul gurii. Şi vorba armurierului se răspândi de îndată în oraş, aşa că nimeni nu mai credea în Tartarin. Naivii, laşii, oameni precum Bezuquet pe care şi un purice l-ar fi pus pe fugă şi care nu putea să tragă un foc de armă fără să închidă ochii, tocmai ei erau cei mai neiertători. La club sau pe terasă, intrau în vorbă cu bietul Tartarin, şicanându-l:

— Şi, celpuţăn pe când plecarea asta?

În prăvălia lui Costecalde, părerea lui Tartarin nu mai era demnă de încredere. Vânătorii de şepci se lepădau de şeful lor!

Apoi veni rândul epigramelor de tot felul. Preşedintele Ladeveze, care în timpul său liber făcea o curte nebună muzei provensale, compuse în limba ţinutului un cântec care făcea furori. Era vorba în el de un anume vânător Gervais, a cărui puşcă nemaipomenită trebuia să împuşte până la unul toţi leii din Africa. Din nefericire, afurisita asta de puşcă avea o straşnică ciudăţenie: o încărcai mereu, dar nu pornea nicicum.

Dar nu pornea nicicum! Pricepeţi dumneavoastră aluzia…

În scurt timp, cântecelul era pe buzele tuturora, şi, când Tartarin trecea prin oraş, hamalii de pe chei şi lustragiii din faţa porţii sale cântau în cor în grai provensal:

Loufusiou de mestre Gervai Toujou lou cargon, toujou lou cargon, Lou fusiou de mestre Gervai Toujou lou cargon, partjamai.1

Numai că asta se cânta mai pe ocolite, din cauza muşchilor de criţă. Vai, cât de scurtă-i admiraţia celor din Tarascon…!

Omul cel viteaz, în ce-l priveşte, se prefăcea, lenevind, că nu vede şi nu aude nimic; de fapt, acest mic război surd şi veninos îl necăjea foarte tare; el simţea că Tarasconul îi scapă din mâini, că graţiile publicului se îndreaptă spre alţii, şi asta îl făcea să sufere cumplit.

Ah, această cratiţă a popularităţii, ce bine e s-o ai în faţă, dar cât de mult te frigi când ea se răstoarnă…!

În ciuda necazului său, Tartarin surâdea şi-şi vedea liniştit de treburi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

1. „Puşca domnului Gervai/O-ncarci într-una, nu ia foc/Puşca domnului Gervai/O-ncarci într-una, nu ia foc” (în original – text în provensală, n.t.).

Totuşi, câteodată masca de voioşie nepăsă-toare pe care şi-o lipise de faţă, cădea dintr-o dată. Aşadar, în loc de râs, se vedeau indignarea şi durerea…

Şi astfel, într-o dimineaţă în care micii lustragii cântau pe sub ferestre Lou fusiou de mestre Gervai, glasul acestor obraznici se făcu auzit până în camera bietului mare om care se bărbierea în faţa oglinzii (Tartarin îşi lăsase barbă, dar, deoarece devenise prea mare, trebuia să aibă mereu grijă de ea).

Dintr-odată fereastra se izbi cu zgomot şi Tartarin se ivi, în cămaşă şi cu scufia pe cap, cu spumă de săpun pe obraji, răsucind briciul şi săpuniera şi strigând cu voce de tunet: „Lovituri de sabie, domnilor, lovituri de sabie!… Niciodată însă împunsături de ac!”

Ce minunate cuvinte demne de a rămâne în istorie, care se adresau, câtă naivitate! Acestor drăcuşori, nu mai înalţi decât cutiile cu cremă de ghete şi atât de nobili, încât nu mai erau în stare să ţină o sabie în mână!

Despre ceea ce s-a spus în căsuţa baobabului în toiul încurcăturii generale, numai armata ţinea cu Tartarin.

Viteazul comandant Bravida, fostul căpitan de intendenţă, îi păstra aceeaşi stimă: „E un şmecher!”, se încăpăţâna el să spună, şi această afirmaţie era, îmi închipui, mai potrivită decât cea a farmacistului Bezuquet… Niciodată viteazul comandant nu s-a referit la călătoria în Africa; totuşi, când bârfa târgului devenise prea mare, el se hotărî să vorbească.

Într-o seară, bietul Tartarin stătea singur în biroul său, gândindu-se la lucruri triste, când îl văzu pe comandant intrând la el, serios, înmănuşat în negru şi aranjat la patru ace.

— Tartarin, zise fostul căpitan cu autoritate, Tartarin, trebuie să pleci! Şi rămase în picioare lângă uşorul uşii, mare şi neîndurător ca însăşi datoria.

Tartarin din Tarascon înţelese tot ceea ce era de înţeles în acest „Tartarin, trebuie să pleci!”.

Alb ca varul, el se ridică, privi înduioşat cabinetul său de lucru, ocrotitor, plin de căldură şi dulce lumină, fotoliul încăpător şi comod, cărţile, covoarele, storurile albe de la ferestre, în spatele cărora fremătau crengile subţiri din mica grădină; apoi, îndreptându-se spre viteazul comandant, îi strânse mâna cu putere şi, cu o voce în care suspinau lacrimile, dar totuşi stăpânită, îi spuse:

— Voi pleca, Bravida!

Şi plecă aşa cum o spusese. Dar nu chiar imediat… Îi trebui ceva timp să se echipeze.

Mai întâi comandă la Bompard două cufere mari, cu pereţi dubli din aramă şi cu o placă lunguiaţă pe care scria:

TARTARIN DIN TARASCON Ladă cu arme.

Dublura pereţilor şi gravarea luară mult timp. Comandă de asemenea la Tastavin un splendid jurnal de călătorie pentru a-şi consemna impresiile; căci e plăcut la vânătoarea de lei, dar trebuie totuşi să te gândeşti şi la călătoria propriu-zisă.

După aceea îi veni de la Marsilia o provizie straşnică de conserve, carne uscată în cuburi, pentru supă, un model nou de cort, care se montează şi se strânge rapid, ghete de marinar, umbrele, un impermeabil, ochelari albaştri, pentru a-şi feri ochii. În sfârşit, farmacistul Bezuquet îi pregăti o mică farmacie ambulantă, ticsită cu plasturi, camfor, arnică şi un oţet turbat, de trezea şi morţii din mormânt.

Bietul Tartarin! Ceea ce făcea nu era, de fapt, pentru el; dar spera, prin griji şi atenţii delicate, să potolească furia lui Tartarin-Sancho, care, de când se hotărâse plecarea, nu-şi mai stăpânea mânia nici ziua, nici noaptea.

13 Plecarea în sfârşit, sosi ziua cea mare, ziua de pomină.

Încă din zori, întreg Tarasconul era în picioare, înţesând drumul spre Avignon şi împrejurimile căsuţei cu baobab.

Lumea se adunase la ferestre, pe acoperişuri şi chiar în copaci; marinari de pe Ron, hamali, lustragii, burghezi, ţesătoare, negustori de tafta, clubul, ce mai, tot oraşul; erau, de asemenea, şi cei din Beaucaire care trecuseră podul, zarzavagii de la mahala, căruţe cu prelate înalte, podgoreni cocoţaţi pe catârce împopoţonate cu panglici, văluri, zurgălăi, noduri, clopoţei, şi din loc în loc chiar câteva fetişcane din Arles, fiecare la braţ cu drăguţul ei, cu panglică albastră pe cap, mergând pe cai mici, suri, din Camargue.

Toată această mulţime forfotea şi se îmbulzea în faţa porţii lui Tartarin, simpaticul Tartarin care pleca să vâneze lei la Turcaleţi.

Pentru cei din Tarascon – Algeria, Africa, Persia, Grecia, Turcia şi Mesopotamia formează o ţară mare, dar mitologică şi enigmatică, pe care ei o numesc simplu Turcaleţia.

În mijlocul acestei gloate, vânătorii de şepci veneau şi plecau, mândri de triumful şefului lor, ca şi cum ar fi lăsat în urmă-le brazdele gloriei.

Două roabe se aflau în faţa casei baobabului. Din când în când, uşa se deschidea, aşa că puteau fi văzute câteva persoane care se preumblau gânditoare prin grădină. Bărbaţii aduceau cufere, lăzi, saci de dormit, pe care le stivuiau în roabe.

La fiecare nou pachet, mulţimea fremăta. Obiectele erau numite cu voce răspicată: „Acesta e cortul… Acestea sunt conservele… Farmacia ambulantă… Lăzile cu arme”. Iar vânătorii de şepci dădeau toate explicaţiile cuvenite.

Deodată, spre ora zece, o mişcare deosebită cuprinse mulţimea. Uşa dinspre grădină dâr-dâi straşnic din ţâţâni.

— E el!… E el! Strigau oamenii. Şi, într-adevăr, era el.

Când apăru în prag, din mulţime se auziră strigăte de uimire:

— Este un Turcaleţ!…

— Are ochelari!

Într-adevăr, Tartarin din Tarascon crezu că e bine ca, mergând în Algeria, să îmbrace un costum algerian. Pantaloni largi bufanţi, din material alb, vestă cu nasturi de metal, două cingători roşii; gâtul gol, părul tuns periuţă şi având pe cap un fes roşu uriaş şi un văl albastru destul de lung… Pe lângă acestea, el mai avea câte o puşcă pe fiecare umăr, un uriaş cuţit de vânătoare la centură, o cartuşieră agăţată de burtă şi un revolver care se bălăngănea la şold, dar în toc de piele. Asta e tot.

Ah, iertaţi-mă, uitam ochelarii, o pereche de ochelari uriaşi de culoare bleu, care se potriveau de minune pentru a îndrepta ceea ce era prea fioros în înfăţişarea eroului nostru.

— Trăiască Tartarin!… Trăiască Tartarin!… Urla mulţimea în delir.

Marele bărbat zâmbi, dar nu putu răspunde la salut, din cauza puşcoacelor care îl împiedicau. În plus, ştia prea bine acum câte parale fac laudele mulţimii: poate chiar, în sufletul său, îi blestema pe aceşti vajnici compatrioţi care îl obligau să plece, să părăsească colţişorul său vesel cu pereţi albi şi cu storuri verzi… Dar asta nu se observa.

Calm şi mândru, deşi puţin cam palid, se îndreptă spre şosea, privi roabele cu bagaje şi, văzând că totul e în regulă, porni voiniceşte pe drumul către gară, fără să întoarcă măcar o singură dată privirea spre căsuţa baobabului. În urma lui mergeau viteazul comandant Bravida, fostul căpitan de intendenţă, preşedintele Ladeveze şi armurierul Costecalde, şi toţi vânătorii de şepci, apoi cărucioarele şi mulţimea.

În faţa peronului, şeful gării – un bătrân care venise din Africa în 1830 – îl aştepta, drept care îi strânse cu căldură mâna de mai multe ori.

Expresul Paris-Marsilia încă nu sosise. Tartarin şi statul său major intrară în sala de aşteptare. Pentru a evita

îmbulzeala, şeful gării trase zăbrelele în urma lor.

Timp de un sfert de oră, Tartarin se plimbă de-a lungul şi de-a latul sălii, în mijlocul vânătorilor de şepci. Acestora le vorbi despre călătoria sa şi mai ales despre vânătoare, promiţând să le trimită nişte piei. La rând, pentru o piele, fiecare se înscria în carneţelul său ca pentru un contradans în carnetul de bal al unei domnişoare.

Liniştit şi calm precum Socrate când a băut cucută, neînfricatul tarasconez găsea o vorbă de duh pentru fiecare şi un surâs pentru toată lumea. Vorbea simplu şi curtenitor: ai fi zis că înainte de plecare voia să lase în urma sa numai simpatie, regrete şi amintiri plăcute.

Auzindu-l pe şeful lor vorbind astfel, toţi vânătorii de şepci plângeau, unii aveau chiar remuşcări – precum preşedintele Ladeveze şi farmacistul Bezuquet.

Câţiva bărbaţi care îl însoţeau plângeau şi ei pe la colţuri. Afară, mulţimea privea printre zăbrele şi răcnea: „Trăiască Tartarin!”.

În sfârşit, clopotul sună. Un uruit surd, un ţipăt sfâşietor zgudui bolţile… „Poftiţi în vagoane, poftiţi în vagoane!”

— Adio, Tartarin… Adio, Tartarin!

— Adio, tuturor, murmură viteazul bărbat, şi, îmbrăţişându-l pe comandantul Bravida, el îmbrăţişă de fapt întregul Tarascon.

Apoi se repezi pe peron şi se urcă într-un vagon plin de parizience, mai-mai să moară de frică văzând acest om ciudat, burduşit cu carabine şi revolvere.

Portul Marsilia. Îmbarcarea! Îmbarcarea!

La 1 decembrie 186…, spre ora amiezii, sub un soare de iarnă provensală, pe o vreme frumoasă, cu un cer luminos şi senin, marsiliezii zăriră buimăciţi ivindu-se pe Canebiere un turcaleţ, dar ce turcaleţ! Niciodată nu văzuseră unul să-i semene şi, asta deşi, martor mi-e Dumnezeu, în Marsilia nu lipsesc turcaleţii!

Cel despre care e vorba, mai e oare nevoie să v-o spun? Era chiar Tartarin, marele Tarta-rin din Tarascon, care,

mergând de-a lungul cheiului, urmat de lăzile cu arme, de farmacia şi conservele sale, găsi debarcaderul companiei Touache şi pachebotul Zouave care trebuia să-l ducă acolo.

Având încă în urechi aplauzele tarasconeze, ameţit de lumina albăstrie şi de mirosul mării, Tartarin mergea semeţ, cu puştile pe umăr, cu capul sus, privind cu uimire minunatul port Marsilia, unde se afla pentru prima dată şi care îi lua ochii, ce mai! Bietul om credea că visează. Îşi închipuia că se numeşte Sinbad Marinarul şi că rătăceşte într-unul din acele fantastice oraşe cum se găsesc numai în O mie şi una de nopţi.

Cât vedeai cu ochii, o mulţime de catarge şi vele se încrucişau din toate părţile. Pavilioane din toate ţările – ruseşti, greceşti, suedeze, tunisiene, americane. Navele, la linia de plutire de lângă chei, cu bompresul îndreptat spre mal, stăteau ca nişte şiruri de baionete. În partea de jos, naiade, zeiţe, sfinte fecioare şi alte sculpturi în lemn vopsit, care dădeau numele vaporului, totul era mâncat de apa mării, măcinat, putrezit, mucegăit… Din timp în timp, între vapoare, un colţişor de mare, ca o oglindă uriaşă – o fâşie lucitoare pătată de ulei. În încâlceala vergelor, o sumedenie de pescăruşi păreau nişte pete cocoţate pe cerul azuriu, iar ucenicii marinari se strigau în toate limbile.

Pe chei, printre puhoaiele care veneau de la săpunării, verzi, negricioase, pline de ulei şi sodă, forfotea o mulţime de vameşi, comisionari şi hamali cu cărucioare pe două roţi, trase de cai mici din Corsica.

Se mai vedeau şi magazine ciudate de confecţii, barăci afumate în care marinarii găteau, negustori de pipe, de maimuţe, papagali, panglici de voal, vechituri de tot felul, între care se aflau de-a valma năpârci, mici felinare aurite, macarale, ancore ştirbe, parâme, scripeţi, aparate de portavoce şi lunete marine de pe timpul lui Jean Bart şi Dugnay-Trouin. Vânzătoare de scoici şi de moluşte, stând pe vine, ţipau lângă marfa lor. Marinarii trecând cu oale de smoală, cratiţe fumegânde, panere pline de caracatiţe pe

care le spălaseră în apa limpede de la fântâni se aflau şi ei acolo.

Peste tot era o îngrămădire de nedescris, cu mărfuri de toate felurile: mătăsuri, minereuri, plute, cearşafuri, dulciuri, roşcove, rapiţă, lemn dulce, trestie de zahăr. Într-un cuvânt, Orientul şi Occidentul se întâlneau într-un talmeş-bal-meş. Duhoarea de brânză de Olanda, mormane întregi pe care genovezii le iuţeau a dracului cu boia, îţi strâmba nasul.

Pe cheiul pentru grâu, hamalii forfoteau neostenit descărcând sacii pe malul înalt şi bine zidit în partea de sus. Grâul ca un torent de aur se rostogolea în mijlocul unui fum gălbui. Bărbaţi cu fes roşu ciuruiau cu site uriaşe din piele de măgar acest grâu pe care îl încărcau apoi în căruţele care se îndepărtau, urmate de un regiment de femei şi copii cu măturiţe şi panere pentru spice. Mai încolo, se aflau lângă bazinul de carenaj vapoarele mari culcate pe-o parte şi care erau arse cu flăcări de mărăcini pentru a îndepărta ierburile de mare. Vergile îmbibate de apă, mirosul de răşină, zgomotul asurzitor al dulgherilor care dublau coca navelor cu plăci mari de aramă, toate acestea te asurzeau.

Câteodată însă, printre catarge, se ivea şi câte un luminiş. Atunci Tartarin vedea intrarea în port, infernalul du-te-vino al vapoarelor. O fregată engleză pleca spre Malta; era spilcuită şi curată, ofiţerii aveau mănuşi albe. Pe lângă ea, un bric din Marsilia pornea în mijlocul strigătelor şi al înjurăturilor, în frunte cu un căpitan gras cu redingotă şi pălărie de mătase, care dădea comenzile în provensală. Într-un cuvânt: nave care pleacă mereu cu toate pânzele sus. Altele care soseau încet se aflau mai încolo, hăt departe, parcă plutind în soare.

Peste tot era o larmă înspăimântătoare. Necontenit auzeai uruit de căruţe, câte-un „hei-rup” de-al marinarilor, înjurături, cântece, sirena vapoarelor cu aburi, tobe şi trompetele de la forturile Saint-Jean şi Saint-Nicolas, clopotele de la Major, de la Accoules şi Saint-Victor; în plus

mai bate şi vântul, care duce toate aceste zgomote şi urlete, le scutură şi le amestecă parcă cu vâjâitul lui, făcând o muzică nebună, sălbatică, eroică, precum o mare fanfară a călătoriei, care îţi dă poftă să pleci, să te duci departe, să ai aripi.

În sunetul acestei minunate fanfare, neînfricatul Tartarin din Tarascon se îmbarcase pentru ţara leilor…!

Partea a II-a.

La turcaieţi.

Traversarea. Cele cinci poziţii ale fesului. Seara zilei a treia îndurare!

Aş dori, dragii mei cititori, să fiu pictor, şi încă unul mare, pentru a vă pune sub ochi, la începutul celui de-al doilea episod, diferitele poziţii pe care le lua fesul lui Tartarin din Tarascon în timpul traversării, la bordul lui Zouave, între Franţa şi Algeria.

Vi l-aş arăta mai întâi pe punte, cât era de straşnic şi minunat, dând strălucire acestui cap din Tarascon. Vi l-aş arăta apoi la ieşirea din port, când Zouave începea să se balanseze pe valuri; sau mirat şi dârdâind ca şi cum ar fi presimţit primele semne ale primejdiilor viitoare.

Apoi, în golful Lionului, pe măsură ce se înaintează în larg şi marea devine mai aspră, l-aş arăta luptându-se cu furtuna, fxându-se mirat pe scăfârlia eroului ca un ciucure uriaş de lână albastră care se opintea în sus din ceaţa mării şi din vijelie… A patra poziţie. La ora şase seara, în largul coastelor corsicane. Nefericitul fes se clătina şi privea marea, jalnic şi scrutător. În sfârşit, a cincea şi ultima poziţie, în fundul unei cabine strâmte, într-un pătuc care părea a fi un sertar al unui scrin, ceva fără noimă şi uitat care se rostogoleşte, scâncind pe pernă. Este acelaşi fes năzdrăvan de la plecare, acum redus la o simplă scufie de noapte, care se afundă peste ţeasta unui bolnav convulsionat şi alb ca varul…

Ah, dacă cei din Tarascon l-ar fi putut vedea pe bravul Tartarin în acel sertar de scrin, sub lumina ştearsă şi firavă

care pătrundea prin hublouri printr-o duhoare cu miros de bucătărie şi lemn putrezit, acel miros greţos al pachebotului, dacă l-ar fi auzit horcăind la fiecare zbatere a elicei, cerând ceai din cinci în cinci minute şi înjurând pe servitor cu o voce piţigăiată, îndată a fi regretat că l-au silit să plece… Credeţi-mă pe cuvânt de onoare că îi plângeai de milă bietului vânător. Cuprins dintr-o dată de rău de mare, nefericitul nu avusese nici măcar curajul să-şi desfacă centura algeriană, nici să scape de arsenalul său. Cuţitul de vânătoare îi strivea pieptul, cureaua revolverului îi măcelărea picioarele. Pentru a-1 da gata parcă, se adăugau mârâiturile lui Tartarin-Sancho Panza, care nu înceta să geamă şi să dră-cuiască.

— Dobitocule, du-te naibii!… Doar ţi-am spus. Ai vrut să pleci în Africa, ei bine, iată Africa!… Îţi place?

Dar ceea ce era şi mai crud în această situaţie e faptul că, din fundul cabinei sale şi, printre gemete, nenorocitul auzea pasagerii din marele salon râzând, mâncând, cântând şi jucând cărţi. Societatea era veselă şi numeroasă la bordul lui Zouave. Ofiţeri care se întorceau la corpurile lor de armată, dame de la Alcazar1 din Marsilia, actori ambulanţi, un musulman bogat care se întorcea de la Mecca şi un prinţ muntenegrean poznaş din cale-afară care îi imita pe Rânel şi Gil Pérčs 2. Niciunul din acei oameni nu avea rău de mare, aşa că îşi petreceau timpul bând şampanie cu căpitanul vasului; se găsea acolo şi un grăsan chefliu din Marsilia, care avea locuinţă şi aici, şi la Alger şi care purta hazliul nume de Barbassou.

1. Cafenea din Marsilia, unde se şi cânta (n.r.).

2. Actori comici în vogă, binecunoscuţi publicului francez spre sfârşitul secolului al XlX-lea (n.r.).

Tartarin din Tarascon le purta pică acestor mizerabili. Veselia lor îi dubla nefericirea…

În sfârşit, în după-amiaza zilei a treia, la bordul navei se produse o mişcare neobişnuită care îl scoase pe eroul nostru din lunga sa toropeală. Clopotul din faţă suna. Se

auzeau cizmele greoaie ale marinarilor care alergau pe punte.

— Înainte! Înapoi! Striga cu voce răguşită căpitanul Barbassou. Apoi: „Stop!”. O oprire bruscă, o zguduitură şi apoi nimic… Atâta doar că pachebotul se legăna domol de la dreapta la stânga, ca un balon în aer… Această linişte ciudată îl sperie pe tarasconez:

— Îndurare! Ne scufundăm!… Strigă el cu o voce înspăimântătoare şi, regăsindu-şi ca prin minune forţele, o zbughi din cabină şi se repezi pe punte cu tot arsenalul său.

La arme! La arme!

Dar nu se scufunda nimeni, ajungeau în port. Zouave tocmai intra într-o radă frumoasă, cu ape negre şi adânci, dar liniştită şi aproape pustie. În faţă, pe un deal, se afla Algerul. Era alb, cu căsuţe mici de un alb mat care coborau către mare, ghemuite unele lângă altele… Păreau o grămadă de spălătorese care înălbesc colina de la Meudon. Iar deasupra se zărea un cer uriaş, albastru ca atlazul, o minunăţie…!

Nemaipomenitul Tartarin, scăpat acum oarecum de groază, privea peisajul şi-l asculta cu respect pe prinţul muntenegrean care, alături de el, îi înşira diferite cartiere ale oraşului: Casbah, Oraşul de Sus, Strada Bab-Azoun. E foarte manierat acest prinţ din Muntenegru; în plus cunoaşte foarte bine Algeria şi vorbeşte curent araba. De aceea, Tartarin avea de gând să se folosească de cunoştinţa cu el… Deodată, de-a lungul balustradei peste care era aplecat, tarasconezul zări un şir de mâini mari şi negre care se agăţau pe dinafara vasului. Îndată, un cap de negru cu păr creţ şi scurt apăru în faţa sa; şi, până să deschidă el gura, puntea fu asaltată din toate părţile de o sută de piraţi negri sau galbeni, pe jumătate goi, urâţi şi înspăimântători.

Tartarin îi cunoştea pe aceşti bandiţi… Erau aceia, adică Ei, pe care îi căutase adesea noaptea pe străzile din Tarascon. În sfârşit, iată că Ei se hotărâseră să vină.

La început, surpriza îl îngheţă pe loc… Dar când văzu că bandiţii se reped la bagaje, că smulg prelata cu care erau acoperite şi că, ce mai încolo şi-ncoace, încep jaful, eroul se dezmetici şi, scoţându-şi din teacă cuţitul de vânătoare, strigă călătorilor:

— La arme, la arme! Şi se năpusti cel dintâi asupra piraţilor.

— Ques aco? 1, făcu căpitanul Barbassou care ieşea pe coridor.

— Ah, iată-vă, căpitane!… Repede, repede, înarmaţi-vă oamenii!

— Ei, pentru ce s-o fac, boun Dieu! 2 1. Ce e?

— În provensală (n.t.).

2. Mare Dumnezeule – în provensală (n.t.).

— Dar chiar nu vedeţi…?

— Ce să văd?

— Acolo… În faţă, piraţii…

Căpitanul Barbassou îl privea trăsnit. În acel moment, un zdrahon de drac negru trecea prin faţa lor, alergând cu farmacia eroului în spate:

— Ticălosule! Aşteaptă-mă!

— Urlă tarascone-zul şi porni înainte în mână cu un pumnal cu lamă scurtă şi lată. Barbassou îl prinse de centură şi zise:

— D-ta stai locului, fir-ar să fie! Ăştia nu sunt piraţi… Piraţii nu mai există de mult. Sunt hamali.

— Hamali…!

— Ei da, hamali, care vin să ia bagajele pentru a le duce pe mal… Băgaţi-vă în teacă pumnalele, daţi-mi biletul şi urmaţi-l pe acest negru, care e un băiat bun şi vă va duce la mal, chiar la hotel, dacă doriţi…!

Încurcat, Tartarin dădu biletul său şi, urmând pe negru, coborî pe la partea dinspre cârmă într-o barcă mare care se balansa pe lângă vapor. Toate bagajele sale erau aici: cuferele, lăzile cu arme, conservele alimentare; deoarece ele ocupau barca în întregime, nu fu nevoie să aştepte şi alţi

călători. Negrul se căţără pe cufere şi se chirci ca o maimuţă, strângându-şi genunchii cu braţele. Un alt negru luă ramele. Amândoi îl priveau pe Tartarin râzând cu dinţii lor albi.

În picioare la spatele lor, luând aerul acela înspăimântător pe care i-l ştiau tarasconezii, marele Tartarin agita nerăbdător mânerul pumnalului; căci, în ciuda a ceea ce-i spusese Barbassou, el nu credea decât pe jumătate în bunele intenţii ale hamalilor cu piele de abanos, care semănau atât de puţin cu bunii hamali din Tarascon. După cinci minute, barca acosta la mal şi Tartarin punea piciorul pe micul chei al Barbariei unde cu trei sute de ani în urmă, un prizonier spaniol genial de la galere, numit Miguel de Cervantes, pregătea sub ciomagul paznicilor algerieni ai vâslaşilor un roman minunat care avea să se numească Don Quyote.

Invocarea lui Cervantes Debarcarea. Unde sunt „turcaleţii”? Nu sunt. Dezamăgire.

O, Miguel de Cervantes Saavedra, dacă ceea ce se spune e adevărat, că în locurile unde au existat bărbaţii de ispravă ceva din ei rătăceşte şi pluteşte în aer până la sfârşitul lumii, ceea ce a rămas din tine pe plaja Barbariei ar trebui să sară în sus de bucurie văzându-l debarcând pe Tartarin din Tarascon, acest reprezentant minunat al francezilor din Sud, în care se uniseră doi eroi ai cărţii tale: Don Quijote şi Sancho Panza…

În acea zi era cald. Pe cheiul strălucind sub soare, puteai zări vameşi, algerieni aşteptând veşti din Franţa, câţiva mauri ghemuiţi şi trăgând din pipe lungi, marinari maltezi care strângeau năvoadele mari în care mii de sardele sclipeau între ochiuri ca nişte bănuţi de argint.

De îndată ce Tartarin puse piciorul pe pământ, cheiul se animă, schimbându-şi înfăţişarea. O hoardă de sălbatici, chiar mai sluţi decât bandiţii de pe vapor, se ridică dintre pietrele malului şi se năpusti asupra celui ce debarcase. Arabi înalţi, goi sub păturile de lână, mauri mici în zdrenţe,

negri, tunisieni, mahonezi şi moabiţi, chelneri de la hotel cu şorţuri albe – toţi strigând, urlând, luptându-se pentru bagaje, unul luând conservele şi altul farmacia, rostind cuvinte într-o limbă păsărească de speriat şi momin-du-l cu nume de neînţeles ale unor hoteluri…

Zăpăcit de atâta hărmălaie, bietul Tartarin pleca, venea, blestema, înjura, se zbătea, fugea după bagajele sale şi, neştiind cum să se înţeleagă cu aceşti barbari, îi dojenea în franceză, în provensală şi chiar în latină – cea a lui Pourceaugnac1 – rosa, la rose; bonus, bona, bonum tot ce ştia el… Dar degeaba! Nu-l asculta nimeni. Noroc că un omuleţ, îmbrăcat cu o tunică cu guler galben şi înarmat cu un lung baston de însoţitor, interveni ca un zeu din epopeele lui Homer în îngrămădeală şi le împrăştie pe aceste lepădături cu lovituri de ciomag. Era un sergent din oraşul algerian. Cu purtare aleasă, îl îndemnă pe Tartarin să tragă la hotelul Europa şi îl încredinţă unor servitori care îl şi duseră într-acolo împreună cu bagajele încărcate în mai multe roabe.

1. Erou comic dintr-o farsă de Molière (n.r.).

De la primii paşi pe care îi făcu în Alger, Tartarin rămase gură-cască. Până acum îşi imaginase un oraş oriental, de basm, mitologic, ceva între Constantinopol şi Zanzibar… Când colo, nimerea în plin Tarascon… Cafenele, restaurante, străzi largi, case cu patru etaje, o piaţă mică pavată cu macadam, unde muzicanţii cântau polci de Offenbach, domni aşezaţi pe scaune, care beau bere cu gogoşi, doamne, femei uşoare şi mulţi militari… Dar nici un turcaleţ!… Nu era decât el. Chiar şi pentru traversarea pieţei, el se simţi oarecum stingherit. Toată lumea îl privea. Muzicanţii se opriră, iar polca lui Offenbach rămase cu un picior în aer.

Cu cele două puşti pe umăr şi cu revolverul la şold, cumplit şi măreţ ca Robinson Crusoe, Tartarin trecu solemn prin mijlocul tuturor, dar, sosind la hotel, căzu lat. Plecarea din Tarascon, portul Marsilia, marea, prinţul muntenegrean şi

piraţii, toate se amestecau şi se rostogoleau în mintea sa. Trebui să fie dus în camera sa, dezarmat şi dezbrăcat… Era vorba chiar să se caute un doctor, dar de îndată ce a pus capul pe pernă eroul începu să sforăie cu atâta râvnă, încât hotelierul crezu că ajutoarele ştiinţei nu sunt de folos, şi toată lumea se retrase în vârful picioarelor.

Prima pândă.

Când Tartarin se trezi, orologiul Guvernământului suna ora trei. Dormise toată seara, noaptea, dimineaţa şi chiar o bucată de după-amiază; ce-i drept, trebuie spus că şi sărmanul fes văzuse prea multe grozăvii timp de trei zile.

Primul gând al eroului, când a deschis ochii, fu: „Sunt în ţara leilor!” De ce să n-o spunem? La gândul că leii erau aproape la doi paşi de el şi că trebuia să se încaiere cu ei, brr… Îi intra frigul în oase şi se vâra grabnic sub pătură.

Dar la un moment dat, veselia de afară, cerul minunat de albastru, soarele arzător care se strecura în cameră, un mic dejun pe cinste servit chiar la pat, fereastra larg deschisă spre mare, toate acestea însoţite de un ulcior de vin de Crescia1 îi treziră vechiul său eroism: „Pe 1. Regiune viticolă, aproape de Alger (n.r.).

Lei, pe lei!”, striga el, aruncând cât colo pătura şi îmbrăcându-se la repezeală.

Iată care era planul său: să iasă din oraş fără să spună ceva nimănui, să se îndrepte în grabă spre deşert, să aştepte noaptea, să se aşeze la pândă şi, când va trece primul leu, pac! Poc!… Apoi să revină a doua zi ca să ia micul dejun la hotelul Europa, să primească felicitările algerienilor pentru ispravă şi să tocmească o căruţă ca să aducă fiara.

Prin urmare, se înarmă în grabă, îşi potrivi în spate cortul, al cărui capăt gros urca cu mult deasupra capului şi, ţeapăn ca un ţăruş, coborî în stradă. Acolo, nevoind să întrebe pe nimeni despre drumul său, de teamă să nu dea alarma despre planurile sale, o luă dintr-o dată la dreapta, merse până la capătul arcadelor Bab-Azoun, unde o sumedenie de

evrei algerieni îl priveau din fundul dughenelor lor, aşa cum pândeşte un păianjen dintr-un colţ, trecu prin Piaţa Teatrului, intră într-o suburbie şi urmă apoi şoseaua mare şi prăfuită spre Mustafa.

Pe acest drum era o îmbulzeală de nedescris. Omnibuze, birje, faetoane, furgoane, căruţe barosane încărcate cu fân şi trase de boi, esca-droane de vânători din Africa, turme de măgari pitici, negrese care vindeau plăcinte, trăsuri ale unor alsacieni emigranţi, spahii în mantale roşii, toate şi toţi se înşiruiau într-un nor de praf, în mijlocul strigătelor, cântecelor şi trâmbiţelor, între două rânduri de cocioabe, unde se vedeau mahonezi leneşi pieptănându-se în faţa uşilor, crâşme pline de soldaţi, măcelării şi adăposturi ale hingherilor.

„Ce mă tot bat la cap cu Orientul lor? Gândea marele Tartarin; pe-aici nu sunt turci nici măcar câţi sunt la Marsilia”. Deodată, trecu pe lângă el, lungindu-şi picioarele şi mândră ca un curcan, o cămilă impunătoare. Începu să-i bată inima. Vasăzică, mai întâi apar cămilele! Leii nu pot fi prea departe; şi într-adevăr, numai după cinci minute, văzu că se îndreaptă spre el, cu puşca pe umăr, o trupă întreagă de vânători de lei.

„Laşii! Îşi zise eroul trecând pe lângă dânşii, laşii! Să vâneze lei cu trupa şi chiar cu câini!… „ Căci nu şi-ar fi imaginat niciodată că în Algeria se poate vâna şi altceva decât lei. Totuşi, aceşti vânători aveau nişte figuri blajine de comercianţi ieşiţi la pensie, iar acest tip de a vâna leii cu câini şi tolbe de vânătoare era atât de original, încât tarasconezul, oarecum intrigat, crezu de cuviinţă să intre în vorbă cu unul dintre aceşti domni.

— Şi altfel, camarade, a fost bună vânătoarea?

— Nu prea rea, răspunse un altul care privea zăpăcit arsenalul de arme al războinicului din Tarascon.

— Aţi împuşcat?

— Desigur… E ceva… Mai bine vedeţi! Şi vânătorul algerian îşi arătă tolba sa, burduşită cu iepuri şi becaţe.

— Ei, hm!… Tolba d-voastră?… Îi puneţi chiar în tolbă?
— Dar unde aţi vrea să le pun?
— De, oricum, sunt… Cam micuţi.
— Şi mai mici şi mai mari, făcu vânătorul. Şi deoarece era grăbit să ajungă acasă, se alătură cu paşi repezi tovarăşilor săi.

Viteazul Tartarin înţepenise în mijlocul drumului, mirat peste poate. Dar, după o clipă de gândire, zise: „Mda! Ăştia se ţin de glume. N-au vânat nimic… „ şi îşi văzu liniştit de drum.

Casele şi trecătorii erau din ce în ce mai rari. Se lăsa noaptea şi toate în jur îşi pierdeau conturul… Tartarin din Tarascon mai merse o jumătate de oră. Apoi se opri… Era noapte de-a binelea, o noapte fără lună, ciuruită de stele. Pe drum, nimeni. Şi totuşi, eroul se gândi că leii nu erau diligenţe, ca să urmeze mereu drumul cel mare. Peste tot, şanţuri, ruguri de mure, mărăcini. Ce-are a face? Mergea mereu. Şi dintr-odată, stai! „Pe aici miroase a leu”, îşi zise omul şi adulmecă vrăjmaş în dreapta şi în stânga.

Poc! Pac!

Era un imens deşert sălbatic, cotropit din loc în loc de plante ciudate din Orient, plante care aduc puţin cu fiarele sălbatice. Sub lumina blândă a stelelor, umbra lor se prelungea pe pământ în toate părţile. La dreapta, trupul greu şi întunecat al unui munte, poate Atlas… La stânga, marea nevăzută care se fierbea cu vuiet… Un culcuş tocmai potrivit pentru a ispiti sălbătăciunile.

Cu o puşcă de gât şi cu alta în mâini, Tartarin puse genunchiul la pământ şi aşteptă… Aşteptă o oră şi încă una… Nimic! Atunci îşi aminti că în cărţile pe care le avea, marii vânători de lei nu plecau la vânătoare fără să ia un ied pe care îl legau la câţiva paşi în faţa lor şi pe care îl făceau să behăie, trăgându-l cu o sfoară de picioare. Neavând un ied, tarasconezului îi dădu prin cap să încerce s-o facă el pe-a iedul, şi începu chiar să behăie cu o voce de-a dreptul căprească: „Be he he! Me he he!”

Mai întâi, încetişor, pentru că în adâncul sufletului avea totuşi puţină frică să nu-l audă leul… Apoi, văzând că nu venea nici un răspuns, behăi cât putea de tare: „Me he he!… Be he he! Mehehe”, dar cu atâta putere, încât presupusul ied aducea mai degrabă a ditamai boul…

Deodată, la câţiva paşi în faţa sa, ceva negru şi uriaş căzu la pământ. Tăcu… Acel ceva se apleca, adulmeca pământul, sărea în sus, se rostogolea pe jos, pleca în galop, apoi revenea şi se oprea brusc… Acesta era leul, nici nu încape îndoială! Acum se vedeau bine cele patru labe scurte, grumazul puternic şi doi ochi mari care străluceau în umbră. „în falcă, foc! Poc! Pac…!” Gata. Imediat urmă un salt înapoi cu cuţitul de vânătoare strâns în pumn. După detunătură, se auzi un urlet înfiorător.

„îl am!”, strigă dragul de Tartarin şi, opin-tindu-se pe genunchii săi puternici, se pregătea să întâmpine fiara; dar fiara avea altă socoteală, aşa că fugi în salturi mari urlând. Tartarin nu se mişcă deloc. „Aşteaptă femela…”, aşa ca în cărţile pe care le citise.

Din păcate, femela nu veni. După două sau trei ore de aşteptare, tarasconezul se lăsă păgubaş. Pământul era ud, noaptea devenise răcoroasă şi briza mării îl urzica. „Dar dacă aş trage un somn până la ziuă?”, îşi zise şi, pentru a scăpa de reumatism, se gândi la cort. Dar, să vezi minune! Cortul avea un sistem atât de bine pus la punct, dar ceva grozav, că nu reuşi în nici un chip să-l desfacă. Se chinui şi năduşi în zadar timp de o oră; blestematul de cort nu se deschidea… Ca şi umbrelele acelea care, în toiul unei ploi torenţiale, îţi joacă festa… Istovit, eroul aruncă sculele pe jos şi se culcă pe pământ, înjurând în tot felul ca un provensal adevărat ce era.

„Ta, ta, ra, ta Tarata!… „

— Ques aco? Strigă Tartarin, tresărind brusc. Erau trompetele vânătorilor din Africa care sunau deşteptarea în cazărmile din Mustafa… Uluit, vânătorul de lei se frecă la ochi… Şi el, care se credea în inima deşertului! Ştiţi unde se

afla de fapt? Într-un strat de anghinare, între un rând de conopidă şi altul de sfeclă. Sahara asta avea legume… Aproape de el, pe colina înverzită din partea de sus a oraşului, se aflau vile algeriene, toate albe, strălucind în roua zorilor; te-ai fi putut crede în împrejurimile Marsiliei printre casele de ţară mai mici şi mai mari. Înfăţişarea simplă şi cam „legumoasă” a acestei privelişti miră foarte mult pe bietul om şi îl întristă amarnic. „Ăştia sunt nebuni”, îşi repeta el„…Să-şi planteze anghinarea în apropierea leului… Că doar n-am visat… Deci, leii vin până aici… O să avem dovada… „ Dovada erau petele de sânge pe care, fugind, fiara le lăsase în urma ei. Aplecat peste aceste urme însângerate, cu ochii la pândă şi cu revolverul în mână, neînfricatul tarasconez nimeri, printre rândurile de anghinare, drept într-un lan de ovăz… Iarbă călcată, o băltoacă de sânge, iar în mijlocul ei, culcat pe o rână şi cu o rană mare la cap, era… Ghiciţi cine…?

— Un leu, zău aşa!

Da' de unde, un măgar, unul din cei obişnuiţi în Algeria şi care sunt numiţi acolo urechiuşă.

Sosirea femelei Luptă nemaipomenită La „întâlnirea iepurilor”

Prima mişcare a lui Tartarin la vederea nefericitei victime fu un gest de ciudă şi necaz. Doar e ditamai deosebirea între un leu şi un măgăruş!; a doua mişcare fu numai de milă. Bietul animal era atât de frumuşel şi părea atât de blând! Pielea de pe coaste, caldă încă, tremura ca varga. Tartarin îngenunche şi cu capătul centurii algeriene încercă să oprească sângele nefericitului animal; acest viteaz bărbat îngrijind un măgăruş era tot ceea ce s-ar putea închipui mai emoţionant.

Când a simţit centura mătăsoasă, măgăruşul, care mai avea puţin de trăit, mişcă de două-trei ori din urechi ca şi cum ar fi spus: „Mulţumesc!… Mulţumesc!…” Apoi, după ce mai zvâcni o dată din tot corpul, rămase lat.

— Ocheşel! Ocheşel! Noiraud! Noiraud! Strigă chiar atunci o voce sugrumată de spaimă. Chiar în acelaşi timp, într-un crâng vecin crengile se mişcară… Tartarin n-avu decât timpul pentru a se ridica şi a se apăra. Desigur, era femela!

Ea sosi, înspăimântătoare şi roşie toată, sub înfăţişarea unei bătrâne alsaciene care bodogănea învârtind o umbrelă stacojie şi cerând înapoi măgarul de la cele patru stihii ale colinei Mustafa. Şi-ar fi fost mult mai bine pentru Tartarin să fi avut de furcă cu leoaica decât cu această bătrână afurisită. În zadar încerca bietul să-i explice cum s-au petrecut lucrurile; că el îl luase pe Noiraud drept un leu… Baba crezu chiar că vrea să-şi bată joc de ea şi, strigând cât putea „tarteifle” 1, se năpusti asupra eroului cu straşnice lovituri de umbrelă. Oarecum nedumerit, acesta se apăra cum putea, evitând loviturile cu carabina, ba chiar năduşea, răsufla şi striga:

— Dar, doamnă… Dar, doamnă…

Nimic şi pace! Doamna era surdă şi furia ei o dovedea cu vârf şi îndesat. Noroc că o a treia persoană sosi la locul bătăliei. Era soţul alsa-cienei, el însuşi alsacian şi crâşmar, în plus şi un contabil foarte bun. Când văzu despre ce e vorba şi constată că asasinul era de acord să-i plătească paguba, îşi dezarmă nevasta şi pe dată se înţeleseră. Tartarin dădu 200 de franci; măgarul poate făcea zece. Acesta-i preţul obişnuit pentru un măgar în pieţele arabe. Apoi l-au îngropat pe Noiraud sub un smochin, iar alsacianul, ademenit de culoarea paralelor tarasconeze, invită eroul să ia o gustare la crâşma sa care se găsea la câţiva paşi, pe marginea şoselei.

Vânătorii algerieni veneau aici în toate duminicile să prânzească, deoarece câmpul era doldora de vânat şi nu găseai pe o rază de două leghe un loc mai bun pentru iepuri.

— Şi leii? Întrebă Tartarin. Alsacianul îl privi mirat peste măsură.

— Leii?

— Da… Leii… Îi zăriţi câteodată? Întrebă încă o dată bietul om, cu mai puţină încredinţare. Crâşmarul izbucni în râs.

— A, da, merci… Leii… la ce bun…?

— Cum, nu sunt lei în Algeria…?

— Zău aşa, n-am văzut niciodată… Şi totuşi, sunt douăzeci de ani de când locuiesc aici. Cred însă c-am auzit vorbindu-se. Mi se pare că ziarele… Dar sunt mult mai departe, acolo în Sud…

În acea clipă au ajuns la crâşmă. Era una de mahala, cum se mai găsesc pe la Vauves ori Pantin, cu o ramură uscată deasupra uşii, cu tacuri de biliard zugrăvite pe pereţi şi cu această drăguţă firmă: „La întâlnirea iepurilor”. La întâlnirea iepurilor!… O, Bravida, ce mai amintire!

O poveste cu un omnibuz, o maură şi un şirag de flori de iasomie.

Această primă întâmplare ar fi descurajat pe mulţi oameni; dar cei dintr-o bucată, ca Tartarin nu se lasă cu una cu două. „Leii sunt în Sud”, se gândea eroul… „ei bine, voi merge în Sud”. Şi de îndată ce înghiţi ultima îmbucătură, se ridică, mulţumi gazdei sale, îmbrăţişă pe bătrână fără pică, vărsă o ultimă lacrimă pentru răposatul Noiraud şi plecă repede spre Alger cu gândul neabătut de a-şi strânge cuferele şi de a pleca în sud chiar în aceeaşi zi.

Din păcate, şoseaua cea mare din Mustafa părea că se lungise faţă de ziua de ieri; mamă, ce căldură şi ce praf era! Iar cortul – şi mai greu!… Tartarin nu avu nici măcar curajul să meargă pe jos până în oraş, aşa că, la trecerea primului omnibuz, făcuse semn şi se urcase…

Ah, săracul Tartarin din Tarascon! Ce bine ar fi fost pentru el şi pentru gloria-i neştirbită dacă n-ar fi intrat în această droagă blestemată şi şi-ar fi continuat drumul pe jos, chiar cu riscul de a cădea înăbuşit de aerul încins, cu cortul în spate şi cu puştile grele, dar cu două ţevi…

Urcându-se şi el, omnibuzul se umplu. În fund, cu o barbă neagră şi stufoasă, stătea un vicar din Alger, citind din

Breviar. În faţă, o negustorească tânără maură care fuma ţigări proaste. Apoi, un marinar maltez şi patru sau cinci maure acoperite cu voaluri, ca să nu li se poată vedea decât ochii. Acele doamne îşi făcuseră rugăciunile în cimitirul din Abd-el-Kader; dar această împrejurare funebră nu părea să le fi întristat. Le auzeai râzând şi flecărind între ele, în timp ce ronţăiau prăjituri.

Tartarin crezu că îl priveau insistent. Mai ales una îl mânca din ochi: cea din faţa sa, care îşi înfipse privirile în ochii lui şi nu le retrase tot drumul. Chiar dacă doamna purta voal, neastâmpărul ochilor mari, rimelaţi şi alungiţi, încheietura moale şi fină a mâinii plină de brăţări de aur pe care el le întrevedea din când în când, totul – vocea, mişcările cochete, ca de copil, ale capului, deci toate îi spuneau că acolo exista cineva tânăr, vesel, îngeresc…

Bietul Tartarin nu ştia unde să se ascundă. Mângâierea mută a ochilor orientali îl tulbura, îl furnica, îl dădea gata; ce mai! Îl lua când cu căldură, când cu frig…

Şi, culmea, nici condurul doamnei nu avea astâmpăr: se vâra printre ghetele lui imense de vânătoare, care simţeau acel pantofior foin-du-se ca un mic şoricel roşu. Ce-i de făcut? Să răspundă acestei porniri şi acestei atingeri? Da, dar urmările… O poveste de iubire în Orient e, se ştie, ceva groaznic! Cu imaginaţia lui, cât bolnavă, cât meridională, neînfricatul tarasco-nez se şi vedea în mâinile eunucilor, decapitat, poate mai rău decât atâta, cusut într-un sac de piele şi plutind pe apa mării cu capul său alături. Gândul acesta îl mai răcori puţin…

În aşteptare, pantofiorul îşi continua manevra, iar ochii din faţa lui se deschideau mari, ca două flori de catifea neagră, dorind parcă să-i spună:

— Culege-ne…!”.

Omnibuzul se opri. Erau în Piaţa Teatrului, la capătul străzii Bab-Azoun. Una câte una, încurcate în şalvarii largi şi strângându-şi cu o îndemânare sălbatică vălul de pe faţă, maurele coborâră. Vecina lui Tartarin se ridică cea din urmă

şi, ridicându-şi puţin privirea, trecu atât de aproape de erou, atingându-l uşor cu răsuflarea, cu un parfum de tinereţe, iasomie, mosc şi cofeturi.

Tarasconezul nu mai rezistă. Îmbătat de dragoste şi în stare de orice, se repezi pe urmele maurei… Auzind zgomot de curele şi centi-roane, ea se întoarse, duse un deget la gură, ca şi cum ar fi spus „sst, linişte!”, iar cu cealaltă mână îi aruncă la repezeală un frumos şirag parfumat din flori de iasomie. Tartarin se aplecă să le ridice, dar, cum era greoi şi cu prea multe arme asupra lui, treaba dură destul de mult…

Când se ridică, cu şiragul de iasomie în dreptul inimii, maura dispăruse.

Lei ai Atlasului, dormiţi!

Lei ai Atlasului, dormiţi! Dormiţi liniştiţi, în fundul sălaşurilor voastre, printre aloe şi cactuşi sălbatici… Câteva zile de-acum încolo, Tartarin din Tarascon n-o să vă căsăpească. Deocamdată, tot echipamentul său de război – lăzi cu arme, farmacie, cort, conserve – se odihneşte liniştit la hotelul Europa, într-un colţ al camerei nr. 36.

Dormiţi fără grijă, voi, cogeamite lei roşcaţi. Tarasconezul îşi caută maura. După povestea din omnibuz, bietul de el simte tot timpul, pe piciorul său uriaş de vânător înrăit, zvâcnirea şoricelului roşu şi briza mării atingându-i buzele, şi capătă tot timpul – orice ar face – un parfum de dragoste, de cofetărie şi de anason.

Nu mai poate fără maura sa! Dar asta nu-i o treabă oarecare! Să găseşti într-un oraş de o sută de mii de suflete o persoană de la care nu cunoşti decât răsuflarea, pantalonii şi culoarea ochilor; nu e însă decât un tarasconez, îndrăgostit lulea, care poate încerca marea cu degetul. Culmea e că, sub vălurile lor albe, toate maurele se aseamănă; în plus, aceste doamne nu ies nicăieri, iar când ai vrea să le vezi, trebuie să urci în oraşul de sus, arab, oraşul turcaleţilor!

Oraşul de sus e un loc foarte periculos. Străzi mici, întunecoase şi foarte strâmte, căţărate între două rânduri de case dosnice, ale căror acoperişuri se împreunează şi formează un tunel. Uşi joase, ferestruici, pavilioane mohorâte cu grilaj. Apoi, pe dreapta şi pe stânga, o mulţime de prăvălii mucegăite unde turcaleţii cumpliţi, cu capete de corsari, cu ochi albi şi dinţi strălucitori, fumează pipe lungi şi vorbesc cu glas coborât, ca şi cum ar pune la cale ceva necurat.

Dacă am zice că Tartarin a trecut nepăsător prin acest oraş groaznic, ar însemna să minţim. Dimpotrivă, el era înspăimântat şi, pe aceste străduţe întunecoase, ocupate aproape în întregime de-a latul de burduhanul său, viteazul bărbat păşea cu multă băgare de seamă, fiind cu ochii în patru şi cu degetul pe trăgaciul revolverului. Exact ca la Tarascon, când se ducea la club. În fiece clipă se aştepta să-i sară în spate o grămadă de eunuci şi ieniceri, dar dorinţa de a o vedea pe aleasa inimii sale îi dădeau îndrăzneală şi putere de uriaş.

Aproape opt zile, Tartarin nu părăsi oraşul de sus. Când şi când îl puteai vedea aşteptând la nesfârşit în faţa băilor maure, pentru a prinde ora când doamnele ieşeau în grupuri şi zgribulite după baie; alteori, stătea ghemuit la uşa moscheilor, gâfâind şi năduşind, ca să-şi scoată ciubotele greoaie, înainte de a intra în lăcaşul de cult. Câteodată, la căderea nopţii, când se întorcea necăjit peste măsură că n-a descoperit nimic nici la baie şi nici la moschee, tarasconezul, trecând prin faţa caselor maure, auzea cântece monotone, sunete stinse de chitară, duruitul dairalelor şi râsete gingaşe de femei, toate gâdilându-i plăcut inima. „Poate e acolo!”, îşi zicea el.

Atunci, dacă strada era pustie, se apropia de una din aceste case, ridica ciocănelul de la uşă şi lovea uşor… Îndată cântecele şi râsetele încetau. Nu se auzeau dincolo de pereţi decât şuşotiri depărtate, ca într-o colivie. „Acum e acum”, se gândea eroul. „O să se întâmple ceva!” Ceea ce i

se întâmpla cel mai des era o oală cu apă rece în cap sau coji de portocale şi de smochine din Barbaria… Niciodată ceva mai grav… Lei ai Atlasului, dormiţi!

Prinţul Gregory de Muntenegru.

Trecuseră două săptămâni de când nefericitul Tartarin îşi căuta doamna algeriană şi probabil ar mai fi căutat-o şi azi, dacă Providenţa îndrăgostiţilor n-ar fi venit în ajutorul său, luând chipul unui gentilom din Muntenegru. Şi iată cum.

Iarna, în toate serile de sâmbătă, marele teatru din Alger organizează un bal mascat la fel ca acela de la Operă. E acelaşi nesuferit şi ridicol bal mascat din provincie. Lume puţină în sală, vreo câţiva clienţi de la Bullier sau de la Casino 2, fete mari nebune după militari, tipi împopoţonaţi, dar vestejiţi, lucrători fără slujbă şi cinci sau şase spălătorese mahoneze care îşi încearcă norocul, dar care mai păstrează din cuminţenia lor un miros nedefinit de usturoi şi sos cu şofran. Adevărata privelişte nu e însă acolo. E în foaier, transformat pentru această ocazie în salon de joc… O mulţime nerăbdătoare şi pestriţă se înghesuie în jurul meselor cu postav verde: tiraliori algerieni în permisie, care mizează solda lor anticipat, negustori mauri din partea de sus a oraşului, negri, maltezi, colonişti din centrul ţării, care au făcut patruzeci de leghe şi care riscă pe un as banii de pe un plug sau o pereche de boi… Toţi neliniştiţi, palizi, cu dinţii strânşi şi cu acea privire răvăşită a jucătorului, agitată, oblică, chiar crucişă de-atâta privit în cărţi.

Mai încolo se află triburi de evrei algerieni, care însă joacă în familie. Bărbaţii poartă costum oriental, împodobit caraghios cu ciorapi albaştri şi şepci de catifea. Femeile, livide şi puhave, stau ţepene, strânse de pieptarele aurite… În jurul meselor, adunat ciorchine, fiecare trib ţipă, se sfătuieşte, socoate pe degete, dar joacă puţin. Numai din timp în timp, după îndelungi consultări, un bătrân patriarh cu o barbă cât a bunului Dumnezeu îşi ia inima în dinţi şi riscă un duro din averea familiei… Şi, în timp ce se

desfăşoară partida, vezi o licărire de ochi şireţi străpungând masa, nişte ochi ca un diamant negru, care fac să salte piesele de aur pe covorul verde pe care el le trage încet ca pe sfoară... Apoi, certuri, bătăi, înjurături în toate limbile, strigăte cumplite de tot soiul, cuţite gata să lovească, garda care soseşte şi banii care lipsesc...!

Chiar în mijlocul urgiei nimeri marele Tartarin într-o seară, el, venit pentru a uita supărarea şi a-şi găsi pacea inimii! Eroul trecea singur prin mulţime, gândindu-se la maura sa; deodată, printre strigăte, pe deasupra zgomotului puternic, la o masă de joc, două voci mânioase se înfruntau:

— Iar eu vă spun că-mi lipsesc douăzeci de franci, dom'le...

— Dom'le?!

— Ei şi? Dom'le...!

— Băgaţi seama cu cine vorbiţi, dom'le!

— Nici nu-mi pasă... Dom'le!

— Eu sunt prinţul Gregory de Muntenegru, dom'le...!

La auzul acestui nume, Tartarin, cu inima strânsă, străbătu mulţimea şi se opri în rândul din faţă, foarte bucuros şi mândru că l-a regăsit pe prinţ, acest prinţ muntenegrean, atât de amabil, cu care făcuse cunoştinţă la bordul pachebotului. Din păcate, titlul de Alteţă, care îl ului pe dragul tarasconez, nu-l impresionase deloc pe ofiţerul de vânători cu care prinţul se luase la harţă.

— Ei, uite unde am ajuns..., făcu militarul rânjind; apoi, întorcându-se către balcon: Gregory de Muntenegru... Cine îl cunoaşte?... Nimeni!

Indignat, Tartarin păşi în faţă.

— Iertare... Eu îl cunosc pe prinţul, spuse el cu o voce hotărâtă şi cu acel faimos accent din Tarascon. Ofiţerul de la vânători îl privi o clipă, drept în faţă, apoi, ridicând din umeri, spuse:

— Prea bine!... Împărţiţi-vă cei douăzeci de franci care îi lipsesc şi să nu mai vorbim de asta. Şi în aceeaşi clipă

întoarse spatele şi se pierdu în mulţime. Aprigul Tartarin voi să se arunce asupra lui, dar prinţul îl împiedică:

— Lăsaţi… E treaba mea. Şi, la braţ cu Tartarin, ieşi deîndată afară. Cum se văzură în piaţă, prinţul Gregory de Muntenegru se descoperi, întinse mâna eroului nostru şi, amintindu-şi vag numele acestuia, i se adresă amabil:

— Domnule Barbarin…

— Tartarin! Îi suflă celălalt.

— Tartarin, Barbarin, nu are nici o importanţă. Acum suntem legaţi pe viaţă şi pe moarte! Şi nobilul muntenegrean îi scutură mâna cu putere… Vă închipuiţi cât de mândru era tarasconezul…

— Priinţe! Priinţe! Repeta el în neştire.

Un sfert de oră mai târziu, aceşti doi domni stăteau la masă în restaurantul Platanilor, un plăcut club de noapte ale cărui terase dădeau spre mare; în faţa unei salate ruseşti foarte picante şi a unui ispititor vin de Crescia, reînnoiră cunoştinţa. Nu vă puteţi imagina nimic mai seducător ca acest prinţ muntenegrean. Subţire, fin, cu părul scurt şi creţ, tuns cu briciul, bărbierit proaspăt, plin de medalii ciudate, părea un mare pişicher, cu gesturi mângâietoare şi cu un vag accent italienesc care îi dădea un aer nenatural de Mazarin fără mustăţi; as în cunoaşterea limbilor latine, cita la tot pasul pe Tacit, pe Horaţiu şi chiar Comentariile. De viţă nobilă, fraţii săi, se pare, l-au exilat de la zece ani, din cauza opiniilor sale liberale, şi de atunci cutreieră numai pentru plăcerea sa şi pentru a se instrui ca un adevărat Alteţă-filosof. Şi ce coincidenţă stranie! Prinţul petrecuse trei ani la Tarascon şi, deoarece Tartarin se mira că nu l-a întâlnit niciodată la club sau pe esplanadă, Alteţa sa răspunse cu un ton evaziv:

— Ieşeam puţin.

Atunci, tarasconezul, discret cum era, nu îndrăzni să întrebe mai mult. Toate marile personalităţi au şi ceva misterios în ele.

La urma urmei, domnul Gregory era un prinţ ales. Sorbind încet din vinul roşu de Crescia, el asculta cu răbdare pe Tartarin, care îi vorbea de maura sa, asigurându-l că va face orice pentru a o regăsi cât mai repede, deoarece cunoştea multe şi diferite doamne. Se bău straşnic şi pe îndelete. Se ciocni „pentru doamnele din Alger şi pentru un Muntenegru liber!”. Afară, pe lângă terasă, valurile mării se rostogoleau în umbră, lovind malurile cu un zgomot de cearşafuri ude scuturate. Era cald, iar cerul se spuzise de stele. În platani, cânta o privighetoare.

Cel care achită nota fu, bineînţeles, Tartarin.

Spune-mi numele tatălui tău, iar eu îţi voi spune numele acestei flori „Cu un prinţ muntenegrean alături, treaba e gata cât ai zice peşte!”

A doua zi după seara de la Platani, încă din zori, prinţul Grégory se afla în camera tarasco-nezului.

— Repede, repede, îmbrăcaţi-vă! Maura voastră a fost regăsită. Se numeşte Baâa. Are douăzeci de ani, e frumoasă ca un crin şi, în plus, e văduvă…

— Văduvă!… Ce noroc! Îşi zise cu veselie viteazul Tartarin care nu avea încredere în soţii din Orient.

— Da, dar e supravegheată de fratele ei.

— Ah! La dracu'!

— Un maur fioros care vinde pipe în bazarul Orléans.

Urmă o clipă de tăcere.

— Bine! Reluă prinţul, doar nu sunteţi un om care să se teamă pentru un fleac; poate, vom ajunge unde trebuie cu acest bandit, dacă îi vom cumpăra câteva pipe. Hai repede, îmbră-carea, ştrengar norocos!

Palid, frământat, cu inima fremătând de dragoste, tarasconezul sări din pat şi, înche-indu-şi în grabă nasturii de la izmenele de flanelă, zise:

— Oare ce ar trebui să fac?

— Simplu, să-i scrii doamnei şi să-i ceri o întâlnire!

— Deci, ştie franţuzeşte? Zise dezamăgit naivul Tartarin, care visase un Orient sută la sută.

— Nu ştie o boabă, răspunse prinţul liniştit… Dar îmi veţi dicta scrisoarea şi eu o voi traduce exact.

— O, prinţe, câtă bunătate! Şi tarasconezul începu să se plimbe prin cameră cu paşi mari, tăcut şi gânditor.

Vă imaginaţi lesne că nu se scrie unei maure din Alger ca unei fetişcane din Beaucaire. Spre norocul lui, eroul nostru păstra în mintea sa numeroase lecturi care îi permiteau, amestecând retorica vicleană a indienilor lui Gustave Aimard cu Călătorie în Orient de Lamartine şi cu unele citate mai vechi din Cântarea cântărilor, să alcătuiască o scrisoare, cea mai orientală cu putinţă din câte s-au văzut. Aceasta începea cam aşa: „Ca un struţ în nisipuri…” şi se termina astfel: „Spune-mi numele tatălui tău şi-ţi voi spune numele acestei flori… „ La aceste citate, visătorul Tartarin ar fi adăugat bucuros un buchet de flori ca un simbol, după obiceiul oriental; dar prinţul Gregory socoti că era mai potrivit să cumpere nişte pipe de la fratele ei, ceea ce ar îndulci felul sălbatic de a fi al acestui domn; va face, cu siguranţă, aleasă plăcere şi doamnei care fuma ca un turc.

— Hai repede să cumpărăm pipe! Zise Tartarin nerăbdător.

— Nu!... Nu!

— Lasă-mă să mă duc singur, le voi lua mai ieftin…

— Cum doriţi!… O, priinţe… Priinţe…

Şi bietul om, destul de încurcat, întinse punga sa binevoitorului muntenegrean, reco-mandându-i însă să nu se zgârcească pentru a o mulţumi pe doamnă. Din păcate, treaba asta – deşi începuse bine – n-a mers chiar aşa de repede cum sperau ei. Impresionată, se pare, de elocinţa lui Tartarin şi sedusă deja pe trei sferturi, maura nu avea decât să-i scrie că-l primeşte; dar fratele ei avea pretenţii, iar pentru a-l potoli, trebuiau să cumpere câteva duzine de pipe mari, o întreagă încărcătură… „Ce dracu' face Baia cu atâtea pipe”, se întreba uneori bietul Tartarin; totuşi, plăti fără să se zgârcească.

În sfârşit, după ce cumpărase vrafuri de pipe şi răspândise prin scris valuri de poezie orientală, obţinu o întâlnire. Nici nu am nevoie să vă spun cu ce bătăi de inimă se pregătea eroul pentru acest eveniment, cu câtă grijă şi emoţie îşi tăie, îşi lustrui şi parfumă barba-i aspră de vânător de şepci, fără să uite – căci trebuie să prevezi totul – să strecoare în buzunarul său o măciucă mică şi ghintuită şi două sau trei revolvere.

Prinţul, mereu binevoitor, se înfăţişă la prima întâlnire ca traducător. Doamna locuia în partea de sus a oraşului. În faţa uşii, un tânăr maur de treisprezece sau paisprezece ani fuma. Era temutul Ali, fratele despre care am vorbit. Văzându-i sosind pe cei doi vizitatori, el bătu de două ori în uşă şi se retrase discret.

Uşa se deschise. O negresă, fără să scoată vreo vorbă, îi conduse pe domni prin curtea interioară într-o cameră mai răcoroasă, unde îi aştepta doamna stând într-un cot pe divan… De la început, îi păru tarasconezului mai mică şi mai puternică decât maura din omnibuz… De fapt, era aceeaşi oare? Dar această bănuială trecu ca un fulger prin creierul lui Tartarin. Doamna era atât de drăgălaşă, având picioarele goale, degetele grăsuţe şi încărcate de inele, era trandafirie şi fină; sub corsetul din postav auriu şi sub desenele înflorate ale rochiei sale se putea ghici o persoană plăcută, durdulie, plină de vino-încoa, rotunjită prin toate locurile… Ciubucul de chihlimbar al pipei fumega între buze şi o învăluia într-un nimb de ceaţă blondă.

Intrând, eroul puse mâna în dreptul inimii şi se înclină după moda maurilor, rotindu-şi ochii mari şi pătimaşi. Baia îl privi o clipă fără să spună ceva; apoi, lăsând ciubucul, se răsturnă pe spate, îşi luă capul în mâini şi nu i se mai văzu decât gâtul alb, iar un hohot de râs nebun i-l scutura ca pe un sac plin de mărgăritare.

Sidi Tart'ri ben Tart'ri.

Dacă veţi intra seara în cafenelele algeriene din oraşul de sus, veţi auzi chiar şi azi maurele vorbind şi râzând pe-

nfundate între ele, cu clipiri din ochi, despre un anume Sidi Tart'ri ben Tart'ri, un european cumsecade şi bogat care – să tot fie vreo câţiva ani de atunci – trăia în cartierul din partea de sus a oraşului cu o „damă bună”, pe nume Baia.

Acest Sidi Tart'ri, despre care este vorba aici şi care a lăsat atât de plăcute amintiri la Casbah, nu e altul decât, e uşor de ghicit, Tartarin al nostru.

Ce să-i faci? Aşa-i viaţa. Li se întâmplă chiar şi sfinţilor sau eroilor să petreacă ceasuri de orbire, tulburare şi slăbiciune. Nemaipomenitul tarasconez nu fu nici el scutit de aşa ceva, şi iată de ce – preţ de aproape două luni – uitând de lei şi de glorie, se îmbătă de dragostea orientală şi adormi, ca Hanibal la Capua, în desfătările din oraşul alb al Algerului. Viteazul bărbat închiriase în inima târgului arab o frumoasă căsuţă din partea locului, cu curte interioară cu bananieri, cu galerii răcoroase şi fântâni. Trăia acolo, departe de orice frământare alături de maura sa, devenit el însuşi maur din cap până în picioare, trăgând pe nas din narghilea şi mâncând dulceţuri cu mosc.

Întinsă pe un divan în faţa sa, Baia, cu degetele pe chitară, îngâna arii monotone sau, pentru a-l distra pe stăpânul său, se prefăcea că dansează din buric, ţinând în mână o oglinjoară în care îşi privea dinţii albi, toată numai zâmbet. Deoarece doamna nu ştia nici o boabă franţuzeşte, iar Tartarin nici un cuvânt în arabă, conversaţia lâncezea şi vorbăreţul tarasco-nez avea timp berechet să se căiască pentru limbuţia de care se făcea vinovat în farmacia lui Bezuquet sau la armurierul Costecalde. Numai că această pocăinţă îşi avea farmecul ei, căci era ca o lene desfătătoare care îl cuprindea când sta acolo zile întregi fără să vorbească, ascultând doar gâlgâitul narghilelei, murmurul chitarei şi susurul fântânii pe mozaicurile din curte. Narghileaua, Baia, şi dragostea îi umpleau întreaga viaţă. Uneori cu doamna în şa pleca pe o catârcă să mănânce rodii într-o grădină mică pe care o cumpărase în împrejurimi… Dar niciodată, absolut niciodată, nu cobora în oraşul

european. Cu neobosiţii săi cheflii, cu alcazarele ticsite de ofiţeri şi cu permanentul zgomot de săbii de sub arcade, Algerul de jos îi părea insuportabil şi urât ca un corp de gardă din Occident.

Într-un cuvânt, tarasconezul era în culmea fericirii. Tartarin-Sancho, în mod deosebit: lacom peste măsură de cofeturile turceşti, declara că nu poate cere mai mult de la noua sa viaţă. Tartarin-Quijote avea, pe ici pe colo, anumite remuşcări, gândindu-se la Tarascon şi la pieile promise… Dar supărarea nu-l ţinea mult şi, pentru a-şi alunga gândurile negre, îi era de-ajuns o privire a Balei sau o linguriţă din acele înnebunitoare dulceţuri parfumate şi tulburătoare ca băuturile de leac ale vrăjitoarei Circe.

Seara, prinţul Gregory venea să vorbească despre Muntenegrul liber. De o bunăvoinţă nemăsurată, acest domn amabil îndeplinea în casă slujba de interpret, la nevoie chiar pe cea de administrator, dar toate acestea fără plată, ci numai din plăcere. În afară de el, Tartarin nu îi primea decât pe turci. Toţi aceşti bandiţi cu capete înspăimântătoare, care altădată îl speriau atât de mult din fundul dughenilor lor întunecoase, se dovedeau, după ce i-a cunoscut, nişte negustori buni şi paşnici, lucrători de dantele, băcani, cioplitori de ciubucuri pentru pipe, oameni cumsecade şi la locul lor, şireţi, discreţi şi foc de îndemânatici la jocul de cărţi. De patru sau cinci ori pe săptămână aceşti domni îşi petreceau seara la Sidi Tart'ri, golindu-l de bani, mâncându-i dulceţurile şi retrăgându-se paşnici la ora zece, cu mulţumiri înălţate Profetului. După plecarea lor, Sidi Tart'ri şi soaţa-i credincioasă încheiau seara pe terasa mare şi albă care acoperea casa şi domina oraşul. Jur împrejur, o mie de alte terase albe, liniştite, sub lumina lunii, coborau pe rând până la mare. Se auzeau refrenele chitarei, purtate de briză. Brusc, ca un buchet de stele, o melodie limpede se răzleţea plăcut până la cer şi în minaretul moscheei vecine apărea un muezin frumos, lăsând umbra sa albă pe albastrul adânc al nopţii, în timp ce

cânta slavă lui Allah, cu o voce minunată care umplea văzduhul. De îndată, Baia, lăsa chitara, şi ochii ei măriţi, întorşi spre muezin, sorbeau cu sufletul rugăciunea. Cât timp se auzea cântecul, ea rămânea acolo, pierdută şi tremurând. Ca o sfântă Theresa din Orient... Tartarin, zguduit sufleteşte, o privea cum se roagă şi se gândea în sinea lui că e o religie puternică şi profundă, care poate să ducă la o asemenea beţie în credinţă. Tarascon, acoperă-ţi faţa! Tartarin are de gând să te renege.

Ni se scrie din Tarascón într-una din după-amiezile cu cer albastru şi briză călduţă, Sidi Tart'ri se întorcea singur-singurel, călare pe catârcă, de la grădina alăturată. Cu picioarele îndepărtate de rogojinile care umflau coşurile cu chitră şi pepeni verzi, legănat de zgomotul scărilor înalte şi urmând cu tot corpul buiestrul animalului, viteazul trecea astfel printr-o privelişte minunată, cu braţele încrucişate pe pântece, gata să aţipească de-atâta căldură şi desfătare. Intrând în oraş, dintr-odată, o chemare puternică îl trezi:

— Hei, pe toţi dracii, acesta-i domnul Tartarin. La numele Tartarin şi la auzul acestui plăcut accent meridional, tarasconezul, ridicând capul, zări la doi paşi figura cunoscută şi arsă de soare a domnului Barbassou, căpitan pe Zouave, care îşi bea rachiuaşul de anason şi îşi fuma pipa în uşa unei cafenele.

— Hei, salutare, Barbassou! Făcu Tartarin oprindu-şi catârca. În loc să-i răspundă, Barbassou îl privi o clipă cu ochii deschişi, pe urmă se puse pe hohotit, dar aşa de zdravăn, încât Sidi Tart'ri rămase complet zăpăcit lângă harbujii săi.

— Ei, ce straşnic turban, iubite domnule Tartarin!... Deci, e adevărat ce se spune, că v-aţi făcut turc?... Şi micuţa Baia mai cântă Marco la Belle?

— Marco laBelle! Strigă înfuriat Tartarin... Aflaţi, căpitane, că persoana despre care vorbiţi este o fată maură cinstită şi nu ştie nici un cuvânt în franceză...

— Baia, nici un cuvânt franţuzesc?… Dar sunteţi legat la ochi!… Şi bravul căpitan începu să râdă şi mai tare. Apoi, văzând mutra bietului Sidi Tart'ri cum se lungea, îşi schimbă părerea.

— De fapt, poate nu e aceeaşi… Să admitem că am confundat-o… Numai că vedeţi, domnule Tartarin, ar trebui totuşi să vă feriţi de maurele algeriene şi de prinţii de Munte-negru!… Tartarin se ridică în scări, bosumflat.

— Priinţul este prietenul meu, căpitane!

— Bine, bine! Nu vă fie cu supărare… Nu luaţi un pahar? Nu?! Bine, atunci… Vreo veste pentru acasă?… Nici atâta… Atunci, drum bun… Da' uite ce, colega, am colea un tutun foarte bun din Franţa, dac-aţi vrea să vă umpleţi câteva pipe… Luaţi-vă, luaţi! Vă va face plăcere… Tocmai drăcia asta de mahorcă din Orient v-a tulburat minţile!

În aceeaşi clipă, căpitanul se întoarse la absintul său, iar Tartarin, prins de gânduri, îşi reluă la trap mărunt drumul spre căsuţa sa. Chiar dacă sufletul lui ca o pâine nu credea nimic din ce auzise, insinuările lui Barbassou îl întristaseră; iar înjurăturile de acasă şi accentul acela meridional trezeau în el anumite remuşcări.

Acasă nu găsi pe nimeni. Baâa era la baie. Negresa i se păru urâtă, iar casa mohorâtă. Pradă unei melancolii fără nume, se aşeză aproape de fântână şi burduşi o pipă de tutun de la Barbassou. Tutunul era învelit într-o bucată de Sémaphore Desfăcându-l, îi sări în ochi numele oraşului natal.

Ni se scrie din Tarascon „Oraşul e în fierbere. Tartarin, vânătorul de lei, plecat pentru vânarea marilor feline în Africa, nu dă nici un semn de mai multe luni…

1. Le Sémaphore este titlul celui mai cunoscut ziar marseillez (n.r.).

Ce s-a întâmplat cu viteazul nostru compatriot?… Abia dacă îndrăznim să ne întrebăm, doar l-aţi cunoscut prea bine pe acest cap înfierbântat, acest îndrăzneţ însetat de aventuri… A fost, ca şi alţii, înghiţit de nisipuri sau a căzut

sub dinţii ucigaşi ai acelor monştri din Atlas, a căror piele el a promis-o municipalităţii?… Îngrozitoare bănuieli. Totuşi, negustorii negri veniţi la târgul Beaucaire pretind că l-au întâlnit în inima deşertului şi el este acel european ale cărui semnalmente ne duc cu gândul la el, cel care se îndrepta spre Tombuctu… Dumnezeu să-l aibă în pază pe Tartarin al nostru!”

Terminând de citit, Tartarin simţi că roşeşte, păleşte, că-l ia cu frig. Întregul Tarascon îi apăru în faţă: clubul, vânătorii de şepci, fotoliul cel verde de la Costecalde şi, plutind ca un vultur cu aripi întinse, mustaţa nemaipomenită a bravului comandant Bravida.

Atunci, când se văzu în ce hal ajunsese, ghemuit pe-o rogojină, în timp ce alţii îl credeau la vânătoare de fiare sălbatice, lui Tartarin îi fu ruşine de el şi plânse. Însă deodată sări în sus.

— La lei, la lei! Şi, avântându-se spre ungherul prăpădit unde se odihneau cortul, farmacia, conservele, lada cu arme, le târâi în mijlocul curţii. Tartarin-Sancho îşi dădea duhul; nu mai exista decât Tartarin-Quijote.

O vreme, inspectă materialul, se înarmă, se îmbrăcă, se încălţă cu cizmele mari, scrise două cuvinte prinţului pentru a i-o încredinţa pe Baia, introduse în plic câteva flori albastre udate cu lacrimi; imediat, aprigul tarasconez porni cu diligenţa pe şoseaua către Blidah, lăsând acasă negresa speriată în faţa narghilelei, turbanul, papucii, toate boarfele musulmane ale lui Sidi Tart'ri, erau răspândite prin trifoiul alb al grădinii.

Diligentele strămutate.

Era o diligenţă hodorogită de pe timpuri, capitonată după moda veche cu postav albastru spălăcit de tot, cu ciucuri mari din lână aspră care, după câteva ore de mers, făcea fel de fel de gâlme…

Tartarin din Tarascon avea un colţişor în partea din spate a diligenţei; se instalase aici cum putu mai bine şi, aşteptând să adulmece marile feline din Africa, se

mulţumea cu acest cunoscut miros al diligenţei, care la rându-i se compunea din mii de mirosuri, de oameni, cai, femei, curele, merinde şi paie mucegăite.

Găseai în această parte a diligenţei câte puţin din toate. Un călugăr, negustori evrei, două cocote care căutau regimentul al IlI-lea de husari şi un fotograf din Orleansville… Dar, oricât de plăcută şi de variată ar fi fost societatea, tarasconezul nu scoase un cuvânt, ci rămase pe gânduri cu braţul trecut peste curelele de la raniţă şi cu carabinele între genunchi.

Plecarea pe fugă, ochii negri ai Baiei, măreaţa vânătoare pe care credea că o va face, toate îl îmbătau de cap, fără a mai socoti că, având un aer blând şi patriarhal, această diligenţă europeană regăsită în mijlocul Africii îi aducea aminte oarecum de Tarascon, de propria tinereţe şi de drumurile de la barieră, de prânzurile luate pe malul Ronului, deci o sumedenie de dragi amintiri.

Încet-încet, veni şi noaptea. Conductorul aprinse felinarele… Diligenţa înainta săltând zgomotos din arcurile sale vechi, caii mergeau la trap, iar zurgălăii răsunau. Din când în când, de sub coviltir răzbătea un zgomot cumplit de fierăraie… Era materialul de război.

Tartarin, pe trei sferturi adormit, privi o clipă călătorii scuturaţi de hurducături şi dansând ca nişte umbre poznaşe; apoi ochii săi se întunecară, gândirea i se înnegură şi nu mai auzi decât vag scrâşnetul şi geamătul roţilor…

Într-o clipă, o voce, vocea unei zâne bătrâne, răguşită, zăpăcită şi dogită, îl strigă pe nume:

— Domnule Tartarin! Domnule Tartarin!

— Cine mă strigă?

— Eu, domnule Tartarin; nu mă recunoaşteţi? Sunt bătrâna diligenţă care făcea – sunt douăzeci de ani de atunci – drumul de la Tarascon la Nâmes… De câte ori nu v-am dus, pe dvS. Şi pe prieteni, când mergeaţi să vânaţi şepci lângă Joncquieres sau Bellegarde! Dacă nu v-am

recunoscut chiar de la început, e din cauza fesului şi pentru că v-aţi cam îngrăşat. Însă de îndată ce-aţi început să sforăiţi, pe onoarea mea, v-am recunoscut imediat.

— Bine, bine! Făcu tarasconezul puţin enervat. Şi, mai târziu, domolindu-se:

— Dar, în sfârşit, prietenă dragă, ce cauţi pe aici?

— Ei, dragă domnule Tartarin, nu am venit de bună-voie, fiţi sigur de asta. Când drumul de fier din Beaucaire a fost terminat, nu m-au găsit bună de nimic şi m-au trimis în Africa… Şi nu sunt singura! Aproape toate diligenţele din Franţa au fost strămutate ca şi mine. Ne-au găsit prea reacţionare şi iată-ne pe toate aici, trăind ca la ocnă… E ceea ce numiţi în Franţa căile ferate algeriene.

Aici, bătrâna diligenţă suspină îndelung, apoi reluă:

— Ah! Domnule Tartarin, cât regret dragul meu Tarascon. Au fost vremuri bune pentru mine – timpul tinereţii! Trebuia să mă fi văzut când plecam dimineaţa, spălată peste tot şi strălucind de curăţenie, cu roţile lăcuite de păreau noi, cu felinarele ca doi luceferi şi cu coviltirul frecat cu ulei! Ce bine mai era când surugiul pocnea din bici prin aer şi zicea: Laga-digadou, Tarasca! Tarasca!… Iar conductorul cu goarna la şold, cu şapca brodată pe-o ureche, zvârlindu-şi căţeluşul, totdeauna furios, la o lungime de braţ pe coviltirul imperialei, apoi se cocoţa acolo sus şi el, strigând: „Dă-i cărbuni, dă-i foc…!”. Atunci cei patru cai porneau în sunetul clopoţeilor, al lătrăturilor şi al fanfarelor, ferestrele se deschideau şi întregul Tarascon privea cu mândrie cum diligenţa o pornea pe şoseaua cea mare. Ce şosea frumoasă, domnule Tartarin: largă, curată, cu borne kilometrice, cu pătrate de piatră aşezate regulat, iar pe dreapta şi pe stânga cu câmpii de măslini şi vii. Mai apoi, hanuri la fiecare zece paşi, popasuri şi cai de poştă la fiecare cinci minute… Şi călătorii mei, ce oameni minunaţi erau: primari şi preoţi care se duceau la Nâmes, la prefect sau la episcop, simpatici negustori de tafta, care se întorceau bine băuţi de la Mazet liceeni în vacanţă, ţărani

cu bluze înflorate, proaspăt bărbieriţi de dimineaţă, iar sus pe imperială, voi, domnii vânători de şepci, mereu veseli, fiecare cântându-şi romanţa cu atâta drag seara, în amurg, când ne întorceam!

Ce se-ntâmplă acum, asta-i altă poveste… Dumnezeu ştie ce fel de oameni duc: o grămadă de necredincioşi, veniţi de nu ştiu unde şi care mă umplu de spurcăciuni, negri, beduini, cătane, aventurieri din toate ţările, colonişti în zdrenţe care mă spurcă cu pipele lor, toţi vorbind o limbă din care nici Dumnezeu tatăl n-ar înţelege nimic… Doar vedeţi cum mă tratează! Niciodată periată sau spălată. Abia de-mi ung osiile cu o unsoare murdară… În locul acelor cai zdraveni şi liniştiţi de altădată, nişte mârţoage arăbeşti care au pe dracul în ele, se bat, se muşcă, ţopăie ca nişte capre şi îmi sparg hulubele cu lovituri de copite. Vai!… Aoleu!… Aveţi grijă! Iată că şi încep. Şi-apoi drumurile. Pe aici, cică sunt mai de doamne-ajută, deoarece suntem chiar lângă Guvernământ; dar mai încolo, nimic, nici vorbă de vreun drum. Se merge la întâmplare, printre dealuri şi câmpii, printre palmieri pitici şi arbori de fistic. Nici măcar un popas ca lumea. Ne oprim după voia conductorului, când la o fermă, când la alta. Câteodată, haimanalele acelea mă obligă la un ocol de două leghe, pentru a bea la un prieten un pahar de absint sau de rom îndulcit cu cafea neagră. După aceea, mână, surugiu! Căci trebuie recuperat timpul pierdut. Soarele te coace, praful te ustură. Dă-i bice mereu! Au loc ciocniri şi răsturnări. Dă-i bice şi mai vârtos! Se trece peste râuri înot, capeţi guturai, eşti leoarcă, te scufunzi. Dă-i bice, dă-i bice, dă-i bice!… Pe urmă, seara, lucind de atâta apă, iată că la vârsta mea şi cu toate reumatismele trebuie să mă culc sub cerul liber, într-o curte de caravanserai, în bătaia tuturor vânturilor. Noaptea, şacali sau hiene vin să adulmece chesoa-nele, iar puşlamalele care se tem de rouă vin la căldurică în compartimentele mele… Iată ce viaţă duc, dragă domnule Tartarin, şi o voi duce aşa până în ziua când, arsă de soare, putrezită din cauza umezelii, voi cădea

– căci n-are cum să fie altfel – într-o margine de drum unde arabii îşi vor fierbe cuşcuşul cu rămăşiţe din bătrânul meu schelet…

— Blidah! Blidah! Strigă conductorul, deschizând portiera.

Iată că se iveşte un domn mărunţel.

Ca prin ceaţă, Tartarin din Tarascon zări prin geamurile scorojite de abur o frumoasă piaţă de subprefectură, bine aranjată, înconjurată de arcade şi plină cu portocali. În mijloc nişte soldaţi ca de plumb făceau instrucţie în pâcla trandafirie şi limpede a dimineţii. Cafenelele îşi ridicau obloanele. Într-un colţ, o baracă cu legume. Totul era plăcut, dar nu mirosea încă a lei. „Spre sud!… Mai spre sud!”, murmura bunul Tartarin, ghemuindu-se în colţul său.

În acel moment, portiera se deschise. O adiere de aer proaspăt intră înăuntru, aducând parcă pe aripile sale, odată cu parfumul de portocali înfloriţi, şi pe un domn mărunţel, în redingotă de culoarea alunei: bătrân, uscat, cu riduri, meticulos, o figură butucănoasă ca un pumn, cu o cravată de mătase neagră, lungă de cinci degete, o geantă de piele şi o umbrelă; ce mai, un adevărat notar de sat.

Zărind întreg arsenalul de luptă al tarasco-nezului, domnul mărunţel, care se aşezase în faţă, păru surprins peste măsură şi începu să-l privească pe Tartarin, fără a-l slăbi din ochi. Se deshamă, se înhamă, şi diligenţa porni… Domnul mărunţel îl privea scrutător pe Tartarin. În sfârşit, tarasconezului îi sări muştarul.

— Vă miră ceva? Zise el, privind la rândul său în fundul ochilor pe acel domn.

— Nu! Mă deranjează, răspunse celălalt foarte calm; şi avea dreptate, pentru că, având cu el cortul, revolverul, cele două puşti în teaca lor şi cuţitul de vânătoare şi fără a mai vorbi de faptul că era ditamai zdrahonul, Tartarin din Tarascon ocupa prea mult loc. Răspunsul domnului mărunţel îl enervă:

— Poate că vă imaginaţi că pot merge la vânătoare de lei cu umbrela d-voastră, zise semeţ marele bărbat. Domnul

mărunţel îşi privi umbrela şi surâse blajin; apoi, cu acelaşi calm:

— Aşadar, domnule, sunteţi…?

— Tartarin din Tarascon, vânător de lei! Spunând aceste cuvinte, viteazul tarasconez scutură ciucurele fesului ca pe o coamă în vânt. Se produse în diligenţă un moment de stupoare.

Călugărul îşi făcu cruce, cocotele ţipară înspăimântate, iar fotograful din Orleansville se apropie de vânătorul de lei, deja visând la onoarea de a-l fotografia.

Domnul mărunţel îşi ţinu firea:

— Aţi ucis mulţi lei, domnule Tartarin? Întrebă el liniştit. Tarasconezul îl luă pe sus.

— Dacă am ucis mulţi, domnule!… V-aş dori să aveţi păr pe cap. Şi toată diligenţa izbucni în râs, privind cele trei fire de păr blond ca ale lui Cadet-Roussel, zbârlite pe scăfârlia omuleţului.

La rândul său, fotograful din Orleansville intră în vorbă:

— E grozavă meseria dvs., domnule Tartarin! Se trece adesea prin clipe zguduitoare… Astfel, bietul domn Bombonnel…

— A, da! Vânătorul de pantere, făcu Tartarin cu dispreţ.

— Îl cunoaşteţi cumva? Întrebă omuleţul.

— Păi da! Auzi vorbă… Dacă îl cunosc… Am vânat împreună mai mult de douăzeci de ori. Omuleţul surâse.

1. Bombonel, ucigaşul de pantere, este un personaj des întâlnit în povestirile de vânătoare (n.r.).

— Deci, şi dvS. Vânaţi pantere, domnule Tartarin?

— Câteodată, numai pentru distracţie, zise tarasconezul turbat de mânie. Ridicându-şi capul cu un gest brusc care aprinse inima celor două cocote, adăugă:

— Nici nu se compară cu leii!

— La drept vorbind, se băgă în vorbă şi fotograful din Orleansville, pantera nu e decât o pisică mai mare…

— Chiar aşa! Adăugă Tartarin care nu era supărat deloc că se micşorează gloria lui Bombonnel, mai ales în faţa

doamnelor.

Aici diligenţa se opri, conductorul deschise portiera şi se adresă bătrânelului:

— Iată, aţi sosit, domnule, spuse el cu un aer respectuos. Omuleţul se ridică şi începu să coboare, dar înainte de a închide portiera spuse:

— Îmi permiteţi să vă dau un sfat, domnule Tartarin?

— Care, domnule?

— Zău aşa, văd că sunteţi un om de ispravă, îmi place să vă spun exact care este situaţia… Întoarceţi-vă de îndată la Tarascon, domnule Tartarin… Vă pierdeţi vremea aici… Mai sunt doar câteva pantere în provincie, dar, zău aşa, e un vânat foarte mic pentru dvs. Cât despre lei, nu mai sunt. Nu mai sunt în Algeria. Prietenul meu Chassaing tocmai l-a ucis pe ultimul.

Chiar atunci, domnul cel mărunţel salută, închise portiera şi plecă râzând ducându-şi geanta şi umbrela.

— Domnule conductor, întrebă Tartarin bosumflat, cine e omuleţul ăsta?

— Cum! Nu-l cunoaşteţi? Dar e domnul Bombonnel!

O mănăstire cu lei.

La Milianah, Tartarin din Tarascon coborî, lăsând diligenţa să-şi continue drumul spre sud. După două zile de hurducături şi după două nopţi petrecute cu ochii deschişi privind prin portieră să vadă dacă nu zăreşte pe câmpuri sau la marginea drumului umbra leului fioros, atâta insomnie merita cu prisosinţă câteva ceasuri bune de odihnă. Şi apoi, dacă e să spunem totul, după întâmplarea neplăcută cu Bombonnel, cinstitul tarasconez nu se simţea tocmai bine, în ciuda armelor sale, a mutrei sale cumplite, a fesului său roşu, gândindu-se la fotograful din Orleansville şi la cele două fetişcane ale regimentului al III-lea de husari. Porni, deci, pe nişte străzi largi din Milianah, cu copaci frumoşi şi fântâni; dar, tot căutând un hotel după gustul său, bietului om nu-i ieşeau din cap cuvintele lui Bombonnel. Şi dacă totuşi era adevărat? Să nu mai fie lei în

Algeria? Atunci la ce naiba mai foloseşte atâta umblătură şi oboseală?

Deodată, la capătul unei străzi, eroul dădu nas în nas cu cine?… Ghiciţi… Cu un leu impunător, care aştepta la uşa unei cafenele, aşezat ca un rege pe labele dinapoi, cu coama sa roşcată unduind în soare. „Ce naiba îmi tot spuneau că nu mai sunt deloc?”, strigă taras-conezul, făcând un salt înapoi. Auzind asemenea exclamaţie, leul înclină capul şi, luând un talger de lemn în gură, care se găsea înaintea sa pe trotuar, îl împinse supus spre Tartarin, care încremenise de mirare… Un arab care trecea îi aruncă un gologan pe talger; leul dădu din coadă… Atunci, Tartarin înţelese totul. Văzu ceea ce emoţia îl împiedicase să vadă de la început: era o mulţime îngrămădită în jurul bietului leu îmblânzit şi orb, însoţit de doi negri lungani, înarmaţi cu bâte, care îl purtai prin oraş, asemeni lustragiilor care-şi plimbă lădi-ţele de ici colo… Tarasconezului i se urcă tot sângele la cap: „Ticăloşilor, strigă el cu glas de tunet, să chinuiţi astfel aceste nobile animale”, şi, repezindu-se la leu, îi smulse talgerul murdar dintre fălcile sale regeşti. Cei doi negri, crezând că au de-a face cu un hoţ, se năpustiră la tarasconez cu măciucile în aer. Ce încăierare groaznică fu! Negrii loveau, femeile ţipau, iar copiii se prăpădeau de râs… Un bătrân cizmar evreu strigă din fundul prăvăliei sale: „Judica-torii di paci! La judicatorii di paci!” Chiar şi leul, în bezna lui, scoase un răget, iar bietul Tartarin, după o luptă crâncenă, căzu la pământ, în mijlocul banilor şi al gunoaielor strânse.

În acel moment, un bărbat străpunse mulţimea, dădu la o parte pe negri cu o vorbă, pe femei şi copii cu un gest, îl ridică pe Tartarin, îl perie, îl scutură şi îl aşează cu răsuflarea tăiată pe o bornă de piatră.

— Cum, priinţe, dvS. Sunteţi?… Zise bunul Tartarin, frecându-şi coastele.

— Ei, da, viteazul meu prieten, eu sunt. Imediat ce am primit scrisoarea dvs., am încredinţat-o pe Baia fratelui său,

am închiriat o trăsură de poştă, am făcut cincizeci de leghe în goana mare şi… Iată-mă-s, tocmai la ţanc pentru a vă smulge din ghearele acestor bădărani… Oare ce aţi făcut, Doamne Dumnezeule, pentru a intra în tărăşenia asta?

— Ce să-i faci, priinţe?… Să vezi pe acest leu nenorocit cu talgerul de lemn între dinţi, umilit, înfrânt, batjocorit, ajuns de râsul acestei păducherniţe de musulmani…

— Dar vă înşelaţi, nobilul meu amic. Acest leu, dimpotrivă, este pentru ei un obiect de respect şi veneraţie. E un animal sfânt, care face parte dintr-o mănăstire de lei, fondată, iaca sunt trei sute de ani, de Mohammed-ben-Aouda, un soi de Trappe 3 formidabilă şi înfricoşătoare, plină de răgete şi miros de fiare, unde chiar călugării care cresc şi îmblânzesc lei cu sutele îi trimit de acolo în întreaga Africă de Nord, însoţiţi de fraţii care cerşesc. Darurile pe care ei le primesc servesc la întreţinerea mănăstirii şi a moscheii; iar dacă cei doi negri s-au arătat adineaori foarte zeloşi e pentru că erau siguri că pentru un bănuţ, unul singur din pomană, furat sau pierdut din vina lor, leul pe care îl conduceau îi va devora de îndată.

Ascultând această poveste de necrezut, dar totuşi adevărată, Tartarin din Tarascon se desfăta, răsuflând pe nas zgomotos.

— Ceea ce nu se potriveşte în toată trebu-şoara asta, spuse el drept concluzie, e că, în ciuda celor afirmate de domnul Bombonnel, mai sunt lei în Algeria…!

— Şi încă mulţi! Zise prinţul cu aprindere. Chiar de mâine vom cutreiera câmpia Cheliff, şi atunci să te ţii!

— Cum asta, priinţe? Aveţi de gând să vânaţi şi dvs.?

— Ba bine că nu! Credeţi că vă voi lăsa să plecaţi singur în mijlocul Africii, între aceste triburi barbare, a căror limbă şi obiceiuri nu le cunoaşteţi… În nici un caz! Ilustre Tartarin, nu vă părăsesc orice-ar fi… Oriunde veţi fi, vreau să fiu şi eu…

— Vai, priinţe, priinţe…

Şi Tartarin, bucuros nevoie mare, îl strânse la piept pe bravul Grégory, gândindu-se cu mândrie că, spre deosebire de Jules Gérard, Bombonnel şi alţi faimoşi ucigători de lei, el va pleca la vânătoare însoţit de un prinţ străin.

Caravana la drum.

A doua zi, când mijeau zorii, cutezătorul Tartarin şi nu mai puţin viteazul prinţ Gregory, urmaţi de o jumătate de duzină de hamali negri, ieşeau din Milianah şi coborau spre câmpia Cheliff, urmând un povârniş greu, umbrit peste tot de iasomie, tuia, roşcove, măslini sălbatici, printre gardurile unor grădini şi printre mii de izvoare jucăuşe care se rostogoleau din stâncă în stâncă, susurând… Un peisaj ca în Liban.

Încărcat cu arme ca şi Tartarin, prinţul se mai împopoţonase şi cu un straşnic şi original chipiu cu galoane din fir de aur, având o garnitură de frunze de stejar brodate cu fir de argint, care dădeau alteţei sale înfăţişarea bizară a unui general mexican sau a unui şef de gară de pe malurile Dunării.

Drăcia asta de chipiu îl intriga în mare măsură pe tarasconez şi, deoarece îndrăznise respectuos să ceară unele lămuriri, primi răspunsul:

— E obligatoriu să ai aşa ceva pe cap ca să călătoreşti în Africa, răspunse prinţul înţepat; şi, dând lustru chipiului cu dosul mânecii, îl informă pe naivul său tovarăş despre rolul important al chipiului în relaţiile noastre cu arabii, despre privilegiul pe care acest semn militar îl prezintă, pentru a inspira frică, încât administraţia civilă a fost obligată să pună pe capul tuturor funcţionarilor chipiuri, de la cantonier până la casierul de la administraţia financiară. Pe scurt, pentru a guverna Algeria – mai spunea prinţul – nu e nevoie de un cap deştept, ba chiar de nici un cap. Ajunge un chipiu, unul frumos galonat ca pălărioara fără boruri a lui Gessler4 într-un par.

În timp ce vorbeau astfel şi puneau ţara la cale, caravana îşi vedea de drum. Hamalii desculţi săreau din stâncă în

stâncă, ţipând ca maimuţele. Lăzile cu arme trăncăneau. Puştile sclipeau la soare. Localnicii care treceau se înclinau până la pământ în faţa chipiului-mi-nune. Sus, pe meterezele din Milianah, şeful de birou arab se plimba în voia cea bună cu soţia, ascultând aceste zgomote neobişnuite şi privind cum lucesc armele printre ramuri; crezând că e vorba de un atac armat, coborî podul suspendat, dădu alarma şi institui starea de asediu în oraş. Straşnic început pentru caravană!

Din nefericire, înainte de sfârşitul zilei, lucrurile se încurcară rău de tot. Dintre negrii care cărau bagajele, unul muri de dureri de stomac, fiindcă mâncase un plasture din farmacie. Altul căzu lat pe marginea drumului, deoarece băuse alcool camforat. Al treilea, cel care ducea şi albumul călătoriei, ispitit de cataramele aurite şi încredinţat fiind că duce comorile de la Mecca, fugi mâncând pământul şi se afundă în Zaccar5… Era necesar să se sfătuiască.

Caravana se opri şi ţinu sfat la umbra zdrelită a unui smochin bătrân:

— Eu aş fi de părere, zise prinţul, încercând fără prea mare succes să rupă dintr-o bucată de carne preparată într-o tigaie nouă, cu fund triplu, chiar sunt de părere că începând cu această seară trebuie să renunţăm la hamalii negri… Ştiu bine că aproape de aici e un târg arab. E mai bine să ne oprim acolo şi să târguim câţiva măgăruşi…

— Nu!… În nici un caz măgăruşi, întrerupse zgomotos Tartarin care, amintindu-şi de Noiraud, devenise roşu ca racul. Şi adăugă cu viclenie:

— Cum aţi putea crede că nişte animale atât de mici ar putea duce calabalâcul nostru?

Prinţul surâse.

— Vă înşelaţi, ilustrul meu prieten. Aşa mic şi slab cum vi se pare, măgăruşul algerian ţine la tăvăleală… Întrebaţi-i mai bine pe arabi. Iată cum îşi explică ei organizarea noastră colonială… Sus, zic ei, se află domnu! Guvernator, având o măciucă barosană cu care ciocăneşte majorul;

acesta, ca să se răzbune, ciocăneşte pe soldat; el chelfăneşte pe colonist, acesta pe arab, arabul bubuie pe negru, acesta ciocăneşte pe evreu şi acesta pe măgăruş; bietul de el, neavând pe cine să ciocănească, pleacă spinarea şi duce totul. Înţelegeţi lesne că numai ei pot duce lăzile d-voastră.

— Oricum, replică Tartarin, cred că pentru imaginea călătoriei noastre, măgarii nu sunt la locul lor… Aş dori ceva tipic oriental… Aşa bunăoară, dacă am putea avea o cămilă…

— Câte doriţi, zise Alteţa sa, şi porniră în grabă spre târgul arab.

Târgul se ţinea doar la câţiva kilometri, pe malul râului Cheliff. Erau cam cinci sau şase mii de arabi zdrenţăroşi, agitându-se prin soare şi târguind zgomotoşi printre ulcioare de măsline, borcane cu miere, saci cu mirodenii şi vrafuri de ţigări; la focuri mari, se frigeau berbeci întregi, rumeniţi cu unt – adevărate măcelării sub cerul liber; nişte negri goi, cu picioarele în sânge, cu braţele înroşite, tăiau carnea în bucăţi; alţii hăcuiau iezi pe o prăjină.

Mai la margine, într-un cort cârpit cu mii de petece colorate, se afla un grefier maur, cu o carte mare şi cu ochelari; într-un grup, se auzeau strigăte furioase; e un joc de ruletă aşezat pe o măsuţă, înconjurată de kabyli care se înghesuie unii într-alţii. Dincolo, tropăituri, veselie, hohote de râs: un negustor evreu cu catârca sa cu tot e mai-mai să se înece în Cheliff… Mai sunt şi scorpioni, câini, corbi… Şi muşte. Ce mai de muşte!

Dar, deocamdată, cămilele lipsesc. Şi totuşi, la sfârşit, descoperă ceva, de care moabiţii voiau să scape. Era adevărata cămilă de deşert, am zice tradiţională, pleşuvă, morocănoasă, cu un cap lung ca de beduin şi cu o cocoaşă care, devenită moale după atâta post, spânzura jalnic într-o parte.

Tartarin o găsi atât de frumoasă, încât ar fi vrut să cocoaţe întreaga caravană pe spatele ei… Mereu aceeaşi nebunie

orientală…!

Animalul se aplecă şi îi încinseră mijlocul cu o grămadă de cufere.

Prinţul se aşează lângă gâtul animalului. Tartarin, pentru a fi mai impunător, se urcă chiar pe vârful cocoaşei, între două lăzi; acolo, mândru şi ţanţoş, salutând cu un gest larg tot iarmarocul care venea în fuga mare spre el, dădu semnalul de plecare… Mii de trăsnete! Dacă cei din Tarascon ar fi putut să-l vadă…!

Cămila se ridică, îşi îndreptă picioarele lungi şi noduroase şi-şi luă zborul…

Pe toţi dracii! După câţiva paşi, Tartarin deveni palid, iar eroicul lui fes îşi reluă una câte una vechile poziţii de pe Zouave. Afurisita de cămilă se legăna ca o fregată.

— Priinţe, priinţe, murmura Tartarin alb ca varul, ţinându-se de câlţii albi ai coamei, priinţe, să coborâm. Simt… Simt că batjocoresc Franţa…

Al naibii ghinion! Cămila îşi luase avânt, nici vorbă s-o poţi opri. Patru mii de arabi fugeau în urmă, desculţi, gesticulând, râzând ca nişte nebuni şi arătând soarelui strălucitor o sută de mii de dinţi albi…

Marele bărbat din Tarascon se lăsă păgubaş. Căzu întristat pe cocoaşă. Fesul luă toate poziţiile de care avu chef… Iar Franţa se făcu de râs…

Pânda de seară într-o pădure de oleandru.

Oricât de pitoresc ar fi fost acest animal încălecat, vânătorii de lei trebuiră să renunţe la el, de grija fesului. Prin urmare, călătoria continuă pe jos, ca mai înainte; caravana înainta încet spre sud, pe etape, având pe tarasconez în frunte iar pe muntenegrean la urmă, la mijloc aflându-se cămila cu lăzile de arme.

Expediţia dură aproape o lună.

În acest timp, în căutarea leilor de negăsit, nemaipomenitul Tartarin se rătăci printre triburi nomade în marea câmpie a Cheliffului, hoinărind prin această Algerie necunoscută şi năzu-roasă, în care parfumul vechiului

Orient se încărca de un îmbătător iz de absint şi cazarmă, încât Abraham şi Zouzou6 se amestecau în ceva caraghios şi tâmp, ca o pagină din Vechiul Testament povestită de sergentul La Ramée sau de caporalul Pitou7… Ce spectacol ales pentru ochii care ar fi ştiut să vadă… Un popor sălbatic şi vai de el, pe care, civilizându-l, l-am dăruit cu viciile noastre… E autoritatea aspră şi necontrolată a marilor ipocriţi care îşi suflă nasul cu gravitate în marele cordon al Legiunii de onoare, care pentru un da sau nu poruncesc ca oamenii să fie bătuţi la tălpi. E justiţia fără conştiinţă a cadiilor cu ochelari mari, făţarnici în faţa Coranului şi a legii, care visează avansări în grad şi distincţii şi îşi vând hotărârile precum Esaii dreptul primului născut, pentru o strachină cu lapte sau cuşcuş cu zahăr; sunt caizii desfrânaţi şi cheflii, foşti lingăi ai unui oarecare general Yusuf, care se bălăcesc în şampanie şi se spală cu spălătorese maho-neze şi fac nişte chiolhanuri de pomină, cu berbec la frigare, în timp ce în faţa corturilor lor tribul crapă de foame şi se luptă pe viaţă şi pe moarte pentru resturile de la ospăţ, aruncate ogarilor.

Apoi, peste tot, câmpii în paragină, iarbă uscată, tufişuri moarte, mărăcinişuri de cactus şi fistic, grânarul Franţei, ce mai!… Hambar fără grâne, vai, dar plin de şacali şi ploşniţe. Sate părăsite, triburi bezmetice care se duc la dracu-n praznic, fugind de foame şi semănând cadavre de-a lungul drumului. Din loc în loc, un sat francez, cu case ruinate, câmpuri fără culturi, cu lăcuste turbate care mănâncă până şi perdelele de la ferestre, dar cu mulţi colonişti care stau în cafenele, puşi pe băut absint şi discutând aprins despre reforme şi constituţie.

Iată ce ar fi putut vedea Tartarin dacă ş-ar fi dat silinţa… Dar, stăpânit în întregime de patima sa pentru lei, bărbatul din Tarascon mergea tot înainte, fără să-şi arunce o privire în dreapta sau în stânga, privind ţintă numai la monştrii grozavi care încă nu apăreau în faţa sa.

Deoarece cortul se încăpăţâna să nu se deschidă, iar tabletele de carne conservată nu voiau să se dizolve, caravana era obligată să se oprească dimineaţa şi seara între triburi. Peste tot, datorită chipiului prinţului Gregory, vânătorii noştri erau primiţi cu braţele deschise. Locuiau pe la un agă, în nişte palate ciudate, un fel de ferme albe fără ferestre, unde se găsesc o grămadă de narghilele, sofale de acaju, covoare de Smirna, lămpi cu şurub, cufere din cedru bucşite cu ţechini de aur turceşti şi pendule cu glob de sticlă, stil Louis-Philippe... Peste tot se dădeau serbări fastuoase în cinstea lui Tartarin, aşa-numitele diffas şi fantasias, acele spectacole cu călăreţi arabi. În cinstea sa, lua foc iarba de puşcă şi străluceau la soare burnuzurile. Şi apoi, după ce ardea iarba de puşcă, bunul agă prezenta nota de plată... Asta e ceea ce numim ospitalitatea arabă... Şi nici vorbă de lei. Nici măcar atâţia câţi erau pe Podul Nou. Oricum, tarasconezul nu-şi pierdea cumpătul. Înaintând spre sud, zile în şir prin hăţişuri, cercetând palmierii pitici cu vârful carabinei şi făcând... Frrst! Frrst! Prin fiecare tufiş. În continuare, seara, înainte de culcare, mai făceau o pândă scurtă de două sau trei ore. Treabă zadarnică! Leul nu se arăta.

Şi totuşi, într-o seară, spre ora şase, tocmai când caravana trecea printr-o pădure de fistic în care prepeliţele bondoace şi moleşite de căldură ţopăiau ici şi colo prin iarbă, Tartarin crezu că aude – dar departe, nedesluşit şi fărâmiţat de briză – acel răget minunat pe care-l auzise de atâtea ori la Tarascon, în spatele barăcii Mitaine. La început, eroul crezu că visează... Dar, după o clipă, îndepărtate încă, dar ceva mai desluşite acum, răgetele începură; de data asta, în vreme ce din cele patru zări se auzeau urlând câinii satelor arabe, zguduite de groază şi făcând să zăngăne conservele, lăzile cu arme şi cocoaşa cămilei care se înfioră. Nici o îndoială. Era leul. Repede, repede, la pândă. Nu era de pierdut nici un minut.

Chiar aproape de acel loc se afla o moschee mică care adăpostea mormântul unui sfânt, având cupola albă, dar şi papucii cei mari şi galbeni, aşezaţi într-o firidă deasupra uşii; se aflau de asemenea o mulţime de obiecte cu inscripţii ciudate, turbane, fire aurite de beteală şi fir roşu, care era agăţat de-a lungul zidurilor… Tartarin lăsă acolo cămila şi pe prinţ, şi căută un loc bun pentru pândă. Prinţul voia să-l urmeze, dar tarasconezul îl refuză categoric, întrucât ţinea să dea ochii cu leul singur-singurel. Totuşi, recomandă Alteţei sale să nu se îndepărteze prea mult şi, ca o măsură de prevedere, îi lăsă portofelul, burduşit cu hârtii importante şi bancnote, fiindcă se temea să nu fie sfârtecat de gheara leului. Abia atunci, eroul îşi căută postul de pândă. La o sută de paşi în faţa moscheii, un crâng cu oleandri tineri fremăta în pânza înserării, la marginea unui pârâu aproape uscat. Tartarin se aşeză tocmai acolo, potrivit obiceiului, cu genunchiul în pământ, cu carabina în mână şi cu uriaşul său cuţit de vânătoare înfipt drept în faţa lui în nisipul malului.

Se înnoptase. Trandafiriul înserării trecu în violet, iar mai târziu într-un albăstriu închis. Mai jos, între pietrele râului, strălucea un ochi de apă, limpede ca o oglindă de mână. Era adăpătoarea fiarelor. Pe panta celuilalt mal se vedea ca prin ceaţă cărarea albă pe care labele uriaşe o făcuseră printre arborii de fistic. Această râpă îţi dădea fiori. Adăugaţi la asta murmurul nedesluşit al nopţilor africane, freamătul stins al ramurilor, paşii uşori ai fiarelor la pândă, urletele şacalilor, iar mai sus, pe cer, la o sută -două de metri, cârdurile de cocori care treceau cu ţipete de copii sugrumaţi; recunoaşteţi că erau motive ca eroului să-i dârdâie inima.

Tartarin era distrus. Ba mai mult. Dinţii îi clănţăneau, bietul om! Iar pe prăselele cuţitului său înfipt în pământ, ţeava puştii sale ghintuite suna ca nişte castaniete. Ce vreţi?… Sunt şi seri când n-ai chef de nimic, şi apoi, ce merit ar mai avea eroii dacă nu le-ar fi frică niciodată?

Ei, bine, lui Tartarin îi era frică, şi chiar tot timpul. Cu toate acestea, se ţinu pe poziţie. Un ceas-două, dar şi eroismul are limitele sale…

Lângă el, în albia secată a râului, tarasconezul auzi brusc un zgomot de paşi şi pietre rostogo-lindu-se. De data asta i se făcu părul măciucă. Trase două focuri la întâmplare în beznă şi o luă la sănătoasa spre moschee, lăsând cuţitul înfipt în nisip în faţa lui ca o cruce în amintirea celei mai mari frici care a stăpânit vreodată sufletul unui îmblânzitor de dragoni.

— Acuma, priinţe, iaca leul! Tăcere.

— Priinţe, priinţe, sunteţi acolo?

Prinţul nu era acolo. Pe zidul alb al moscheii mici se zărea sub clar de lună umbra ciudată a cămilei. Prinţul Gregory tocmai spălase putina, luând cu sine portofelul şi bancnotele… De o lună Alteţa sa aştepta acest prilej…

În sfârşit!

A doua zi după această aventuroasă şi tragică seară, când eroul se deşteptă în revărsat de zori şi fu sigur că prinţul şi portofelul cu bani dispăruseră, dar de-adevăratelea şi fără cale de întoarcere, când se văzu singur în cripta mică şi albă, trădat, prădat, uitat în mijlocul Algeriei sălbatice, numai cu o cămilă cu o singură cocoaşă şi cu ceva mărunţiş în buzunar, atunci, pentru prima oară, pe tarasconez îl cuprinse îndoiala. Se îndoi de Muntenegru, de prietenie, de gloria sa şi chiar de lei; atunci, precum Hristos la Ghethsemani, marele bărbat izbucni într-un plâns amar.

Dar, pe când stătea îngândurat, pe pragul micii moschei, cu capul între mâini şi cu carabina între picioare, iar cămila îl privea blajină, tufişul din faţa sa se răsfiră, iar Tartarin, înmărmurit, văzu la zece paşi în faţa lui un leu uriaş care înainta cu capul sus, scoţând răgete fioroase, de tremurau zidurile moscheii, zorzoanele, ba şi papucii sfântului în firida lor. Numai taras-conezul nu tremura.

— În sfârşit! Răcni el, ţinând patul armei la umăr… Poc!… Pac!… Pfff!… Pfff!… Gata… Leul avea două gloanţe în cap.

Timp de o clipă, pe fondul de jăratic al cerului african se văzu un foc de artificii înspăimântător, creieri împrăştiaţi, sânge fumegând şi o blană roşcată sfârtecată în bucăţi. Apoi totul se linişti, iar Tartarin zări doi negri uriaşi repezindu-se la el, cu măciucile în aer. Erau cei doi negri din Milianah! Vai, doamne! Era tocmai leul îmblânzit, acel leu orb de la mănăstirea lui Mahommed, pe care îl doborâseră gloanţele tarasconeze.

Acum e acum, pe legea lui Mahommed! Totuşi Tartarin ieşi basma curată. Turbaţi de mânie, cei doi aprigi negri cerşetori l-ar fi făcut harcea-parcea, dacă Dumnezeul creştinilor n-ar fi trimis în ajutorul lui un înger păzitor: paznicul comunei Orleansville care sosea pe o potecă mică, cu sabia subsuoară. La vederea chipiului municipal, negrii se potoliră. Liniştit şi impozant, omul cu ecuson încheie proces-verbal, încărcă ceea ce rămase din leu pe cămilă, dădu ordin reclamanţilor şi delincventului să-l urmeze şi se îndreptă spre Orleansville, unde totul fu dat în grija grefierului.

A urmat o lungă şi încurcată procedură! După ce străbătuse Algeria triburilor, Tartarin din Tarascon cunoscu o altă Algerie, la fel de imensă şi caraghioasă, Algeria oraşelor, cu dispute judecătoreşti şi avocaţi. Cunoscu astfel magistratura deocheată care bârfea în fundul cafenelelor, boema oamenilor de legi, dosarele care miroseau a absint şi cravatele albe pătate cu cocktail de cafea; cunoscu aprozii, apărătorii, samsarii, toată grămada de hârtii timbrate, înfometată şi slabă, care ruinează pe colonişti până la vârful bocancilor, de-i lasă jupuiţi, foaie cu foaie, ca pe un ştiulete de porumb.

Mai întâi trebuia de ştiut dacă leul a fost ucis pe teritoriul civil sau militar. În primul caz, afacerea privea tribunalul de comerţ; în al doilea, Tartarin trebuia deferit Consiliului de război; la auzirea acestui cuvânt, sensibilul Tartarin se şi vedea pus la zid sau îngropat până în gât în fundul unui siloz… Îngrozitor e că delimitarea celor două teritorii e aşa

de vagă în Algeria. În sfârşit, după o lună de alergături, intrigi şi de stat la soare prin birourile arabe, se stabili că, pe de o parte, leul a fost ucis pe teritoriul militar, iar pe de altă parte că, atunci când a tras, Tartarin se găsea pe teritoriul civil. Afacerea se judecă pe cale civilă, iar eroul nostru se alesese cu 2500 de franci de plătit ca despăgubire, la care se adăugau cheltuieli de judecată.

Cum naiba să plăteşti toate acestea? Cei câţiva piaştri care scăpaseră din mâna prinţului fuseseră deja cheltuiţi de mult pe hârtii legale şi absint judiciar.

Bietul omorâtor de lei fu nevoit să vândă lada cu arme cu bucata, carabină cu carabină. Vându pumnalele, cuţitele malaieze şi măciucile. Un băiat cumpără conservele. Un farmacist luă ceea ce mai rămase din plasturi. Chiar şi cizmele urmară la rând, după cortul cel perfecţionat, la un negustor de vechituri care le da drept chinezării. După ce plăti totul, nu-i mai rămânea lui Tartarin decât pielea de leu şi cămila. Ambală pielea cu grijă şi o trimise la Tarascon, pe adresa bravului comandant Bravida. Vom vedea mai încolo ce s-a întâmplat cu această faimoasă piele jupuită. Cât despre cămilă, se gândea să o folosească, pentru a se întoarce la Alger, dar nu călare pe ea, ci ca s-o vândă pentru a-şi plăti diligenţa. Din nefericire, animalul nu avea căutare şi nimeni nu da pe el măcar o para chioară.

Totuşi Tartarin voia să se întoarcă la Alger cu orice preţ. Se gândea să revadă corsetul albastru al Baďei, căsuţa şi fântânile sale, şi să se odihnească pe trifoiul alb al mănăstirii, în aşteptarea banilor din Franţa. Drept care, eroul nostru nu stătu pe gânduri: amărât, dar plin de hotărâre, porni la drum pe jos, fără bani, din popas în popas.

Oricum, cămila nu-l părăsi. Acest animal ciudat avea o dragoste de neînţeles pentru stăpânul ei şi, văzându-l cum iese din Orléans-ville, se luă pe urmele sale, îşi potrivi pasul după al lui şi nu-l mai părăsi nicicum.

În prima clipă, Tartarin fu înduioşat, şi atâta devotament îi mergea drept la inimă, mai ales că dobitocul nu era pretenţios şi se hrănea cu te miri ce. Totuşi, după câteva zile, tarasco-nezul se sătură să aibă pe urmele paşilor săi aşa tovarăş melancolic, care îi amintea toate păţaniile sale; pe urmă, amărăciunea crescând, nu putea suferi aerul lui trist, cocoaşa şi mersul de gâscă împiedicată. Într-un cuvânt, n-o mai putea suferi şi nu ştia cum să se descotorosească de ea; dar dobitocul nu se lăsa… Tartarin încercă s-o facă uitată, dar cămila îl găsi; încercă să fugă, dar ea fu mai iute de picior… Îi strigă: „Piei de-aici!”, aruncând cu pietre. Cămila se oprea şi îl privea cu tristeţe; apoi, cât ai clipi, se pornea din nou la drum şi totdeauna îl ajungea din urmă. Tartarin trebui să se resemneze.

Dar, când după opt zile bune de mers, taras-conezul, prăfuit şi istovit, văzu de departe ivin-du-se verdeaţa primelor terase albe din Alger, când se găsi la porţile oraşului, în vânzoleala străzii Mustafa, în mijlocul zuavilor, biscri-silor8, mahonezelor, toţi agitându-se în jurul său şi privindu-l cum defila cu cămila pe urmă, îşi pierdu cu totul răbdarea: „Nu! Nu!

— Zise el – asta nu se poate… Nu pot să intru în Alger cu o asemenea lighioană!” şi, folosindu-se de o îngrămădeală de trăsuri, făcu un ocol peste câmpuri şi se aruncă într-un şanţ…

După un timp, văzu deasupra capului, pe drumeagul cel mare, cămila care alerga în goana mare, lungind gâtul cam speriată. Atunci, uşurat de o mare greutate, eroul ieşi din ascunzişul său şi se întoarse în oraş pe o cărare ocolită care ducea la mica sa gospodărie.

Catastrofe peste catastrofe.

Sosind în dreptul casei sale maure, Tartarin se opri foarte mirat. Se însera, iar strada era pustie. Prin uşa joasă cu boltă pe care negresa uitase s-o închidă, se auzeau râsete, zgomot de pahare, pocnituri de la sticlele de şampanie şi,

dominând această larmă grozavă, o voce de femeie care cânta veselă, cu claritate…:

Marco, frumoasă, iubeşti

Iubeşti dansul în saloane cu flori.

„Mii de draci!”, făcu tarasconezul galben ca ceara şi dădu buzna în curte.

Sărmanul Tartarin! Ce spectacol îl aştepta… Sub arcadele micii mănăstiri, în mijlocul flacoanelor, prăjiturilor, pernelor răvăşite, al pipelor, tamburinelor şi chitarelor, Baia stătea în picioare, fără veston albastru şi corset, neavând pe ea decât o cămăşuţă de voal argintat şi nişte şalvari trandafirii; ea cânta Marco la Belle, cu o şapcă de ofiţer de marină pe ureche… La picioarele ei, pe o rogojină, îndopat cu amor şi zaharicale, Barbassou, infamul căpitan Barbassou, crăpa de râs ascultând-o.

Apariţia lui Tartarin, jigărit, slab, prăfuit, cu ochii scăpărând, cu fesul zbârlit, întrerupse brusc această orgie turco-marsilieză. Baia slobozi un strigăt de gâscă speriată şi fugi în casă. Barbassou nu se clinti, râzând şi mai straşnic:

— Ehei! Domnule Tartarin, ce spuneţi de asta? Acum vedeţi că ştia franţuzeşte? Tartarin din Tarascon înaintă furios.

— Căpitane!

— Digo-li qui vengue, moun bon! 9, strigă maura, aplecându-se peste galeria de la primul etaj, cu un gest obscen. Bietul om încremeni, căzu lat pe o tobă. Aşadar, maura lui ştia până şi graiul din Marsilia.

— Când vă spuneam să nu vă încredeţi în algerience, zise grijuliu căpitanul Barbassou… Aşa e şi cu prinţul muntenegrean. Tartarin ridică capul.

— Ştiţi unde este priinţul?

— Ei, nu e prea departe. Locuieşte pentru cinci ani la drăguţa puşcărie din Mustafa. Şmecherul s-a lăsat prins cu mâţa în sac… De altfel, nu e pentru prima oară când stă la răcoare. Alteţa sa a mai făcut trei ani de puşcărie pe undeva… A, da! Cred că acest loc e Tarascon.

— La Tarascon! Strigă Tartarin luminat brusc… Din cauza asta, el nu cunoştea decât o parte a oraşului…

— Da, vezi bine! E Tarasconul văzut de la puşcărie. Of, bietul meu domn Tartarin, trebuie să deschizi bine ochii în ţinutul ăsta afurisit, pentru că altfel ţi se întâmplă tot felul de tărăşenii. Aşa, de pildă, povestea cu muezinul dumitale…

— Ce poveste? Care muezin?

— Ei, drăcie!… Muezinul din faţă care bate şaua pentru Baia. Ziarul Akbar a relatat povestea acum câteva zile şi întregul Alger încă mai râde… E şmecher muezinul ăsta care, din vârful turnului, cântându-şi rugăciunile, făcea o curte nebună acestei puicuţe, chiar sub nasul dumitale, dându-i întâlniri în numele lui Allah.

— Dar atunci, în ţara asta, sunt toţi nişte netrebnici, urlă bietul tarasconez. Barbassou făcu un gest de filosof:

— Dragul meu, ştiţi bine, ţările noi… Oricum, dacă mă credeţi, e mai bine să vă întoarceţi grabnic la Tarascon.

— Să mă întorc… E uşor de spus… Dar banii? Nici nu ştiţi cum m-au jumulit acolo în deşert!

— Să nu-ţi pese de asta, răspunse căpitanul râzând. Zouave pleacă mâine şi, dacă doriţi, vă duc în ţară… Vă convine, colega?… Atunci e foarte bine. N-aveţi decât un singur lucru de făcut. Mai sunt câteva sticloanţe de şampanie, mai e jumătate de pateu cald crocant… Aşe-zaţi-vă acolo, şi fără multe mofturi!… După o clipă de ezitare, datorată demnităţii sale, taras-conezul luă o hotărâre curajoasă. Se aşeză şi ciocniră; Baia se strecură printre clinchetele paharelor, cântă sfârşitul melodiei Marco la Belle, şi petrecerea ţinu o bună bucată de noapte.

Către ora trei dimineaţa, cu capul uşor, dar cu picioarele grele, bunul Tartarin se ducea să-l însoţească pe prietenul său, căpitanul, când, trecând prin faţa moscheii, amintirea muezinului şi a farselor sale îl făcu să râdă; imediat i se fixă în cap un gând straşnic de răzbunare. Poarta era deschisă. Intră, urmă lungi coridoare acoperite cu rogojini, urcă din nou şi ajunse într-un fel de paraclis turcesc unde un felinar

de fier se legăna în tavan, brodând pereţii albi cu umbre ciudate.

Muezinul era acolo, aşezat pe un divan, purtând turban şi haină de blană albă, fumând o pipă de Mostaganem. Stătea în faţa unui pahar de absint şi aşteptând ceasul chemării credincioşilor la rugăciune… La vederea lui Tartarin, lăsă pipa, înspăimântat.

— Nici vorbă, popo, zise tarasconezul, care avea planul său. Repede, turbanul şi haina de blană!… Popa turcesc, tremurând de frică, dădu turbanul, tot ce i se ceru. Tartarin se împopoţonă cu ele şi trecu solemn pe terasa minaretului.

Marea sclipea în depărtare. Acoperişurile albe scânteiau sub clar de lună. Se auzeau prin briza mării câteva chitare întârziate… Muezinul din… Tarascon se reculese un moment apoi, cu braţele ridicate, începu să psalmodieze cu o voce piţigăiată:

— La Allah il Allah… Mahommed este un coţcar bătrân… Orientul, Coranul, beizadelele, leii şi maurele, toate acestea nu fac doi bani!… Nu mai sunt turci!… Nu sunt decât escroci… Trăiască Tarasconul…!

Şi, în timp ce într-un limbaj ciudat, amestec de arabă şi provensală, ilustrul Tartarin se adresa celor patru zări, peste mări, oraşe, câmpii şi munţi, răspândind veselul său blestem taras-conez, îi răspundea vocea groasă şi limpede a celorlalţi muezini, trecând de la un minaret la altul, iar ultimii credincioşi din oraşul de sus se băteau cu pioşenie în piept, proslăvindu-l pe Allah.

Tarascon! Tarascon!

Amiază. Pe Zouave se pregăteşte plecarea. Colo sus, ofiţerii, din balconul cafenelei Valentin, privesc cu lunetele şi vin, după grad, cu colonelul în frunte, să privească acest minunat mic vapor care porneşte spre Franţa. Aceasta-i marea distracţie a statului major. Mai jos, rada scânteiază. Chiulasa vechilor tunuri turceşti îngropate de-a lungul cheiului sclipeşte în soare. Călătorii se grăbesc. Biscrisi şi mahonezi grămădesc bagajele în bărci.

În ceea ce-l priveşte, Tartarin din Tarascon n-are bagaj. Iată-l cum coboară pe strada Marinei, prin mica piaţă ticsită de banane şi pepeni verzi, însoţit de prietenul său Barbassou. Nefericitul tarasconez a lăsat pe ţărmul african lada cu arme şi iluziile sale, iar acum se pregăteşte pentru întoarcerea la Tarascon cu mâinile în buzunare… Îndată ce sare în şalupa căpitanului, iată că un animal asudat aleargă din capătul de sus al pieţei şi se năpusteşte spre el în galop. E credincioasa lui cămilă, care, de douăzeci şi patru de ore, îşi căuta stăpânul prin Alger.

Văzând-o, Tartarin se schimbă la faţă şi se face că n-o cunoaşte, dar cămila se încăpăţânează. Se vânzoleşte de-a lungul cheiului, îşi caută stăpânul şi îl priveşte duios: „Ia-mă cu tine, pare a zice chipul ei trist, ia-mă în barcă, cât mai departe de această Arabie de mucava vopsită, de acest Orient caraghios, plin de locomotive şi diligenţe unde – dromader păcătos – nu ştiu ce se va alege din mine. Tu eşti ultimul turc, eu sunt ultima cămilă… O, Tartarin al meu, să nu ne mai despărţim…”.

— Cămila asta e cumva a d-voastră? Întrebă căpitanul.

— Nicicum! Răspunse Tartarin, pe care îl treceau fiorii numai la gândul de a intra în Tarascon cu asemenea escortă caraghioasă; renegând cu neruşinare pe tovarăşa nenorocirilor sale, el izbeşte cu piciorul malul algerian şi împinge barca în curentul apei. Cămila adulmecă apa lungindu-şi gâtul, pârâie din încheieturi şi, avântându-se orbeşte în urma bărcii, pluteşte alături de Zouave, care navighează ca o tigvă; cu spinarea bombată şi cu gâtul uriaş ca un pinten de corabie înălţat deasupra apei, cămila soseşte lângă pachebot.

— La urma urmei, mi-e milă de dromaderul ăsta, zise emoţionat căpitanul Barbassou. Am să-l iau la bord… Sosind la Marsilia, îl voi dărui grădinii zoologice.

Urcară pe punte, cu eforturi sporite, cu scripeţi şi frânghii, cămila îngreuiată de apa mării, şi Zouave porni la drum.

Timp de două zile cât dură traversarea, Tartarin rămase singur în cabina sa, nu pentru că ar fi fost marea prea agitată, nici din cauza fesului, ci pentru că afurisita de cămilă, de cum îşi vedea stăpânul pe punte, dovedea o dragoste jenantă faţă de el. N-aţi văzut niciodată o cămilă ca asta, care să măgulească în aşa fel pe cineva!… Din ceas în ceas, prin hublourile pe unde-şi mai lipea nasul câteodată, Tartarin văzu cum păleşte seninul cerului algerian; apoi, în sfârşit, într-o dimineaţă cu o brumă de argint, auzi cu bucurie cum sunau toate clopotele din Marsilia. Sosiseră. Zouave aruncă ancora.

Omul nostru coborî, fără bagaje şi fără să spună nimic, străbătu în grabă oraşul Marsilia, temându-se mereu să nu fie urmat de cămilă; şi nu răsuflă uşurat decât atunci când se văzu într-un vagon de clasa a treia, care gonea de-a mai mare dragul spre Tarascon… Înşelătoare tihnă! Abia la două leghe de Marsilia, iată că toate capetele se îndreaptă spre portiere. Se aud glasuri, iar alţii rămân uimiţi. Tartarin, la rândul său, priveşte, şi ce vede?… Cămila, domnule, nelipsita cămilă, care gonea de-a lungul căii ferate în urma trenului, prin Crau, ţinându-se foarte aproape de tren. Înspăimântat, Tartarin se înghesui într-un colţ, închizând ochii. După această expediţie jalnică, chibzuise să se întoarcă acasă în mare taină. Dar prezenţa acestui patruped făcea lucrul ca şi imposibil. Ce întoarcere o să aibă loc, doamne Dumnezeule? Nici tu bani, nici tu lei, nimic… Doar o cămilă…!

— Tarascon… Tarascon…!

Trebui să coboare… Ce stupoare! Îndată ce fesul eroului apăru în uşa vagonului, se auzi un strigăt puternic: „Trăiască Tartarin!”, care făcu să tremure bolţile şi ferestrele gării. „Trăiască Tartarin! Trăiască vânătorul de lei!” Apoi, sunete de fanfară şi coruri de orfani izbucniră năprasnic… Tartarin simţi că leşină şi crezu că e vorba de o păcăleală. Nicidecum! Întregul Tarascon era acolo, cu pălăriile în aer şi cu o imensă dragoste pentru el. Iată pe

bravul comandant Bravida, pe armurierul Costecalde, pe preşedinte şi farmacist şi pe toţi vânătorii de şepci, repezindu-se spre şeful lor şi ducân-du-l pe sus de-a lungul scărilor.

Ce urmări ciudate are mirajul! Pielea leului orb trimisă lui Bravida era pricina larmei. Această blană modestă, expusă la club, îi înnebunise pe tarasconezi, iar după ei tot Sudul îşi pierduse minţile. Semaforul vorbise şi el despre asta, dar inventase o dramă: Tartarin nu omorâse numai un leu, ci zece, douăzeci, ce mai încolo-încoace… O chisăliţă de lei! De aceea, Tartarin, debarcând la Marsilia, era deja o celebritate, fără s-o ştie; drept care, o telegramă fulger şi sosise cu două ceasuri înainte în urbea sa natală.

Dar ceea ce puse capăt bucuriei generale fu ivirea unui animal fantastic, plin de praf şi sudoare în spatele eroului, care cobora şi el bocănind pe peronul gării. Tarasconul crezu o clipă că s-a întors Tarasca. Tartarin îi linişti pe concetăţeni:

— E cămila mea, zise el. Şi sub influenţa soarelui tarasconez – acel soare făţos care te face să spui minciuni fără să vrei – adăugă mângâind cocoaşa dromaderului:

— E un animal de soi!… M-a văzut când am omorât toţi leii.

În acea clipă, luă de braţ cu drăgălăşenie pe comandant, roşu de fericire; după aceea, urmat de cămilă, înconjurat de vânătorii de şepci şi aclamat de mulţime, se îndreptă tacticos spre casa baobabului; în timp ce mergea, începu să povestească nemaipomenita lui vânătoare:

— Ia închipuiţi-vă, zicea el, că într-o anumită seară, în plină Sahară…

SFÂRŞIT